

**TÜRKİYE’DE KRİZ DÖNEMLERİNDE
BANKA KREDİLERİNİN YAPISI VE BAZI
MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE
ETKİLERİ: 2000-2012 DÖNEM ANALİZİ**

Betül Rabia SAKAR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Abdullah KESKİN

Haziran, 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKA
KREDİLERİNİN YAPISI VE BAZI MAKROEKONOMİK
DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİLERİ:
2000-2012 DÖNEM ANALİZİ**

**Hazırlayan
BETÜL RABİA SAKAR**

**Danışman
Prof. Dr. Abdullah KESKİN**

AFYONKARAHİSAR, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Türkiye’de Kriz Dönemlerinde Banka Kredilerinin Yapısı ve Bazı Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkileri: 2000-2012 Dönem Analizi*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/07/2019

Betül Rabia SAKAR

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

.....

Jüri Üyeleri:

.....

.....

.....

.....

..... anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi .....
.....”ın, “.....
.....” başlıklı tezi ....../....../..... tarihinde, saat .....”da

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

MÜDÜR

ÖZET

TÜRKİYE'DE KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKA KREDİLERİNİN YAPISI VE BAZI MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİLERİ: 2000-2012 DÖNEM ANALİZİ

Betül Rabia SAKAR

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Haziran 2019

Danışman: Prof. Dr. Abdullah KESKİN

İster ulusal isterse küresel nitelikte olsun yaşanan ekonomik krizler hem bankacılık sektörünü hem de reel ekonomiyi sektörü etkileyebilmektedir. Türkiye'de Kasım 2000, Şubat 2001 ulusal ekonomik krizler ile 2008 *Küresel Finans Krizi* sürecinde banka kredilerinin gelişimi ve kredi hacmi değişiminin ekonomi üzerindeki etkilerinin araştırılması ilerideki yaşanabilecek olası ekonomik krizlerde alınacak politika tedbirlerinin neler olabileceğinin bilinmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada öncelikli olarak, Türk bankacılık sistemi ve içerisinde yer alan kredilerin yapısı ele alınarak, bankacılıkta karşılaşılan riskler, kredi risk kavramı ve kredi risk yönetimi incelenmiştir. 2000-2012 döneminde gerçekleşen ekonomik krizlerin, özellikle Türk bankacılık sektörünün bu krizlerden nasıl etkilendiği üzerinde durulmuş, Türkiye'de bankacılık sektöründe kredi hacminin gelişimi ve 2000-2012 dönemi bankacılık sektörünün genel görünümü araştırılmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde, bankacılık kredilerinin ekonomik büyüme, faiz oranı, enflasyon, cari açık, kur, istihdam ve işsizlik gibi bazı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri araştırılmış ve bu değişkenler ile kredi oranı arasında

korelasyon analizi yapılmış, sonuçlar rapor edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk bankacılık sistemi, banka kredileri, ekonomik krizler, enflasyon, faiz oranı.

ABSTRACT

THE STRUCTURE OF BANK CREDITS AND THEIR EFFECTS ON SOME MACROECONOMIC VARIABLES DURING CRISES IN TURKEY: AN ANALYSIS FOR THE PERIOD OF 2000-2012

Betül Rabia SAKAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

June 2019

Advisor: Prof. Dr. Abdullah KESKİN

Whether national or global qualified, the experienced Economic crisis may effect banking sector and the reel sector both. Researching the effects of the development of bank credits and the change of credit volume on economy within the process of national economic crisis in Turkey occured in November 2000 and February 2001 and the globol financial crisis took place in 2008; carries importance about understanding the political precautions on possible economic crisis may occur in the future.

The risks encountered in banking sector, the concept of credit and risk, and the credit-risk management are primarily investigated in this research by discussing Turkish banking system and the structure of the credits in it. The characteristics of the economic crises occured between 2000-2012 and how the Turkish Banking sector is affected by these crises is emphasized; and also the evolution of credit volume in Turkish Banking sector and the general view of the banking sector in the period of 2000-2012 is investigated.

In the final section of this research; the effects of bank credits on macroeconomic variables such as economic growth, interest rate, inflation, current

deficit, exchange rate, employment and unemployment are studied and the correlation analysis of these variables and credit ratio is examined.

Keywords: Turkish banking system, bank loans, economic crises, inflation, interest rate.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKA KREDİLERİNİN

YAPISI

1. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ	3
1.1. MEVDUAT BANKALARI	3
1.1.1. Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	4
1.1.2. Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	4
1.1.3. Faizsiz Katılım Bankaları	4
1.2. YATIRIM VE KALKINMA BANKALARI	5
1.2.1. Kamusal Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları	5
1.2.2. Özel Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları	5
1.2.3. Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5
1.3. TÜRKİYE'DE KURULMUŞ YABANCI SERMAYELİ BANKALAR	6
2. BANKA KREDİLERİNİN YAPISI	6
2.1. KREDİ KAVRAMI	8
2.2. KREDİLENDİRME İLKELERİ	8
2.3. KREDİ TÜRLERİ	9
2.3.1. Niteliklerine Göre Kredi Türleri	9
2.3.2. Vadelerine Göre Kredi Türleri	11
2.3.3. Kullanım Amacına Göre Kredi Türleri	12

2.3.3.1. Tüketici Kredileri	12
2.3.3.2. Ticari Krediler	18
2.3.4. Kaynaklarına Göre Kredi Türleri	23
2.3.4.1. Yurt Dışı Kaynaklı	23
2.3.4.2. Yurtiçi Kaynaklı	26
2.4. KREDİ İŞLEMLERİ	26
3. BANKACILIKTA KARŞILAŞILAN RİSKLER, KREDİ RİSK KAVRAMI VE PROBLEMLİ KREDİLER	26
3.1. LİKİDİTE RİSKİ	27
3.2. FAİZ ORANI RİSKİ	27
3.3. KREDİ RİSK KAVRAMI	29
3.3.1. Kredi Risk Tanımı	29
3.3.2. Kredi Riskinin Nedenleri	30
4. BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ	30
4.1. PROBLEMLİ KREDİ KAVRAMI	33
4.1.1. Problemlı Kredilerin Tanımı	33
4.1.2. Problemlı Kredilerin Çeşitleri	34
4.1.2.1. Kanuni-İdari Takipteki Krediler	35
4.1.2.2. Tasfiye Olunacak Alacaklar	35
4.1.2.3. Donuk Alacaklar	35
4.1.3. Problemlı Kredilerin Nedenleri	37
4.1.3.1. İşletmeye İlişkin Nedenler	37
4.1.3.2. Çevresel Nedenler	37
4.1.3.3. Bankacılık Sisteminden Kaynaklanan Nedenler	38
4.1.4. Problemlı Kredilerin Çözüm Yolları	39
4.1.4.1. Problemlı Kredilerin Yeniden Yapılandırılması	40
4.1.4.2. Problemlı Kredilerin Tasfiyesi	40
4.1.4.3. Problemlı Kredilerin Yönetimi	41
4.1.5. Problemlı Kredilerin Bankacılık Açısından Önemi	42

İKİNCİ BÖLÜM

2000-2012 DÖNEMİNDE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER, TÜRKİYE'DE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ VE BANKACILIK

SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

1. 2000'Lİ YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER	44
1.1. TÜRKİYE'DE KASIM 2000 EKONOMİK KRİZİ	45
1.2. TÜRKİYE'DE ŞUBAT 2001 EKONOMİK KRİZİ	47
1.3. 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ	51
2. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ	54
2.1. TOPLAM KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ	54
2.2. BANKA TÜRLERİNE GÖRE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ	58
2.3. KREDİ TÜRLERİNE GÖRE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ	60
2.4. TAKİPTEKİ KREDİLERİN GELİŞİMİ	69
3. 2000-2012 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ	71
3.1. BANKALARIN BİLANÇO YAPISI	71
3.1.1. Bankaların Aktif Yapısı	72
3.1.2. Bankaların Pasif Yapısı	76
3.2. BANKA, ŞUBE VE PERSONEL SAYILARI	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK KREDİLERİNİN BAZI MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİLERİ

1. BANKACILIK KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ	93
2. BANKACILIK KREDİLERİNİN FAİZ ORANI ÜZERİNE ETKİSİ	96
3. BANKACILIK KREDİLERİNİN ENFLASYON ÜZERİNE ETKİSİ	100
4. BANKACILIK KREDİLERİNİN CARİ AÇIK ÜZERİNE ETKİSİ	104
5. BANKACILIK KREDİLERİNİN İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ	106
6. BANKACILIK KREDİLERİNİN KUR ÜZERİNE ETKİSİ	108
7. AMPİRİK BİR UYGULAMA: KORELASYON ANALİZİ	111
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	121

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. 2008 Küresel Finans Krizi Öncesi ve Sonrası Enflasyon Oranları (%).....	52
Tablo 2. Toplam Kredi Hacmi (Milyar TL) ve Krediler/GSYH Oranı.....	55
Tablo 3. Kredi Arzını ve Talebini Etkileyen Faktörler	56
Tablo 4. Banka Türlerine Göre Toplam Kredilerin Dağılımı (%).....	59
Tablo 5. Tüketici ve İşletme Kredilerinin Yıllık Büyüme Oranları (2000-2012).....	63
Tablo 6. Türlerine Göre Tüketici Kredilerinin Miktarları (Milyon TL)	65
Tablo 7. Tüketici Kredilerinin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%)	67
Tablo 8. Kredi Türlerinin Takibe Dönüşüm Oranı.....	70
Tablo 9. Türk Bankacılık Sistemi 2012 Yılı Özet Bilanço (%) 31/12/2012	72
Tablo 10. Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı(%) (2000-2012).....	73
Tablo 11. Banka Türlerine Göre Aktif Payları.....	75
Tablo 12. Banka Türlerine Göre Toplam Mevduatın Payları	76
Tablo 13. Mevduat, Krediler ve Alacaklar ve Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı	77
Tablo 14. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü (%) (2000-2012)....	80
Tablo 15. Türk Bankacılık Sistemi Seçilmiş Göstergeleri (2000-2012) (Milyon TL)	82
Tablo 16. 2000-2012 Yılları Arasında Banka Sayısındaki Gelişmeler	85
Tablo 17. 2000-2012 Yılları Arasında Şube Sayısındaki Gelişmeler	86
Tablo 18. 2000-2012 Yılları Arasında Personel Sayısı Dağılımı.....	87
Tablo 19. 2000-2012 Yılları Arasında Batan Bankalar.....	88
Tablo 20. Kredi Kartı, ATM ve POS Sayıları (2000-2012).....	89
Tablo 21. Toplam Reel Kredi Hacmi Büyüme Oranı, ve İşsizlik Oranı ve İstihdam Oranı (%).....	107
Tablo 22. 2000-2012 Dönemine İlişkin Türkiye Ekonomisi Makro İktisadi Göstergeleri.....	110
Tablo 23. 2000-2012 Dönemine İlişkin Makro İktisadi Göstergeler	112
Tablo 24. Bazı Makroekonomik Göstergelerin Korelasyon Tablosu.....	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Avrupa Yatırım Bankası Kredilerinin Sektörel Dağılımı (%) (2000-2012)	25
Şekil 2. Risk Yönetiminin Faydaları.....	31
Şekil 3. Risk Yönetim Süreci.....	32
Şekil 4. Toplam Krediler Hacmi ve Krediler /GSYH Oranı.....	55
Şekil 5. Banka Türlerine Göre Toplam Kredilerin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%).....	59
Şekil 6. Tüketici ve İşletme Kredi Hacimleri (Milyar TL).....	61
Şekil 7. Tüketici ve İşletme Kredilerinin Yıllık Büyüme Oranları (%).....	62
Şekil 8. Toplam Kredilerin (Tüketici ve İşletme Kredileri Olarak) Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%).....	62
Şekil 9. Tüketici Kredilerinin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%).....	66
Şekil 10. Nakdi Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı (%), (Tüm Bankacılık Sektörü).....	68
Şekil 11. Takipteki Kredilerin/ Toplam Kredilere Oranı (%).....	69
Şekil 12. Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı (%) (2000-2012).....	73
Şekil 13. Banka Türlerine Göre Aktif Payları	74
Şekil 14. Banka Türlerine Göre Toplam Mevduat Payları (2000-2012)	76
Şekil 15. Banka Türlerine Göre Sermaye Yeterlilik Oranı.....	78
Şekil 16. Bankacılık Sektörünün Aktif – Pasif Yapısı (GSYH'ya Oran, %)	79
Şekil 17. Kredi Hacmi Değişiminin Ekonomiye Etkileri	92
Şekil 18. Toplam Reel Kredi Hacmi (Milyar TL), Reel Kredi Hacmi Büyüme Oranı ve Ekonomik Büyüme Oranı (%)	95
Şekil 19. Bankalarca Kullanılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları, Krediler/Bankaların Aktif Toplamı Oranı ve Krediler/GSYH Oranı (%)	99
Şekil 20. 2000-2012 Yılları Enflasyon Oranları (TÜFE), Krediler/GSYH Oranı ve Krediler/Bankaların Aktif Toplamı Oranı (%).....	101
Şekil 21. Kredi ve Alacakların Büyüme Hızı (Beş yıllık ortalama, ÜFE'ye göre düzeltilmiş, %)	102

Şekil 22. Yıllar İtibari İle Cari Açık (Milyar \$), Cari Açık /GSYH Oranı (%) ve Krediler/GSYH Oranı (%).....	105
Şekil 23. Toplam Reel Kredi Hacminde Büyüme Oranı, Krediler/GSYH Oranı ve İşsizlik Oranı (%).....	107
Şekil 24. 2000-2012 Yılları Döviz Kurları, Cari Açık/GSYH ve Krediler/GSYH Oranları (%).....	109

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
AYF	: Avrupa Yatırım Fonu
BCH	: Borçlu Cari Hesap
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
EURO	: Avrupa Birliği Para Birimi
FED	: Federal Rezerv Sistemi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KGS	: Kredi Genel Sözleşmesi
KKB	: Kredi Kayıt Bürosu
KMH	: Kredili Mevduat Hesabı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LIBOR	: Londra Bankalararası Para Piyasası
POS	: Point of Sale
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDO	: Takibe Dönüşüm Oranı
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacak
THP	: Tek Düzen Hesap Planı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOA	: Tasfiye Olunacak Alacaklar
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜFE	:	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UATP	:	Universal Air Travel Plan
USD	:	Amerikan Doları
vb.	:	Ve benzeri
vs.	:	Ve saire
YP	:	Yabancı Para

GİRİŞ

Bankalar, mevduat kabul eden ve bu mevduatı en etkili şekilde farklı kredi türlerinde kullanırmak için yöneten veya işlevlerinin asıl konusu kredi vermek olan finansal kuruluşlardır. Mevduat kabul etme ve kredi kullandırma, bankacılığın ana faaliyetlerinden biri olup makroekonomi üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Kredi işlemlerini topladıkları mevduatlarla yaptıkları için mevduat bankalarının diğer bir adı ticari bankalardır.

Bankaların sunduğu ürünlerden olan tüketici kredileri ve ticari krediler, tüketicilerin tüketim ihtiyaçlarını, üreticilerin ise yatırım ihtiyaçlarını zaman içerisinde karşılayan önemli finansman türleridir. Tüketici kredileri, tüketim için satın alınan mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamaya yönelik bir kredi türüdür. Tüketici kredilerini konut, taşıt, ihtiyaç kredisi, kredili mevduat hesabı ve kredi kartı olarak gruplandırabiliriz.

Bankalar, yaptığı işin doğası gereği çok sayıda riskle karşı karşıyadırlar. Bankaların verdiği kredilerin tahsilatının gecikmesi kredi riski olarak tanımlanır. Bankalar faaliyetlerini sürdürürken kredi riski, likidite riski, faiz oranı riski ve operasyonel risk gibi bir takım risklerle karşılaşır. Etkin bir kredi riski yönetiminin olmaması, problemlili kredilerin artmasına neden olmaktadır. Gelirlerinin büyük bir bölümünü faizden sağlayan bankalar kredi faiz gelirlerini arttırırken aynı zamanda çok önemli bir risk olan kredi riskini ve faiz riskini yüklenmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de bankacılık sistemini, bankacılık sektöründe kullanılan kredi türlerini, vade yapılarını, kullanım amaçlarını, problemlili kredilerin nedenlerini ve kredilerin makroekonomik göstergeler üzerinde ki etkilerini araştırmaktır. Çalışma Türkiye'de 2000-2012 dönemini kapsamaktadır. Özellikle bu dönemin seçilmesindeki amaç, 2001 Ekonomik Krizi'nin ve 2008 Küresel Finans Krizi'nin Türkiye'de krediler üzerinde etkisini ve kredilerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini incelemektir.

Çalışmanın birinci bölümünde; Türkiye'deki bankacılık sistemi ve banka kredilerinin yapısı incelenmiş, Türkiye'de finans sektörü tarafından verilen kredi türleri ve kredilerin işlevleri üzerinde ayrı ayrı durularak, bankacılığın ne tür risklerle karşı karşıya kaldığı, bu risklerin çözüm yolları ve bankacılık açısından önemine değinilmektedir.

İkinci bölümünde, 2000-2012 yılları arasında gerçekleşen Kasım 2000 ve Şubat 2001 Bankacılık Krizleri ile 2008 Küresel Finans Krizi; bu kriz dönemlerinden sonra bankacılık sektöründeki kredi hacminin gelişimi ve 2000-2012 dönemi Türkiye'de bankacılık sektörünün genel görünümü ele alınmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise, 2000-2012 yılları arasında banka kredilerinin makroekonomik göstergeler üzerine etkileri incelenmektedir. Bu amaçla bankacılık sektörü tarafından verilen kredilerin gayrisafi yurtiçi hasıla, enflasyon, faiz oranı, cari açık, kur ve istihdam/işsizlik üzerindeki etkileri ve bu makroekonomik göstergelerin analiz sonuçlarına yer verilmiş ve bu değişkenlerin kredi oranı ile korelasyon analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKA KREDİLERİNİN YAPISI

1. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

Ülkemiz karma ekonomik modelde olup, bankacılık sisteminin merkezinde ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bulunmaktadır. Türkiye'de bankacılık sistemini mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları ve yabancı sermayeli bankalar oluşturmaktadır. Mevduat bankaları, mevduat toplayan ve krediye dönüştürme faaliyetinde, Yatırım ve Kalkınma Bankaları resmi ve özel kuruluşların yatırımlarına finansman olmak üzere, Yabancı Sermayeli Bankalar ise sermayelerinin tümü yabancı kaynaklı olan ve her türlü bankacılık faaliyetlerini yerine getiren bankalardır.

1.1. MEVDUAT BANKALARI

Ticari bankacılık şeklinde de ifade edilen mevduat bankalarının yapı taşı fon kaynaklarıdır. Mevduat bankaları aynı zamanda bankacılık faaliyetlerine ilişkin birçok eylemi yapan, her çeşit mevduat alan ve bunu krediye çeviren bankalardır.

Ayrıca bu bankalar 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun hükümlerine tabidir

Mevduat bankalarının belli başlı faaliyetleri şunlardır:

- √ Mevduat kabul etme,
- √ Kredi verme,
- √ Her çeşit ödeme ve tahsilat,
- √ Fon transferleri işlemleri,
- √ Muhabir bankacılık,
- √ Saklama hizmeti,

- √ Sigorta acenteliği,
- √ Çek ve diğer kambiyo senetlerinin kırılması,
- √ Bireysel emeklilik vb.,
- √ Bankalar arası piyasada para alım-satım aracılığı,

Yaptıkları işlemler açısından mevduat bankalarını üçe ayırılır. Bunlar Faizsiz Katılım Bankaları, Özel Sermayeli Mevduat Bankaları, Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları şeklindedir.

1.1.1. Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Bu bankaların sermayeleri tümüyle kamuya ya da diğer kamu tüzel kişilerine ait olan bankalara aitti. Türkiye Vakıflar Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası bu bankalara örnek olarak verilebilir.

1.1.2. Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Sermayelerinin tamamı sözel kuruluş ya da şahıslara ait olan bankalardır. Genel itibariyle yatırım, mevduat ve ticaret bankası şeklinde kurulmaktadırlar.

Toplamda dokuz tane bulunmaktadır;

- √ Akbank T.A.Ş.
- √ Adabank A.Ş.
- √ Fibabank A.Ş.
- √ Anadolubank A.Ş.
- √ Turkish Bank A.Ş.
- √ Şekerbank T.A.Ş.
- √ Türkiye İş Bankası A.Ş.
- √ Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
- √ Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

1.1.3. Faizsiz Katılım Bankaları

Bu bankalar tasarruf sahiplerinden fon alırlar ve bu fonu ise faizsiz bir şekilde kullandırırılar. Faizsiz Katılım Bankaları bu fonu katılma hesapları ve özel cari hesaplar yoluyla toplamaktadır. Meydana gelen kar ve zararlar tasarruf sahipleri ile paylaşılmaktadır.

3 adet Katılım Bankası bulunmaktadır;

- √ Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
- √ Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- √ Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

1.2. YATIRIM VE KALKINMA BANKALARI

Bu bankaların amacı özel veya resmi kuruluşların yapacağı yatırımlara finansman sağlamaktır. Diğer banka türlerinin aksine mevduat ve katılım fonu toplamazlar. Bu bankalar üç gruba ayrılmaktadır.

1.2.1. Kamusal Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Kamusal sermayeli yatırım ve kalkınma bankalarının ortak noktası piyasadan mevduat toplamalarıdır. Bu bankalar devlet tarafından kurulmuş ve en önemli özellikleri Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerine yatırım ve finansman desteği sağlamalarıdır. Bunlar;

- √ Türk Eximbank
- √ İller Bankası A.Ş.
- √ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

1.2.2. Özel Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Tıpkı kamusal sermayeli yatırım bankalarında olduğu gibi bu bankaların da piyasadan para toplaması söz konusu değildir. Ayrıca bu bankalar özel kuruluş ya da kişinin sermayesi ile meydana getirilmiş bankalardır. Aktif Yatırım Bankası A.Ş., GSD Yatırım Bankası A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş. ve İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. bu bankalara örnek olarak verilebilir.

1.2.3. Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yabancı sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları, gerçek kişilere ve kurumlara bankacılık hizmeti sunan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalardır.

- √ Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
- √ Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.

- √ Standart Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
- √ Pasha Yatırım Bankası A.Ş.

1.3. TÜRKİYE'DE KURULMUŞ YABANCI SERMAYELİ BANKALAR

Bu bankaların sermayesi bütünüyle yabancı kuruluş veya kişilere aittir. Genel merkezleri genellikle ülke dışında başka ülkelerdedir. Aşağıda bu bankalardan bazıları verilmektedir:

- √ Burgan Bank A.Ş.
- √ ICBC Turkey Bank A.Ş.
- √ Rabobank A.Ş.
- √ Denizbank A.Ş.
- √ Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
- √ Citibank A.Ş.
- √ QNB Finans Bank A.Ş.
- √ HSBC Bank A.Ş.
- √ Deutsche Bank A.Ş.
- √ ING Bank A.Ş.
- √ Odea Bank A.Ş.

2. BANKA KREDİLERİNİN YAPISI

Banklar tarafından işletme ve tüketicilere sağlanan krediler oldukça önemli bir finansman kaynağını teşkil etmektedirler. Ayrıca bu krediler vadelerine, türlerine ve faiz oranlarına göre bir takım değişiklikler gösterebilmektedirler.

Bankalar kredi faaliyetlerine göre stratejiler belirler ve bu stratejilere uygun politikalar geliştirirler. BDDK'nın çıkarmış olduğu 29057 sayılı Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelikte banka kredileri faaliyetlerine ilişkin stratejiler belirlenmiştir. Bunlar;

- Kredi stratejilerini yönetim kurulu belirlemektedir. Yönetim kurulu, bu stratejinin yılda bir kereden az olmamak kaydıyla güncellemesini yaparken belirleme sırasında da bankanın özkaynak düzeyi, finansal durumu, beklenen karlılık gibi hususları göz önünde bulundurur.

- Yine yönetim kurulu tarafından meydana getirilen kredi stratejisinde ekonomik ve finansal göstergeler iyi bir şekilde incelenir ve bu inceleme neticesinde gerekli görülürse uygulama ve stratejilerde değişiklik yapar.

- Stratejiler meydana getirilirken riskin getirisi ile maliyeti detaylı bir şekilde incelenir ve daha sonra belirlenen stratejinin istikrarlı olarak elde edilen karın bu istikrarını ile kalitesini bozmaması sağlanır.

Kredi stratejisinde uzun, orta ve kısa vadeli planlar mevcuttur.

- Bankalar portföy analizleri yaparak kredi stratejilerini biçimlendirmektedir. Diğer yandan bankalar, bu stratejinin başarısı için portföy seviyesindeki kredi riski ile diğer kredi risklerini değerlendirebilecek yeterli methotlara sahip olmalıdır. Ancak daha karmaşık yapıda bankaların sermaye yeterliliği açısından kredi riskini değerlendirmesi için menkul kıymetleştirme/karmaşık kredi türevleri ve büyük krediler ile risk yoğunlaşmaları, risk derecelendirmesi sistemleri, portföy analizi/portföy toplulaştırması şeklinde en az 4 alana ihtiyaç duymaktadır.

- Sermaye gereksinimi beklenen risk seviyesine bağlı olarak belirlenmektedir ve stratejiler meydana getirilirken sermaye gereksinimi muhakkak belirlenmelidir.

- Kredi işlemlerinden mükellef yönetimin ve personelin kapasitesi ile teknik bilgisi ve bankanın sahip olduğu organizasyonel yapı kredi stratejilerinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulmaktadır.

- Kredi stratejisi ile alakalı olan banka çalışanınin bilgilendirilmesi sağlanır ve böylece bu strateji anlaşılır kılınır

- Kredi stratejileri belirlenirken ekonomik göstergeye ilişkin tahminler dikkate alınır ve stratejinin olduğu dokümanda da bu tahminlere yer verilir. Yine bu strateji belirlenirken göz önünde bulundurulacak hususlar şu şekildedir; hedefler ve politikaların banka üzerindeki muhtemel etkileri, düzenleyici ve denetleyici kurumların ileriye yönelik taahhütleri, ekonomide yaşanan döngüler ve kredi portföyünün niteliğidir.

- Strateji oluşturulurken çalışanların ücret ve terfi politikalarıyla bir çelişme durumunun gelişmesi engellenmelidir (BDDK,2016).

Kredinin hangi amaçla kullanılacağını müşteri belirleyebildiği gibi banka da belirleyebilmektedir. Krediyeye erişim tüketiciler açısından kolay, işletmeler açısından zordur. İşletmelerin en önemli sorunlarından biri finansmana erişimdir. Yeterli

teminatı olmayan ve yeni kurulmuş işletmeler banka kredilerine erişim bakımından sorun yaşamaktadırlar.

Bankalar riske dayalı performans sistemine geçmeleriyle, kredi vermede daha tedbirli davranmaktadırlar.

2.1. KREDİ KAVRAMI

Kredi kelimesi bankacılık sektöründe en çok kullanılan kavramlardan biridir. Kredi kavramı günümüzde değişik ad ve anlamlarda kullanılmaya devam etmektedir. Mali itibar, güven anlamına gelen kredi Latince' de inanma, güven manasına gelen kredi'credere' kelimesinden gelmektedir.

En basit tanımıyla kredi belli bir vade sonunda geri alınmak kaydıyla belli bir kişiye ya da kuruma satın alma gücü sağlanması ya da devredilmesidir.

Kredide 3 ana öge bulunmaktadır;

Vade: Verilen para belli bir süre sonra geri alınacaktır. Yani verilen paranın verildiği tarihten geri alınacağı tarihe kadar olan süreyi kapsar. Ekonomik belirsizlikler ve zamanla ekonomide yaşanan gelişmelerden dolayı vade uzadıkça risk de artmaktadır.

Güven: Krediyi sağlayan ve krediyi alan taraflar arasında krediye ilişkin yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmesine dair bir güvenin oluşması son derece önemlidir.

Risk: Kredi içerisinde riski barındırmaktadır. Kredi sürecinde teminatlandırma, araştırma ve değerlendirmenin yapılış amacı taşıdığı riskten ötürüdür. Bu riskin en düşük seviyeye indirmek önem arz etmektedir.

2.2. KREDİLENDİRME İLKELERİ

Kredilendirme ilkeleri ürün fiyatları (faiz, komisyon vb.) maliyetler ve piyasa koşulları paralelinde belirlenmekle birlikte, tüm kredi bileşenleri (kredi türü, vadesi, teminatı vb.) bir arada değerlendirilerek fiyatlama yapılmaktadır. Kredi kullandırıldıktan sonra şube bazında ve müşteri bazında getiri-götürü mantığıyla verimlilik sürekli izlenmelidir.

Kredilendirme ilkelerinde üç ana öge bulunmaktadır

Emniyet: Krediyi kullanacak müşteri hakkında iyice araştırma yapılmalı ve kredi yeterli seviyede teminatlandırılmış olmalıdır.

Akışkanlık: Kredi ile ilgili tüm yükümlülükler vadesinde yerine getirilmelidir. Bu amaçla kredinin akibeti yakından izlenmeli, kredi firmanın nakit akışı paralelinde yapılandırılmalı, mümkün olduğunca kısa vadeli ve hareketli kullanılmalı, riskin dolu ve donuk seyretmesine izin verilmemelidir.

Verimlilik: Krediden, faizin yanında komisyon ve diğer bankacılık gelirleri sağlayarak, kaynakların en etkin biçimde kullanılmalıdır.

2.3. KREDİ TÜRLERİ

Bankacılık sisteminde kredi türleri farklı açılardan sınıflandırılabilirler. Kredilerde en temel sınıflandırması vadelerine veya kullanım amacına göre yapılan sınıflandırmadır. Krediler, bazı kriterlere göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

- √ Niteliklerine göre kredi türleri
- √ Vadelerine göre kredi türleri
- √ Kullanım amacına göre kredi türleri
- √ Kaynaklarına göre kredi türleri

2.3.1. Niteliklerine Göre Kredi Türleri

Bu tür kredilerde faiz ve komisyon karşılığında ödünç para verilmektedir. Krediler niteliği açısından, nakdi ve gayrinakdi kredi olmak üzere ikiye ayrılırlar (Caymaz, 1989: 20).

2.3.1.1. Nakdi Krediler

En çok bilinen kredi türü nakdi kredilerdir. Faiz veya komisyon karşılığında belirli tutarlarda paranın belirli bir zaman dilimi için finansal kurumlar tarafından borç olarak verilmesine nakdi kredi denir. Nakdi krediler, Türk Lirası (TL) veya yabancı para (YP) cinsinden kullanılabilir (Söker, 2010: 23).

Nakdi Krediler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Seval, 1990: 75-78);

- √ İskonto senetleri (senet iskontosu)
- √ İştirah senetleri (senet iştirahı)
- √ Açık krediler (tüm ihracat kredileri dahil)

- √ Teminat kredileri
- √ Teminatlı ihracat kredileri
- √ Teminatlı ithalat kredileri
- √ Diğer teminatlı krediler
- √ Kefalet karşılığı krediler
- √ Senetler karşılığı krediler
- √ Temlik karşılığı krediler
- √ Ticari emtia karşılığı krediler
- √ Tüketici kredileri
- √ İşletme kredileri (kısa/orta/uzun vadeli)
- √ Mali kesime verilen krediler (kısa/orta/uzun vadeli)
- √ Yatırım kredileri (kısa/orta/uzun vadeli) nakit kredilere örnek olarak gösterilebilir.

Bu krediler müşterinin kredi limiti, kullanılacak kredinin kaynağı, tutarı, para cinsi, ortalama vadesi, faiz tipi, teminat unsurları ve itfası gibi kriterlere göre değerlendirilerek fiyatlanırlar.

2.3.1.2. Gayrinakdi Krediler

Gayrinakdi krediler, bir işin yerine getirilmesi, herhangi bir sektörde bayilik anlaşması sonucunda firmaların vermesi gereken garantinin bankaca üstlenilmesi sonucu kullanılan kredi türü olarak tanımlanabilir. Bankalar gayri nakdi kredilerde nakdi kredilerin tersine faiz yerine komisyon geliri elde eder. Verilen taahhüdün niteliği ve vadesine göre belirlenen oranlarda dönemsel komisyon tahsil edilir (Türkiye Bankalar Birliği,2009).

Gayrinakdi Krediler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir;

- √ Referans mektubu
- √ Teminat mektubu
- √ Kabul (Aval) kredileri
- √ Akreditif
- √ Harici garantiler

Bu tür gayrinakdi krediler; konusu, para cinsi, vade, tutar ve tür gibi kriterlere göre değerlendirilerek fiyatlanırlar.

2.3.2.Vadelerine Göre Kredi Türleri

Krediler burada kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır.

2.3.2.1. Kısa Vadeli Krediler

Kısa Vadeli krediler, 12 aya kadar olan süreli ihtiyaçlar için kullanılan kredilerdir (Aras, 1996: 8). Bu tür krediler genellikle sermaye ihtiyacının karşılanması için işletmelere verilir.

Kısa vadeli krediler, orta ve uzun vadeli kredilere oranla daha az risk taşıması ve maliyet oranlarının daha az olması nedeniyle tercih edilmektedir.

Kısa vadeli kredilerin kullanıldığı durumlar aşağıda sıralanmıştır;

- √ Stokların finansmanı
- √ Alacakların finansmanı
- √ İşletme giderlerinin finansmanı
- √ Acil ödemeler
- √ Diğer banka borçlarının kapatılması
- √ Satıcı kredilerinin tasfiyesi
- √ Öz kaynak yetersizliği
- √ Zararların finanse edilmesi

2.3.2.2. Orta Vadeli Krediler

Bu krediler, ticari işletmelere onların orta vadeli finansal ihtiyaçlarını karşılama üzere verilmekte olup, vadesi ise 1-5 yıl arasındadır.

2.3.2.3. Uzun Vadeli Krediler

Uzun vadeli krediler, 5 yıldan daha uzun vadeye sahip kredilerdir. Uzun vadeli kredilerin kullanıldığı durumlar aşağıda sıralanmıştır. Bunlar;

- √ Yeni yatırımların finansmanı
- √ Bina veya makine-teçhizat satın alınması
- √ Yeni firma satın alınması
- √ Hammadde finansmanında kullanılmaktadır.

2.3.3. Kullanım Amacına Göre Kredi Türleri

Bankacılıkta kullanım amacına göre kredi türlerini iki temel grupta incelemek mümkündür. Bunlar; tüketici (bireysel) kredileri ve ticari (kurumsal) kredilerdir.

2.3.3.1. Tüketici Kredileri

Tüketici kredisi, tüketicilerin gündelik ihtiyaç duydukları mal veya hizmetlerin edinebilmek amacıyla finansal kuruluşlardan nakdi olarak kullandıkları kredi türüdür.

Bireysel bankacılık alanında kullanılan tüketici kredileri, mal veya hizmet karşılığında tüketici ile finans kuruluşu arasında yapılan özel sözleşme ile doğar. Tüketici kredileri bir mal alımının finansmanında kullanıldığı gibi diğer kişisel ihtiyaçlarının giderilmesi için de kullanılır.

Tüketici kredilerindeki temel amaç tüketicilerin ihtiyaçları karşısında arzu ve isteklerini gelecekteki geliri ile bugünden karşılamaktır. Bireyler üç ana sebepten dolayı tüketici kredisine ihtiyaç duyarlar. Bunlar;

- √ Tüketicilerin hayat standartlarını yükseltme çabasına girmeleri
- √ Kredi kullanım şartlarının elverişli olması
- √ Bireylerin hastalık, evlilik gibi ani ihtiyaçlarının doğurduğu baskı

Tüketici kredisi çeşitleri 4 ana başlık altında sıralanabilir;

- √ Taşıt kredisi
- √ İhtiyaç kredisi
- √ Kredili mevduat hesabı (KMH)
- √ Konut kredisi

-İhtiyaç Kredisi (TİK)

İhtiyaç kredisi, bankaların kullandığı tüketici kredileri kapsamında yer almakta olup, gerçek kişilerin kullandığı konut kredisi ve taşıt kredisi haricinde diğer mal ve hizmet alımları esnasında gereksinim duydukları nakit kaynağıdır.

İhtiyaç Kredileri;

- √ Taksitli İhtiyaç Kredisi
- √ İpotek Karşılığı İhtiyaç Kredisi
- √ Kampanya Kredileri (Eğitim Kredisi, Yılbaşı, Bayram Kredisi, Sonbahar, Kış Kredisi vs.)

- √ Arsa Alım Kredisi
- √ Arsa İpoteği Karşılığı İhtiyaç Kredisi
- √ Taşıt Rehni Karşılığı İhtiyaç Kredisi
- √ İşyeri Alım Kredisi
- √ İşyeri İpoteği Karşılığı İhtiyaç Kredisi olarak sınıflandırılabilir.

Ülkemizde 2000'li yıllarda kullanımı artan ihtiyaç kredileri, gerçek kişilerin kredi kullanma değerliliğine göre belirlenen limitler üzerinden kullanılmaktadır. İhtiyaç kredileri az miktardaki kredi tutarları ve düşük faiz oranları ile çok miktarda müşteriye ulaşarak riskin azaltılmasında kredi veren kuruma büyük fayda sağlamaktadır.

-Taşıt Kredisi

Taşıt kredisi, gerçek kişilerin 0 km ve ikinci el taşıt alımları sırasında ihtiyaç duydukları finansman kaynağının bankalar tarafından karşılanmasıdır. Taşıt kredisi, proforma faturanın bankaya ibraz edilmesiyle, rehin işlemlerinin ve diğer işlemlerin tamamlanmasıyla kullanılmaktadır.

31.12.2013 28868 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmeliğe göre 0 km araç kredilerinde maksimum vade 48 ay ile sınırlandırılmıştır.

Sıfır km araçlarda proforma fatura bedelinin % 70-% 90'ına kadar, ikinci el araçlarda aracın yaşı dikkate alınarak (en fazla 8 yaşında olması şartı ile) % 50-% 70' ine kadar kredi kullandırma yapılabilir.

Taşıt kredilerinde, banka ile kredi müşterisi arasında araç rehni sözleşmesi imzalanmakta olup, kredinin geri ödenmemesi durumunda rehinli araç banka tarafından el konularak aracın nakde çevrilmesiyle kredi kapatılmaktadır.

Taşıt kredisi, kredi çekilen aracın rehni karşılığı kullanıldığından aynı teminatlı bir kredidir (Şimşek, 2013: 34).

-Konut Kredisi

Konut kredisi, konutun ipotek altına alınması koşuluyla verilen bir tüketici kredisi türüdür. Başka bir deyişle, Konut finansmanı, konut satın almak isteyen gerçek kişilere ya da büyük konut projesi gerçekleştirecek firmalara ve kurumlara ya da konut satın almak isteyen bireylere gereksinim duydukları fonların sağlanmasıdır (Karabaş, 2010: 15).

Bitmiş durumdaki konutlar için kredi kullanılması şartı olmakla birlikte, % 75 seviyesinde tamamlanmış konutlar için tüketicilerin ihtiyaç duyacakları finansman kolaylığı sağlanması amacıyla kullanılan kredidir.

Konut kredilerine “ipotekli konut kredisi “de denilmektedir. Bankalar, konut kredilerini gayrimenkulün ipotek edilmesiyle kullanılmaktadır.

Kredi çekilecek konutun ekspertizi Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) veya BDDK tarafından görevlendirilmiş değerlendirme firmalarına yaptırılır.

5582 sayılı Konut Finansmanı Kanununda 2007 yılında yapılan değişikliğe göre; kanun öncesi kullanılan konut kredileri kişilerin konut alımlarını kapsamakta iken 5582 sayılı kanun kapsamında konut kredisinin kullanıldığı durumlar kanun ile daha detaylı olarak belirlenmiştir. Bunlar;

- √ Finansal kiralama aracılığıyla konutların tüketicilere kiralanması,
- √ Konut edinmek için konut finansmanını tüketicilere sağlama,
- √ Kredilerin tekrardan finansmanı için kullanılan krediler de konut finansmanı içerisindedirler.
- √ Elleriindeki konutların teminatı ile tüketicilere kredi kullanılmasıdır.

İpotekli konut finansman sistemi genel olarak, uzun vadeli ve düşük faizli finansman talebinde bulunan potansiyel kredi kullanacaklarla; mevcut fonlarını uzun vadeli ve sürekli getirilere dönüştürmeyi amaçlayan yatırımcıları buluşturma şeklinde bir işleyiş üzerine kurulmuştur (Yiğit, 2009: 18). Başka bir deyişle, ipoteğe dayalı konut finansman sistemi, bankalar ve konut kredisi veren kurumların, konut sahibi olmak için kredi talep eden gerçek kişilere, vermiş oldukları krediler için bir garanti oluşturmak amacıyla konutlar üzerine ipotek uygulamak yoluyla düşük faiz oranına sahip ve uzun vadeyi kapsayan krediler vermesine ellerindeki ipoteği nakde çevirmek için bu ipoteğe bağlı ikincil piyasalarda menkul kıymet arz etmelerine ve bu durumun neden olduğu fon fazlası olan işletmelerden yeni kredilerinin finansmanında kullanacakları fonlara imkan veren sistemdir (Ayrıçay ve Yıldırım, 2007: 53).

-Kredili Mevduat Hesabı (KMH)

Kredili Mevduat Hesabı, tüketicilerin kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amacıyla, bankalar tarafından vadesiz mevduat hesabına tanımlanmış kredi limitidir.

Kredili mevduat hesabı ile kişiler bankanın belirlediği limitler dahilinde hesaplarında bulunan paradan daha çok para harcama imkanına sahip olurlar ve kişilerin düzenli ödeme, kredi kartı, çek vb. ödemelerini hesaplarında para olmasa bile artı limitten kullanarak tahsil edilmesini sağlar.

Tahsis edilen kredili mevduat limiti kişilerin gelirlerine bakılarak tanımlanmakta ve bankalar bu hesaplardan faiz geliri elde etmektedir. Bu hesaplara ait faiz ödemesi kullanılan gün baz alınarak hesaplanır.

-Kredi Kartları

Kredi kartı; finansal kuruluşlarca tüketicilerin yurtiçi ve yurtdışı mal ve hizmet edinimlerini yerine getirebilmek amacıyla üye işyerlerinde kullanılmak ve Otomatik Para çekme makineleri'nden (ATM'lerden) nakit çekimlerde kullanılması için verilen karttır.

Mevduat bankaları ile birlikte katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları kredi kartı verme ehliyetine sahiptir. Denetimi ise BDDK tarafından yapılmaktadır.

Kredi Kartı almak isteyen kişiler bankaya başvuru yaparak, müşterinin limitleri ve Kredi Kayıt Bürosu (KKB) ile istihbaratı kontrol edilerek banka tarafından değerlendirilirler. İstihbarat sonucunda dikkat edilmesi gereken şartlar şunlardır (Saçlı, 1997: 3-4).

- √ Yasal manada sorumluluk taşımak,
- √ 18 yaşın üzerinde olmak,
- √ Ödeme gücünün yerinde olması
- √ T.C vatandaşı olmak,
- √ Edimlerine bağlı olması (Karşılıksız çek ve protestolu senedinin bulunmaması gibi)
- √ Ödeme gücünün yerinde olması
- √ Güvenilir kefillerinin olması,
- √ Başvuru formunda beyan edilen bilgilerin doğru olması,

24 Ağustos 1990 tarihinde kredi kartı ile ilgili bankaların aralarında olan alacaklarının takas işlemini yapmak üzere Bankalar arası Kart Merkezi A.Ş. (BKM) kurulmuştur.

BKM ne kadar anonim bir ortaklık olsa da, üyeliğe kabul edilen finans kuruluşlarına çeşitli hizmetler sunmakta ve bunlardan kazanç elde etmektedir.

BKM kartlı sistem kuruluşunun çalışma sistemi yalnızca ülkemizde farklıdır. Dünyada bu sistem gibi çalışan Visa Card, Master Card, gibi kuruluşlar yabancı ki kredi kartı harcamalarını ülkemizdeki bankalara ödemektedir. Diğer ülkelerde ise banka haricinde olan finansal kuruluşlar için kart çıkarma yetkisi verilmiş iken Türkiye’de kart çıkarma yetkisi sadece bankalara verilmiştir ve Türkiye’de yapılan tüm kredi kartını işlemleri Bankalararası Kart Merkezi üzerinden yapılmaktadır. Bununla birlikte üye işyeri ile anlaşma yapan banka ve kredi kartı çıkaran bankanın aynı olması durumunda işlemler BKM devreye girmeksizin yapılmaktadır. Farklı bankalar olması durumunda önceden tespit edilen takas oranı uygulanmaktadır (TCMB, 2011: 12).

TCMB’na 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ile kredi kartlarına uygulanacak faizlerin azami sınırını belirleme yetkisi verilmiştir. Belirlenen bu sınır, kademeli olarak düşürülmüş, kredi kartlarına uygulanan aylık azami faiz oranı %2.02, aylık gecikme faiz oranı asgari %2.52 olarak belirlenmiştir.

Bankaların son yıllarda müşterilerine sunduğu bir diğer kredi kartı hizmeti nakit ihtiyacına acil çözüm olan Nakite Taksit özelliğidir. Müşteriler limitleri dahilinde işlem ücreti ödemedi internet bankacılığı, şube ve ATM’lerden uygun faiz oranlarıyla anında nakit avans çekip 4-12 aya kadar taksitlendirebilirler.

i. Kredi Kartı Sistemleri: Katılanların sayısına göre üç kategoride değerlendirilmektedir.

ii. İki Taraflı Sistem: Bu sistemde kredi kartı çıkarmaya ehliyeti olan kurumlar yalnızca kendi müşterilerine özel kredi kartı verirler ve bu kart sadece kendilerine ait olan yerlerde kullanılır. Mağaza kartları açısından sistemin işleyişi böyledir. Örnek vermek gerekirse; Mark & Spencer gibi işyerlerinde kullanılan kartlar. İki taraflı sistemde, kart hamilinin kredi kartıyla harcama yapabileceği işyeri sınırlıdır. Çünkü kart hamili kartını sadece kartı çıkaran kuruluşa ait işyerlerinde kullanma hakkına sahiptir (Çeker, 1997: 7).

Bir başka deyişle, iki taraflı sistemin bir tarafında ticari işletme diğer tarafında ise müşteri bulunmaktadır. Taraflar arasında sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme ile ticari işletme, müşterisine bir kart vermekte bunlar; firmalara özgü

kart, mağaza kartı, dahili kart, taksit kartı ve veresiye kartı olarak adlandırılan kartlardır. Müşteri ise, bu kartın ileride yapacağı alışverişlerinde ödemenin belirli bir süre sonra ve belirli bir şekilde yapılması amacıyla kullanılmasını kabul etme yükümlülüğü altına girmektedir (Sayın, 2005: 15).

Ayrıca bu kartlar kredi kartına has olan özellikleri bünyesinde barındırmasından ötürü Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanun 2. Maddesi uyarınca kanun kapsamı dışındadır.

iii. Üç Taraflı Sistem: Üç taraflı sistemde üye işyerinden harcama yapan kredi kartı sahibi nakit ödememekte, slip fişini imzalamak suretiyle alışverişini yapmakta; üye işyeri ise kartı sahibine sattığı malın bedelini, kart kuruluşuna ulaştırarak harcama bedelini almaktadır. Kartı çıkaran kuruluş ise, kredi kartı sahibine hesap özeti göndererek harcama tutarının tahsilatını talep etmektedir. Üye işyeri harcama yapan kart sahibine hizmet sunup para almaması ile kredi kartı sahibine kredi kullanılmaktadır.

Üye işyeri ve kredi kartı sahibi arasındaki ilişki “karşılık”, kart sahibi ile kartı veren kurum arasındaki ilişki “teminat-garanti ilişkisi” olarak adlandırılır.

Genişletilmiş üç taraflı sistemde üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluş kart hamilinin farklı bir kart çıkaran kuruluşun kredi kartını kullanarak yaptığı alışverişin tutarını üye işyerine ödeyerek yaptığı ödemeyi “Takas Merkezi”ne bildirmekte, Takas Merkezi de bu bedelin kart çıkaran kuruluştan alınıp üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluşu verilmesini sağlamaktadır. Üye işyeri sözleşmesini yapan kuruluşun üye işyerine yaptığı ödeme, kart çıkaran kuruluşun kart hamiline gönderdiği hesap bildirim cetvelinde yer alacaktır. Zira kart hamili ile üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluş arasında herhangi bir hukuki bağ mevcut değildir (Sayın, 2005: 17).

Genişletilmiş üç taraflı sistemde, bankalar kendi kredi kartlarını basmak yerine, uluslararası şirketlerle (Visa, Mastercard gibi) anlaşma yaparak bu kartları çıkartıp pazarlamaktadırlar. İşleyişinde 5 ana taraf bulunan bu sistemin ülkemizde büyük bir pazarı bulunmaktadır. Bu sistemin tarafları ise şunlardır:

- √ Lisans almak suretiyle kartı oluşturan finans kuruluş,
- √ Kart hamili,
- √ Mal ya da hizmet satan üye işyeri ile sözleşme imzalayan başka diğer bankalar,

- √ Üye iş yeri (Yılmaz, 2000: 20-21).
- √ Lisans veren kredi kartı şirketleri (Visa, Master Card vb.)

vi. Karma Sistem

Başka bir ifadeyle “Genişletilmiş İki Taraflı Kredi Kart Sistemi” olarak da adlandırılan karma sistemde kart sahibi kartını, kartı basan kuruluşların yanı sıra diğer firmalarda da kullanabilmektedir. Başka bir ifade ile belirtmek gerekirse; mal ve hizmet sunan işletmelerin çıkardığı kredi kartı, bu kuruluş ile diğer işletmeler tarafından da ödeme aracı olarak kullanılması karma sistemin en önemli özelliğidir. Karma sistemde hizmet sunan kuruluşlar aralarında anlaşarak kredi kartını kapatma hakkına sahiptir (Açıkgül, 2007: 29).

Genişletilmiş iki taraflı kredi kartı sistemi iki taraflı ve üç taraflı sistemlerin özelliklerini içinde bulundurmaktadır.

Bu sistemin en belirgin örneği ise “Universal Air Travel Plan” (UATP)’ in çıkarmış olduğu “Air Travel Card” ismi verilen karttır. Universal Air Travel Plan kuruluşuna hemen hemen dünyadaki bütün havayolu şirketleri üyedir. Kredi kartı sahipleri tercih ettikleri havayolu şirketinden nakit para ödemeksizin bilet satın alma olanağına sahiptirler. Karma sisteme dayalı kartlar ya aynı hizmet alanında ya da aynı bölgede kullanılabilen kartlardır (Açıkgül, 2007: 30).

2.3.3.2. Ticari Krediler

Ticari krediler, işletmelerin kendini geliştirmek için yapacağı yatırımlar veya borçları için kullanabileceği finans destekleridir. İşletmeler ister küçük ölçekli bir firma olsun ister büyük holding olsun bankalardan ticari kredi çekme hakkına sahiptirler.

İşletmeler şu nedenlerle kredi kullanabilirler (Özmen, 2012: 9);

- √ Sezonluk çalışma sermayesi ihtiyacı
- √ Özkaynak yetersizliği
- √ Bayilik anlaşmaları
- √ Vergi ve SGK ödemeleri
- √ İhale süreçleri
- √ Uzun vadeli çalışma sermayesi gereksinimi
- √ Duran varlıkların yenilenmesi

- √ Duran varlıkların finansmanı
- √ Zarar eden işletmelerin kaynak ihtiyacı
- √ Olağanüstü harcamaların finansmanı

Nakdi ve gayri nakdi olma üzere ticari krediler iki gruba ayrılmıştır;

Nakdi Krediler;

- √ İskonto kredileri
- √ Borçlu cari hesap kredileri
- √ Spot krediler
- √ Rotatif krediler
- √ Taksitli ticari krediler
- √ İhracat (Döviz) kredileri

Gayrinakdi Krediler;

- √ Referans mektubu
- √ Teminat mektubu
- √ Harici garantiler
- √ Kabul (Aval) kredileri
- √ Akreditif

-Nakdi Krediler

TTK' da mevcut cari hesap hükümleri çerçevesinde açılan ve işleyen teminatl ve teminatsız kredilerdir. Bu krediler Cari Hesap Sözleşmesi biçiminde işlemektedir.

TTK çerçevesinde cari hesap sözleşmesi; kişilere ait para, mal ve hizmet gibi konulardan ötürü birbirlerinden alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılık olacak şekilde cayıp, bunları ayrı ayrı borç ve alacak biçimine dönüştürülmesi suretiyle hesabın kesilmesinden çıkacak bakiyeyi isteyebileceklerine yönelik olan sözleşmedir.

i. İskonto Kredisi: İskonto edilen çek veya senedin ciro ile bankaya teminat olarak bırakılması işlemidir. Bir senedin vadesine kalan gün kadarlık cari oran üzerinden hesaplanacak faizi, senet tutarı üzerinden hesaplanacak komisyonu ve yasal yükümlülükleri düşüldükten sonra geri kalan tutarın müşteriye ödenmesi suretiyle kullanılan bir kredi türüdür. Çek/Senedin vadesine kalan gün en fazla 180 gün olmalıdır.

ii. BCH Kredisi: Borçlu cari hesap şeklinde kullanılan kredilerdir.

iii. Spot Kredi: Tutarı, vadesi ve uygulanacak faiz oranı kredinin kullanıldığı dönemdeki piyasa koşullarına göre saptanan, firmaların kısa veya uzun süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kredilerdir.

Buna göre;

√ Spot kredilerin vadesi 1-90 gün arasından belirlenir.

√ Spot kredilerin faiz oranları cari ticari kredi faiz oranlarına göre daha düşüktür. Belirlenen faiz oranından kullanılan kredinin faizi vade sonuna kadar sabittir.

iv. Rotatif Krediler: Nakit akışı düzensiz olan şirketlerin kısa zamanlı finansman ihtiyaçlarının karşılanması, firmalara nakit girişlerine göre krediyi tahakkuk döneminden önce de kapatabilme ve faizini 3'er aylık dönem sonlarında ödeme olanağı sağlayarak kullanılan kredilerdir.

√ Günlük faiz oranlı rotatif kredi 1 yıla kadar vadeli olabilir.

√ Rotatif kredilerde faiz tahakkukları 3 aylık dönem sonlarında 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül, 31 Aralık tarihlerinde yapılır. Anapara vade sonunda tahsil edilir.

v. Taksitli Ticari Krediler: Ticari faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilere kullanılan, belirli bir ödeme planına bağlı olarak taksitler halinde ödenen kredi türüdür.

Taksitli ticari krediler aylık eşit taksit ödemeli olarak kullanılır ve İşletme İhtiyaç Kredisi-Araç Kredisi olarak iki şekilde kullanılmaktadır.

vi. İhracat (Döviz) Kredileri: Firmaların döviz olarak borçlandırıldığı ve kredinin genel olarak ihracat bedeli dövizlerle kapatıldığı kredilerdir.

TCMB tarafından yayımlanan Sermaye Hareketleri talimatı ile bankaların döviz kredilerinin, kimlere, hangi usul ve şartlarda kullanılabilceğini belirler.

Buna göre nakdi döviz kredileri;

İhracatçılara, ihracat gerçekleştirenlere, döviz geliri getiren faaliyetlerde bulunanlara ve asgari kredi tutarı 5 milyon dolar ve kredinin ortalama vadesi 1 yıldan uzun ise gerçek ve tüzel kişilere kullanılabilir.

-Gayrinakdi Krediler

i. Teminat Mektubu: Borçlu firmanın veya kişilerin alacaklıya karşı yükümlülüklerinin yerine getirebilmesini garanti etmek üzere banka tarafından alacaklıya hitaben verilen kredi türüdür.

ii. Referans Mektubu: Firmalar, ihale tekliflerinde kullanılmak üzere, firmanın o işi yapacak kaynakları olup olmadığı ve mali durumunu ölçmek amacıyla, bankalardaki nakdi ve gayrinakdi kredi limiti ve riski ile mevduat durumunu gösteren mektuptur.

iii. Harici Garantiler: Yurt dışındaki firmalar ya da kişilere yönelik bankalar tarafından yabancı para olarak kullanılan kredi türüdür.

iv. Akreditif: Bir bankanın ithalatçı müşterisinin talimatı üzerine, yurtdışındaki ihracatçılara, belirli bir süre içinde belirli dokümanları (vesaik) kendisine iletmesi halinde, önceden belirlenen döviz cinsi üzerinden mal bedelinin belirli bir tutarının ödenmesini taahhüt etmesidir.

Akreditifli ithalata ilişkin krediler, ithalatın finansmanı ile ilgili gayrinakdi olarak başlayan ve daha sonra nakdi riske dönüşen krediler olup, arkasında bir mal hareketini içermektedir.

v. Kabul (Aval) Kredileri: İthalatçının satıcı tarafından keşide edilen poliçeyi alarak malları ödeme yapmaksızın almasına imkan sağlayan bir kredidir. Bu ödeme şekliyle yurt içindeki ithalatçıların yurt dışından vadeli mal almasına olanak yaratılmaktadır.

İthalatçının satın aldığı malların bedelini nakit ödemek istemediği, yurtdışındaki ihracatçının da sattığı malların bedeli üzerinden düzenleyeceği vesaiklerin sadece banka tarafından kabul verilmesini istediği durumlarda, ithalatçı bankasına başvurarak satıcının vadesinde vesaikleri kabul etmesini veya kendisi tarafından kabul edilecek poliçelere kabul vermesini istemektedir.

-Teminat Türleri

i. Kefalet: Tesis edilmesinin kolaylığı, güvenilirliği, kredibilitesi bulunan bir kefilden tahsilatın, maddi teminatların (ipotek, rehin vb.) paraya çevrilecek tahsilat sağlanmasından daha kolay olması nedeniyle daha çok tercih edilen bir teminat türüdür.

Kefalet, kefile Kredi Genel Sözleşmesinin (KGS) imzalatılması suretiyle uygulanır. Kefil KGS'yi imzaladığı andan itibaren borcun tamamından sorumludur

ve banka herhangi bir sıra gözetmeksizin doğrudan doğruya kefile başvurma hakkına sahiptir. Birden fazla kişinin kefaleti alınmış ise bütün kefiller ayrı ayrı borcun tamamından sorumludur.

Kefalet tutarı ise; TL kredilerde kredinin asgari %150 fazlasını kapsayacak şekilde Türk Parası cinsinden, yabancı para kredilerde asgari kredinin %30 fazlasını karşılayacak şekilde yabancı para cinsinden sözleşme düzenlenir.

Kefaletin süresi; kredi genel sözleşmesi süresiz olarak düzenlendiğinden, gerçek kişi kefiller hariç kapsadıkları borçluluk ve kefalet süresizdir. Gerçek kişi kefillerde kefalet, kefalet tarihinden itibaren 10 yıl geçerlidir. En erken kefaletin sona ermesinden (yani 10 yıllık sürenin bitiminden) 1 yıl önce, kefillerden kefalet uzatım yazısı alınmalıdır. Alınmadığı takdirde kefalet geçersiz sayılacaktır.

Gerçek kişi kefil evli ise kefaletin alınmasından önce mutlaka “eş rıza belgesi” alınmalıdır.

Kefilin sorumluluğunun kapsamı;

- √ Kefil olunan borcun aslı,
- √ Borçlunun kusur ve temerrüdünden doğan zararlar,
- √ Dava ve takip masraflarını kapsar.

ii. Banka Teminat Mektubu (Genel Müdürlük Yetkisinde): Bankalardan kredi kullanmak isteyen firma lehine, kullanacağı kredinin teminatı olarak, yurt içi ve yurt dışı, başka bir bankanın teminat mektubunun alınmasıdır.

En güvenilir teminatlardan biridir. Genel Müdürlük onayı ile alınan bir teminat türü olup yabancı bankalara ait kontrgarantiler ve yurtiçi bankaların vermiş olduğu kredi teminatları şeklinde gerçekleşmektedir.

Kredinin teminatı olarak, gerek yurt içi gerekse yurt dışı bankalarca verilecek teminat mektuplarının garantisi altında tesis edilen ve kullanılan kredilerde, dikkat edilecek en önemli husus, teminatı alınan mektubu düzenleyen bankadan teyit alınmaksızın risk ilişkisine girilmemelidir. Ayrıca teminata alınan teminat mektubunun vadesi mutlaka kredi vadesi içerisinde olmalı ve kredinin vadesini aşmamalıdır. Mektup tutarı belirlenirken ise kredinin faiz, kur farkı ve benzeri unsurları ile tüm riski kapsayacak şekilde ve kesinlikle teminat açığına yer verilmemelidir.

iii. Çek-Senet (Şube Yetkisinde): Kredinin teminatı için; emre yazılı senetler veya muhatapları tarafından kabul edilmiş poliçeler rehin cirosu ile teminata, çekler teminat kaydıyla temlik cirosu ile tahsile alınabilir.

- √ Teminata alınan çek ve senetlerin azami vadeleri 180 günü geçemez.
- √ Teminata alınan çek ve senetler, aynı kişi/firma üzerinden %25'ten fazla kullanamaz, yoğunlaşmaya izin verilmez.

Örneğin, bir firmanın teminatına 125.000 TL'lik çek-senet alındığında, teminata alınan bu çek-senetlerin içerisinde tek bir firmaya ait çek-senetlerin toplam tutarı 32.250 TL'den fazla olmayacaktır.

- √ Kredinin teminatına alınan çek-senetlerin vadelerinde tahsilatı esastır.

vi. Gayrimenkul Rehni (İpotek): Üzerinde ipotek tesis edilen gayrimenkulün satış kabiliyetinin olması kaydıyla ipotek en güvenilir teminatlardan biridir. Açılacak olan kredi bir vadeye bağlanmış olsa dahi ipotekler mutlaka vadesiz olarak tesis edilecektir.

İpotek alınacak gayrimenkullün ekspertiz değeri üzerinden %75'i alınarak kredi kullandırımı yapılır.

Kredi alacak kişinin değil de 3.kişilere ait gayrimenkuller üzerinde ipotek tesis edilebilir, bu işlemde gayrimenkul sahibin krediye kefalet imzası alınmalıdır.

v. Araç Rehni: Trafik siciline kayıtlı araç türlerinden birinin (otomobil, otobüs, minibüs, traktör, kamyon, vb.) kredinin teminatı olarak rehin alınabilir.

Kredinin anapara, faiz ve masraf tutarlarının toplamını karşılayacak tutarda rehin konusu araç üzerinde rehin tesis edilecek ve KGS eki olan Araç Rehni Sözleşmesi düzenlenecektir.

2.3.4. Kaynaklarına Göre Kredi Türleri

Kaynakları yönünden incelendiğinde banka kredileri yurt dışı kaynaklı ve yurt içi kaynaklı olmak üzere ikiye ayrılırlar.

2.3.4.1. Yurt Dışı Kaynaklı

Yurt dışı krediler, 3 ila 5 yıl ödemesiz dönemli, 20 yıla kadar uzun vadeli olarak kullandırılabilir. Bu tür krediler şirketlerin proje, yatırım ve finansman kredisi olarak temin edilebilir.

Sermaye ihtiyacının çok olduğu gelişmekte olan ülkelerde, yurt dışı kredi kullanımının başlıca nedenleri (Adıyaman, 2006: 22-23);

- √ Kaynak yetersizliği,
- √ Bütçe açıkları,
- √ Dış ödemeler dengesi açıkları,
- √ Yatırım finansmanı,
- √ Nakit akımın artması,
- √ Savunmaya ait giderlerin finansmanı,
- √ Olağanüstü harcamaların finansmanı,
- √ Vadesi gelmiş borçların finansmanı,
- √ Ekonomik açıdan dengeyi sağlamak ve korumak için etki,

Yurt dışı kaynaklı krediler vade yapılarına göre kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılırlar. Yurt dışı kaynaklı kredilerin vadeleri; 1 yıl ve altında ise kısa vadeli, 1 ila 5 yıl arasında olan krediler orta vadeli ve 5 yıldan daha uzun olanlar ise uzun vadeli yıldan fazla ise uzun vadeli kredilerdir. Kısa vadeli krediler likidite yaratmaya yönelik iken orta ve uzun vadeli krediler gelişmekte olan ülkelerde ekonomilerin kalkınmasına yönelik kullanılmaktadır.

Yurt dışı kaynaklı krediler borçlunun hukuki statüsüne göre kamu kesimi ve özel kesim olarak sınıflandırılır. Az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde eğer ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler yakalanmak isteniyorsa kamu kesimi, özel sektöre öncülük etmelidir. Bu çerçevede gelişmiş ülkelere nazaran bu ülkelerde kamu kesiminin özeli kesime göre kredi kullanım oranları daha fazladır (Kavcıoğlu, 2013: 145).

Yurt dışı krediler, kaynakları açısından iki çeşittir. Bunlar; Avrupa Birliği Kaynaklı ve diğer yurt dışı kaynaklı krediler şeklindedir.

-Avrupa Birliği Kaynaklı Krediler

Bu krediler (AYB) ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) şeklindedir ve gelişmekte olan ülkelere finansman sağlaması açısından önemlidir.

AYB kredileri, finansal açıdan piyasayı etkileyecek projeleri destekleyen ve kâr amacı gütmeyen bir kurumdur.

AYB tarafından sağlanan kredi türleri; Doğrudan Krediler ve Küresel Krediler/ KOBİ'ler için Avrupa Yatırım Bankası kredileridir. Bu tür kredilerin

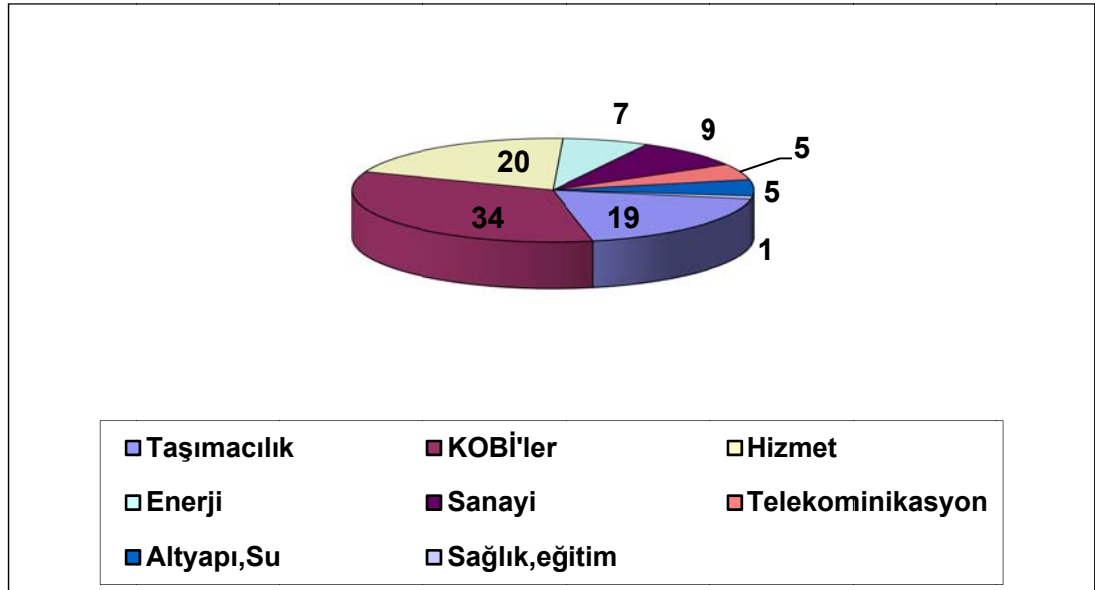

yatırım maliyeti 25 milyon EURO'nun üzerindeki projeler için geçerlidir. Söz konusu bu maliyetin altındaki projeler için kredi şartları tahsis edilmekte olup, bu tarz kredileri Avrupa Yatırım Fonu çalışma ortağı veya muhabir bir banka vermektedir. Muhabir bankalar Avrupa Yatırım Bankası'ndan aldıkları fonları tüm projeleri değerlendirmek amacıyla riski üzerlerine alarak kullanırlar.

Avrupa Yatırım Bankası tarafından desteklenen bazı sektörler aşağıda verilmiştir; (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2010: 59);

- √ Bilişim teknolojisi ve medya
- √ Altyapı
- √ Hizmetler
- √ Sanayi
- √ Enerji verimliliği
- √ KOBİ'ler
- √ İmalat
- √ Turizm sektörü
- √ Taşımacılık
- √ İletişim sektörü

Şekil 1. Avrupa Yatırım Bankası Kredilerinin Sektörel Dağılımı (%) (2000-2012)

Kaynak: Avrupa Birliği Dairesi, Ekonomik Forum

Bir diğ er AB kaynaklı kredi ise AYF kredisidir. Avrupa Yatırım Fonu kredisi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapacakları yatırımların yurt içindeki ve yurt dışındaki harcamalarının finansmanıdır. AYF kredilerinden, yıllık cirosu 2 milyon Euro'yu aşmayan en fazla 3 yıldır faaliyet gösteren çalışan sayısı 9'u aşmayan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) yararlanabilirler.

-Diğ er Yurtdışı Kaynaklı Krediler

Diğ er yurt dışı kredi kaynakları ise, kamu kesiminden, özel kesimden ve uluslararası kredi kuruluşlarından sağlanan kredilerdir.

2.3.4.2. Yurtiçi Kaynaklı

Yurt iç i kaynaklı krediler, Türkiye'de faaliyet gösteren yaptığı ticari yatırımlarda ve yeni bir işletme tesisi açmakta kullanmak için yurt iç i kaynaklı ucuz kredi ihtiyacı duyan işletmelerin, ihtiyaçları doğrultusunda bankalardan veya kredi kurumlarından kredi temin edilmesidir.

2.4. KREDİ İŞLEVLERİ

Kredinin işlevleri üç gruba ayrılmaktadır (Aras, 1996: 5): Birincisi, bankalardaki sermaye ve tasarrufların, kredi sistemi neticesinde ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkı sağlamak için kredi olarak paraya ihtiyaç duyan yatırımcılara aktarılabilir. Bu ekonomide arz ve talep genişlemesi yaratırken fon sahiplerine gelir yaratır. İkincisi, kredi sermaye birikimini genişletir ve artırır. Yatırımcılar ve girişimciler ihtiyacı olduğu finansmanı kredi çekerek tasarruf sahiplerinden elde ederler ve vade sonunda ise krediyi geri ödeyerek bu şekilde sermaye geliri elde ederler. Üçüncüsü, kredi bir dolaşım aracıdır. Kredi, para ekonomisinin gelişmiş bir aşamasını gösterir.

3. BANKACILIKTA KARŞILAŞILAN RİSKLER, KREDİ RİSK KAVRAMI VE PROBLEMLİ KREDİLER

Bankalar, yaptığı işin doğası gereği çok sayıda riske maruz kalmaktadırlar. Türk bankacılık sektörü açısından önem arz eden ve bankacılık krizlerine de neden olan bankaların faaliyetleri esnasında karşı karşıya kaldıkları temel riskleri beş başlıkta toplamak mümkündür.

- √ Likidite Riski
- √ Faiz Oranı Riski
- √ Kredi Riski
- √ Döviz Kuru Riski
- √ Operasyonel Risk

Bu riskler aşağıda sırasıyla ele alınacak ve kısaca açıklanacaktır.

3.1. LİKİDİTE RİSKİ

Finansal kuruluşların yükümlülüklerini zamanında yerine getirememesi veya kredi taleplerine cevap verememesine likidite riski denir. Likidite riski finansal kurumların yükümlülük ve varlıklarının farklı vadelerde olmasından kaynaklanmaktadır.

Bankaların karşılaştıkları likidite riskinin 2 ana nedeni vardır. Bunlar;

- √ Piyasada yaşanan olumlu ve olumsuz değişmelerin banka tarafından doğru bir şekilde tahmin edilememesi neticesinde bankaların nakitlerinde gerçekleşen olumsuz gelişmeler.
- √ Likidite riskinin en önemli nedeni; bankaların aktif ve pasifleri arasında meydana gelen dengesizliklerdir. Buna ek olarak bu riskin doğmasında bankanın aktif-pasif uyumsuzluğunda pasif yapısında meydana gelen olumsuzluklar (beklenmeyen pasif azalışları, ani mevduat çekilişleri, vb.) rol oynamakta olup, aktiflerde yaşanan değişimler gibi hususlar da önemlidir (Ünsal, 2001: 1).

3.2. FAİZ ORANI RİSKİ

Bu riskte söz konusu olan şey; faiz oranlarında meydana gelen ters yönlü hareketlerin, bankanın mevcut finansal durumunda meydana getirdiği etkidir. Bankacılıkta önemli ve ihtiyatlı davranılmazsa karlılığı etkileyebilecek bir risktir. Aşırı derecedeki faiz riski banka gelirlerini etkilediği gibi sermaye tabanı için de büyük çapta bir tehlike meydana getirebilir. Faiz oranları değiştikçe, gelecekteki nakit akımı, bankanın varlıklarını da değiştirmektedir. Sağlam bir şekilde yapılan risk yönetimi faiz oranını belirli limitler dahilinde tutmak için bankalar için oldukça önemli bir husustur.

Faiz riskini 4 ana nedeni vardır (BASEL COMMITTEE, 1997: 28). Bunlar;

- √ *Yeniden Fiyatlandırma Riski:* Bankalar da finansal kurumlar gibi faiz riski ile karşılaşmaktadır. Bu risk ile birlikte faiz oranlarında değişim söz konusu olmakta, bu değişim ise bankaların finansal değeri ile gelirini etkilemektedir.
- √ *Gelir Eğrisi Riski:* Bankanın gelir eğrisinin şeklinin ve eğiminin değişmesine fiyatlandırmalardaki uyumsuzluklara neden olur. Gelir eğrisi riski, bankaların temel ekonomik değerlerinde ve gelirlerinde olumsuz yönde etkiler oluşmasıyla ortaya çıkar.
- √ *Temel Risk:* Diğer risklerle benzer fiyatlandırmayla farklı kredilere uygulanan oranlar üzerinden kaynaklanan risktir. Bu farklılıklar faiz oranları değiştiğinde benzer yükümlülük ve vadeleri arasında bulunan nakit akışlarında beklenmedik değişmelere ivme kazandırabilir.
- √ *Opsiyon Riski:* Diğer bir önemli risk ise opsiyon riskidir. Borsa ve tezgah üstü piyasalar olarak iki farklı piyasada alınıp satılırlar ve faiz oranları borsa içinde ve dışında işlem gören opsiyonlar olarak sınıflandırılırlar. Faiz opsiyonları, opsiyon riskini ortadan kaldırmak için geliştirilmiş türev ürünlerdendir. Bankaların özellikle baş vurduğu bir opsiyon türüdür. Bankalar karlarını ve spekülasyondan korumak için faiz opsiyonları ile geleceğe yönelik faiz riskini ortadan kaldırabilirler.

i. Kredi Riski: İşlem yapan taraflardan borçlunun yapılan sözleşmedeki yükümlülüklerine uymayarak kısmen veya tamamen kredi şartlarını yerine getirememesidir. Kısaca, borçlunun borç verene borcu geri ödememesi riskidir.

ii. Döviz Kuru Riski: Kur riski; uluslararası ticarete döviz kurlarında gerçekleşen dalgalanmalardan kaynaklanan zarar ihtimalidir.

Bankalar için önemli olan döviz kuru riski, 2000’li yıllarda Türkiye’nin atlattığı kriz dönemlerinde çok fazla işletme ve gerçek kişilerin zarar etmesine sebep olmuştur. 2008 yılında başlayan küresel krizin ülkemize yansımalarından biriside artan döviz kuru riski olmuştur. Döviz cinsi borcu aynı cinsten alacağından fazla olanlar ya da döviz cinsi alacağını tahsil edemeyip aynı cinsten borcunu ödemek durumunda kalanlar bu risk ile karşı karşıya gelmişlerdir (TMSF, 2009: 13).

iii. Operasyonel Risk: Bankaların karşı karşıya kaldığı bir diğer risk türüdür. Operasyonel risklerin, en temel anlamda tanımlamak gerekirse kredi riski gibi finansal riskler dışında kalan tüm risklerdir. Operasyonel risk, personel, süreçlerin yetersizliği ve sistemlerin neden olduğu zarar meydana getiren bir risk çeşididir (BASEL COMMITTEE, 2001: 2).

Operasyonel riskte, banka içi risk kontrollerinin yetersizliği, kontrollerdeki gecikmeler sonucu hataların anlaşılabilmesi, banka personelinin usulsüzlükleri, yönetimdeki kişilerin bilgi eksikliğinden kaynaklı hataları gibi içsel etkenler ile banka dışında 3.kişilerle soygun ve dolandırıcılık olayları, doğal afetler, terör, teknolojik sorunlar gibi dış faktörlerden kaynaklanmaktadır (Süer, 2002: 22).

3.3. KREDİ RİSK KAVRAMI

3.3.1. Kredi Risk Tanımı

Daha önce bahsettiğimiz kredi riski, kısaca borçlunun borç verene borcu geri ödememe riskidir. Başka bir deyişle; kredinin banka için oluşturduğu riskler, kullanılan kredinin geri ödenmemesi ihtimalidir (Koçyiğit ve Demir, 2014: 223).

Kredi riski, bankaların maruz kaldıkları en temel risktir. Bu nedenle bankalar kredinin müşteriye verilmesi aşamasında kredilendirmeye ilişkin teknik ve yöntemleri, bir düzen içinde kontrol ederek kredi riskini en az seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır. Kredinin açılması, yalnızca bankanın uygun gördüğü kaynakların müşterinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tahsis edilmesinden ibaret değildir. Uzun süreli bir kazanç için, müşteri ihtiyaçlarının karşılanması ve etkin bir kredi yönetimi ile pekiştirilmelidir (Aras, 1996: 55).

Kredi riskini iki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

Başlangıçta oluşan kredi riski; iyi bir risk yönetimi yaparak başlangıçta oluşabilecek kredi riskini minimum düzeylere indirilmesi mümkündür. Müşteriyi iyi analiz ederek güvenilirliğini ölçmek, krediye teminat olarak gösterdiği belgelerin doğruluğunu onaylamak ve yeterli istihbarat yaparak riski minimum düzeylere indirebiliriz.

Sonradan oluşan kredi riski (Şakar, 2002: 264)

√ Kredide yaşanan aksaklıklar yada bir bölümünün yahut bütününün ödenmemesi,

- √ Kredinin vade yapısının yenilenmesi yahut uzatılması,
- √ Kredinin kanuni açıdan takibe düşmesi

3.3.2. Kredi Riskinin Nedenleri

Kredi risk olasılığı mevcut ülke ekonomik koşullarından kaynaklanabileceği gibi kredi borçlusuna ait olumsuz koşullardan kaynaklı meydana gelebilir. Mevcut piyasa koşullarındaki olumsuzluklar nedeniyle bankalar sabit faizi olmayan krediler dışındaki kredi türlerinde serbest koşullarda faiz artışı gerçekleştirebilirler. Kredi kullanan müşteriler, piyasada yaşanan olumsuzluklar nedeniyle mevcut gelir durumları kötüleşince kredilerini ödeyememe riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler.

Bankacılık sektöründeki kredi riskinin nedenleri arasında (Cebeci, 2004: 11);

- √ Düşük kredi standartları,
- √ Verimsiz portföy risk yönetimi,
- √ Müşterinin kredi itibarının bozulması,
- √ Piyasa koşullarında dalgalanmalar yaşanması
- √ Beklenmedik faiz artışları
- √ Bankaların teminatlarında düşüş

4. BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

Bankacılık sektöründe risk yönetimi; bankanın nakit girişlerinin meydana getireceği faaliyetlerinin niteliğini, risk yapısını, getiri oranlarını ve seviyesini kontrol altında tutarak izlemek amacıyla meydana getirilen ölçü belirleme, karar alma süreçlerine ilişkin bir sistemdir (Demir, 2013: 34).

Risk yönetimi; bankaların gerek nakitte kalmalarını, gerekse de karlılıklarını garanti altına almak için var olan risklere karşı uygulamış oldukları politikalarıdır (Kaval, 2000: 23).

Etkili bir risk yönetiminden bahsedebilmek için aşağıdaki aşamaları içermesi gerekmektedir (Champbell ve Kracow, 1993: 221-215). İlk aşamada riski oluşturan kaynaklar saptanır. İkinci aşamada risk belirlenir, üçüncü aşamada belirlenen riskin, firmanın finansal amaçlarının gerçekleştirilmesinde ne gibi etkilere sahip olduğu

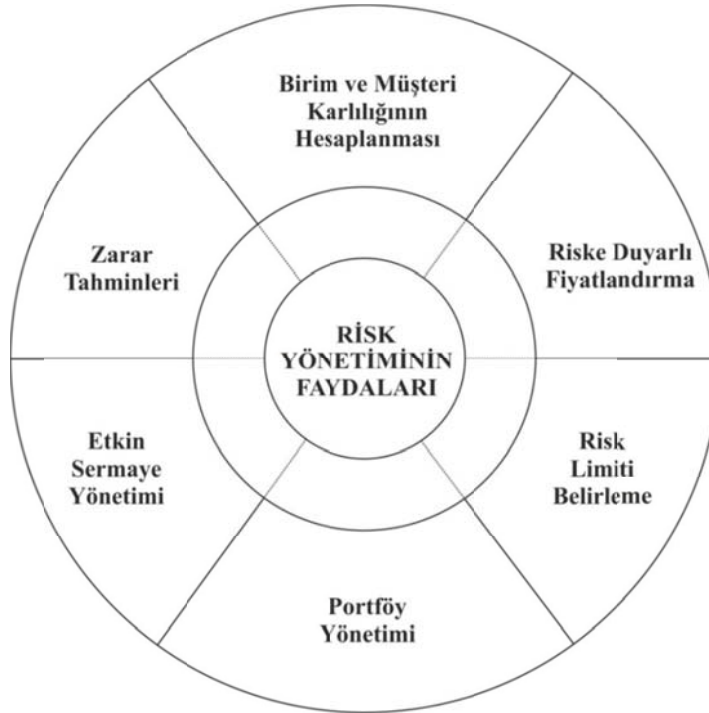
ortaya konur, dördüncü aşamada riskin üstlenmeye değer olup olmadığına bakılır, son aşamada ise riski önlemeye dönük önlemler alınarak uygulanır.

Kredi yönetiminde uygulanan politikalar dahilinde şu sorular sorulabilir;

- √ Hangi sektörlere kredi verilecek?
- √ Hangi tip krediler verilecek?
- √ Hangi büyüklükte krediler verilecek?
- √ Hangi tip teminatlar aranacak?
- √ Fiyatlama nasıl yapılacaktır?
- √ Kredi değerliliği nasıl ölçülecek?

Risk yönetiminin amacı, hedefe gidilen yolda karşımıza çıkacak engelleri en aza indirerek sonuca ulaşmak için risk yönetimleri uygulamaya sokmak ve geliştirmektir. Amaç riskleri kara ve fırsatlara dönüştürmek için emek harcamak olmalıdır (Kalyoncu, 2013: 25). Risk yönetimi ile amaçlanmak istenilen sermayenin korunması ve karlılığın artırılmasıdır. Öncelikli ve en önemli hedefi ise; piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda bankaların karşılaştacağı zararın büyüklüğünü ölçebilmektir (Akgün, 2007: 4).

Şekil 2. Risk Yönetiminin Faydaları

Kaynak: Beşinci, 2015: 2.

Etkin bir risk yönetim sistemini aşağıdaki aşamalar oluşturmaktadır.

Şekil 3. Risk Yönetim Süreci

Kaynak: Altıntaş, 2006: 3.

i. Risklerin Tanımlanması: Risk yönetim sürecinin ilk aşaması risklerin tanımlanması ve riskin özelliklerinin belirlenmesidir. Risklerin tanımlanmasında firmanın hedeflerine ulaşmasını önleyecek, umulmadık kayıplara yol açabilecek olayların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

ii. Risklerin Ölçülmesi: Bankaların karşı karşıya kaldığı risklerin belirli değerler kullanılarak sayısal olarak ifade edilmesidir. Her müşterinin risk düzeyi farklıdır, riski en aza indirmek için portföycünün yapması gereken müşterileri risk düzeyine göre tanımlamak ve gruplandırmaktır. Risk grubuna göre tanımlanan ve gruplanan müşteriler için fiyat ve teminat belirlemek, riskin azaltılarak riskin olumsuz etkilerinden bir nebze olsun bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır.

iii. Uygulama: Risk yönetimi süresince karar ve tekniklerin uygulamaya konulmasıdır. Riskin azaltılması ve risk yönetim kuralları burada uygulamaya girmektedir.

iv. Takip ve Değerlendirme: Son aşama olan takip ve değerlendirme aşamasında politikalar ile uygulamaların devamlı bir şekilde takip edilip değerlendirmesi yapılmaktadır. Sonrasında ise raporlama yapılmaktadır. Bu aşamada güdülen amaç; risklerin belirlenen limitler çerçevesinde tutulup tutulmadığının tespiti ve değerlendirmesi ile birlikte risklerin iyi bir şekilde yönetilip yönetilmediğidir. Ayrıca değerlendirme haricindeki risklerin de olup olmadığı araştırılmaktadır. Banka risk yönetim sürecinin tesirli bir şekilde çalışıp çalışmadığını, süreçteki değerlendirme aşaması ile ortaya konulabilmelidir (Altıntaş, 2006: 5).

4.1. PROBLEMLİ KREDİ KAVRAMI

Bankacılığın temel işlevi, müşterilerden toplanan mevduatların gerçek kişilere ve yatırım yapmak isteyen kuruluşlara kredi olarak kullandırılmasıdır. Bankalar için kredi, karlı bir getiri olmasına rağmen bununla birlikte riskli bir araçtır. Kredi verme aşamasında oluşabilecek riskleri en az seviyeye indirmek bankaların en temel amacıdır. Kredi kullandırılmadan önce gerekli tüm istihbarat yapılmış ve yakından takip edilmiş olmasına karşın her kredinin farklı nedenlerle problemlili hale gelme ihtimali vardır.

Problemlili krediler, 1994 krizinden sonra bankacılık sektöründe önemli bir sorun haline gelmiştir.

Bankalarla müşteri durumundaki kişi ve kurumlar arasında düzenlenen bir anlaşma ile kredi kullandırma işlemi başlar. Bu işlemin üç farklı sonucu olabilir (Sipahi, 2003: 17):

- √ Bankanın muhatabı olan kişiler veya firmalar yükümlülüklerini kredi genel sözleşmesi gereğince yerine getirir ve banka alacağı tahsil etmiş olur.
- √ İmzalanan sözleşmeden sonra müşterinin ekonomik durumunda öngörülmeleyen değişkenler çıkar ise, kredi genel sözleşmesi ve kredi geri ödeme planı müşteriye uygun bir şekilde yeniden yapılandırılır.
- √ Müşteriler almış oldukları kredileri geri ödeyemedikleri takdirde kredi problemlili hale gelmiş olur.

4.1.1. Problemlili Kredilerin Tanımı

Borçlu ile banka arasındaki mevcut geri ödeme anlaşmasının ciddi bir biçimde bozulması ile tahsilatın gecikmeye maruz kalması ve zararın oluşması ihtimalini arttıran kredi, problemlili kredi olarak ifade edilmektedir (Seval, 1990: 251). Bir kredinin eğer vadesi gelmiş, ancak tahsilatı yapılmamışsa bu kredi için problemlili kredi ifadesini kullanabiliriz. Ancak kimi zaman ise bazı kredilerde, vadesi gelse bile vadesinde ödenmeyeceği açık bir şekilde ifade edilebilir. Hiçbir kredi bir neden yokken aniden problemlili hale gelmez. Problemlili krediler zaman içerisinde bir takım olayların peş peşe gelişmesi neticesinde oluşur. Çok açık olan bu durumlar, müşterinin iflas etmesi ve müşterinin vefatı gibi durumlarda söz konusu olmaktadır.

Bankalar müşterilerine kullandırdıkları kredileri zamanında ve sorun yaşamadan tahsil etmek isterler. Fakat bu her zaman geçerli değildir. Bu olasılık arttıkça risk artmakta bu da bankaların takipteki kredilerinin kullandırdığı kredilere oranını yüzde 5 seviyesine kadar normal sayılmaktadır (Takan, 2002: 345).

Problemlili kredinin varlığının söz konusu olabilmesi için aşağıda maddeler halinde verilen olaylardan herhangi birinin mevcut olması yeterlidir (Ataçoğlu, 2006: 146-147):

- √ Faiz devresinin gelmiş olmasına rağmen faizlerinin ödenmemesi durumu,
- √ Nakit kredilerde; kredinin vadesinin gelmiş, fakat anaparanın ödenmiş olmaması durumu,
- √ Kredi tebliğ mercisinin vermiş olduğu kredi limitinin aşılması,

Problemlili kredilerin artması bankaların sermayelerinin azalmasına yol açacağı gibi ülke ekonomisine de önemli zararlar verebilir. Problemlili kredilerin bankalara olan maliyetlerini şöyle sıralayabiliriz (Seval, 1990: 275-276):

- √ Problemlili kredilere ayrılan fonlar, daha yüksek getirili fonlara yönlentilemeyecektir.
- √ Problemlili kredi miktarının oldukça yüksek olduğu bankaların büyümesi sınırlı ve kar getirisi de düşüktür. Bu olumsuzluklar söz konusu bankanın personellerinin moral ve gelirini negatif anlamda etkileyecektir.
- √ Problemlili krediler yakın takibi gerektireceğinden, yüksek yönetim giderlerine sebep olmaktadır.
- √ Problemlili krediler idarecilerin verimli çalışmasını engelleyecektir.
- √ Bu krediler, hukuki çerçeveden ileri düzeyde uzmanlığı zorunlu kılmaktadır ve yüksek miktarda hukuki giderlerin oluşmasına neden olmaktadır.
- √ Bankaların piyasadaki imajına zarar verecek, bu durum ise bankaların gelişmesi ve büyümesini olumsuz yönde etkileyecektir.

4.1.2. Problemlili Kredilerin Çeşitleri

Problemlili krediler İdari-Kanuni Takipteki Krediler, Tasfiye Olunacak Alacaklar (TOA), Donuk Alacaklar, Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA), Takipteki

Alacaklar gibi tanımlar ile açıklanmaktadır. Bankalar Kanununda bulunan problemlı krediler bu bölümde detaylı açıklanmıştır.

4.1.2.1. Kanuni-İdari Takipteki Krediler

Bu krediler idari veya kanuni takipte mevcut, THP' ye göre hesaplarda izlene kredilerdir.

1988/12937 Sayılı Karşılıklar Kararnamesine göre problemlı kredi iki değişik şekilde meydana gelmektedir;

√ Kredilerin Temerrüde Düşmesi: Kararnameye göre takibe düşmüş olan firmanın kredileri takip hesaplarına transfer edilmektedir. Temerrüde düşen kredi, ilerleyen dönemlerde kararnamede gösterilen durumların meydana gelmesiyle kanuni ve idari takip hesaplarına transfer edilir.

√ Firma Kredi Değerliliğinin Kaybedilmesi

Kararname uyarınca eğer kredi değerliliği kaybedilmesi tespit edilirse, bütün alacaklar öze takibe alınmak suretiyle gerekli kayıtlar oluşturulur. Bankaların hukuki açıdan temerrüde düşmüş kredilerinin, yasal yollara gitmeden önce idari yoldan, borçlu ile görüşüp anlaşarak yeni taksitlendirme ya da borcun yapılandırılarak ödenmesinin sağlanması idari takip olarak ifade edilmektedir. Bu yapılan işlemler sonrasında borç ödenmez ise idari takipten kanuni takibe geçilir. Kanuni takip, bir bankanın alacağını tahsil etmek amacıyla, idari yollara başvurması anlamına gelmektedir (Arıkan, 1999: 122).

4.1.2.2. Tasfiye Olunacak Alacaklar

İlk defa 1997/10497 sayılı Karşılıklar Kararı'nda kullanılmıştır. Tahsilatı yapılmış gayri nakdi krediler ile vade süresi dolmuş nakdi kredilerin tazmin bedelleri, Karşılıklar Kararı'nda ifade edilen teminat çeşitlerine göre sınıflandırılmıştır.

4.1.2.3. Donuk Alacaklar

Bu kavram ilk defa BDDK tarafından 30.06.2001 tarih ve 24448 sayılı Remi Gazete' de yayımlanmıştır. III, IV ve V. Grup kredilerde sınıflandırılan banka alacaklarını ifade etmektedir.

Eğer kredi müşterisine birden çok kredi verilmişse ve bu kredilerden herhangi biri donuk alacak olarak kabul edilmişse, bu müşterinin bankaya ait bütün borçları donuk alacak şeklinde sınıflandırılmaktadır. Yönetmelik gereğince kredi alan müşterinin birden çok kredisi donuk alacak haline gelirse, diğer kredileri de bu alacak sınıfına girer. Ancak bu durumun şöyle bir istisnası vardır; örneğin bir konut kredisi donuk alacak olmuşsa ve tüketici kredilerinin ödenmesinde herhangi bir şekilde bir problem oluşmamışsa tüketici kredisi donuk alacak sınıfına girmez. Eğer tüketici kredisi donuk alacak sınıfına girecekse kanunda olduğu gibi söz konusu kredinin vadesinin geçmemiş olması gerekmektedir.

Borçlu cari hesap biçiminde kullanılan ve herhangi bir vade kaydı söz konusu nakdi kredilerde;

- √ Kredinin dönem faizlerinin tahakkuk dönemlerinde ödenmemesi
- √ Dönem faizleri ile borçların vadesinden ya da ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden daha uzun sürede ödenmeyerek anaparaya eklenmesi
- √ Eğer krediler yeniden yapılandırılır veya müşteri için başka bir kredi oluşturmak suretiyle tahsilatı gecikmiş faizlerin ile anaparanın finanse edilmesi, durumunda alacak, donuk alacak kabul edilerek ilgili grupta sınıflandırılır.
- √ Kredinin 90 günden uzun sürede ödenmemesi

Donuk alacakların temerrüde düşmesi süresi 90 gündür. Bazen kredi kullanan müşterilerin bu borcu ödemeyeceğine dair birtakım uyarıcı işaretler olabilir. Mesela, müşterinin teminat olarak verdiği çeklerinin ve senetlerinin ödenmemesi teminatın karşılıksız kalması, diğer bankalara olan kredilerini vadesinde ödenmemesi, şirketin tasfiye edilmeye çalışıldığı gibi durumlarda karşılıklar yönetmeliğinin krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılmasında krediler donuk alacak olarak sınıflandırılır.

Karşılıklar Yönetmeliğimin kredilerin ve diğer alacakların 4 üncü madde kapsamında sınıflandırılmasında;

Kredi Değerliliğinin Zayıflaması: Müşterilerin kullandıkları kredileri vadesinde ödeyememesi, bankaların kredileri değerlendirirken finansal kaldıraç oranının kabul edilebilir seviyede olmaması, firmaların sermayesinin kredilerin tahsilini geciktirecek ölçüde yetersiz kalması gibi durumlarda herhangi birinin varlığı kredinin değerinin zayıflamasına neden olur.

Kredinin Zafiyete Uğraması: Müşterilerin değeriendirilmesi ve piyasalardaki şartların ele alınması ile kredi genel sözleşmesinde bulunan maddeler doğrultusunda vadesi dolan kredinin tahsilatının yapılamayacağı kesin olması durumudur.

4.1.3. Problemlı Kredilerin Nedenleri

Bir kredinin problemlı hale gelmesinin birden fazla sebebi olabilir. Problemin kaynağının belirlenmesi ve önlemlerin zamanında alınması gerekmektedir. Problemlı kredilerin sebepleri ülkemizde makroekonomik kaynaklıdır. Bu kaynaklar ise genel itibariyle şunlardır; enflasyon, dış işlemler açığı, kamu açıkları gibi.

4.1.3.1. İşletmeye İlişkin Nedenler

İşletmelerin başarısız olmalarına sebep olan nedenlerin en başında yönetim ile ilgili problemler gelir. Bir işletmenin iyi yönetilememesi, yöneticilerin bilgi, uzmanlık ve deneyim gibi vasıflardan uzak olması problemlı kredilere yol açabilmektedir.

Yönetimle ilgili problemlerden dolayı firmalar sıkıntılı duruma düşerek kullandıkları kredinin ödenmemesinden dolayı kredinin problemlı olmasına sebebiyet vermektedirler (Bekçioğlu, 1986: 38-39):

- √ Yöneticilerin uyguladığı uygun olmayan fiyatlandırmalar,
- √ Önem arz eden bir konumda olan işten atılması, istifaa etmesi ya da ölmesi,
- √ Ortaklığa ait yapının değışmesi,
- √ Ortaklar arasındaki görüş ayrılıkları
- √ Tecrübeli ve bilgili personelin eksik olması
- √ Firmalardaki denetleme sisteminin kötü olması,
- √ İşçi problemlerinin sorunlara neden olması
- √ Mali konularda bilgi eksikliği,

4.1.3.2. Çevresel Nedenler

Çevresel nedenler, ekonomik, siyasi ve teknolojik çevreden kaynaklanabileceği gibi, doğal çevreden de kaynaklanabilmektedir. En yaygın görölen çevresel nedenler arasında; dünya ekonomisinde ve ülke ekonomisinde

yaşanan olumsuzluklar, yaşanan siyasal ve ekonomik krizler, yangın ve depremler gibi doğal afetler, hammadde kıtlığı, firmaların teknolojik gelişimlere ayak uyduramaması gibidir (Karamustafa, 2011: 10).

4.1.3.3. Bankacılık Sisteminden Kaynaklanan Nedenler

Bankacılık sisteminden kaynaklanan kaynaklı nedenler, krediyi kullandıran bankaların kredi kullandırma esnasında yapacağı hataları açıklamakta olup, bu hatalar kredilerin problemlili duruma gelmesine sebebiyet verebilmektedir. Kredinin kullandırma amacının ve geri ödeme sürecinin en iyi şekilde tespit edilmesi, kredi müşterisinin geçmiş ödeme analizinin iyi bir şekilde analiz edilmemesi, yeterli teminat (ipotek) alınmaması, kredide ödemesiz dönemli vadelerin bulunması, riski büyük sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere kredi tahsis edilmesi, yönetimdeki kişilerin hedefler tutsun diye kredi verilmesi hususunda zorlayıcı bir tutum sergilemesi, en fazla görülen banka kaynaklı faktörlerdir (Savaşal, 2003: 51).

Bankalar, karlılıklarına negatif bir etki yapacağından tahsis ettikleri kredilerin geri dönmemesi riskine karşın, etkin ve verimli bir kredi yönetimine sahip olmalıdırlar. Etkin bir kredi yönetimine sahip bankalar, kredinin tahsis aşamasında kredi riskini minimize eden bankalardır.

Problemlili Kredilerin ortaya çıkmasına neden olan konuların en önemlilerinden bir tanesi de kredilendirme süreci esnasında yapılan bankacılık hatalarıdır. Bankalar kredi vermeden önce;

- √ Eksik veya yanlış istihbarat
- √ Mali Tabloların düzgün analiz edilmemesi
- √ Kredinin kullanım amacının tam anlaşılmasız
- √ Kredinin geri ödeme kaynağının net belirlenmemesi

Kredi verdikten sonra ise;

- √ Firmanın yeterli izlenmemesi
- √ Firmanın hızlı büyümesinin fark edilmemesi veya kontrol altına alınamaması gibi nedenlerle kredilerin sorunlu hale gelmesinde etkileri olabilir (Ataçoğlu, 2006: 155).

Problemlili kredilerin ülke ekonomisine getireceği sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

- √ *Enflasyon Yükselir:* Problemlı krediler, bankaların kar oranında bir düşüş yaşanmasını neden oldukları için bankalar, kredilerin faizini yükseltmek durumunda kalırlar. Bazen kaynak maliyeti düşmüş olsa bile kredi faizlerini aşağı çekemezler. Dolayısıyla da enflasyon da belirgin bir artış gözlemlenir.
- √ *Vergi Gelirleri Düşer:* Problemlı krediler sebebiyle bankaların karları azalır. Kredi maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle de firmaların karlarında bir eksilme söz konusu olur. Bu ikisinin doğal sonucu olarak da devlet daha az vergi almak durumunda kalır.
- √ *Piyasa Olumsuz Etkilenir:* Problemlı kredilerin oranında görülen artış, bankaların iflası sonucunu doğurabilir. Bu durum gerek mevduat sahiplerini, gerek kredi kullananları ve kullandıranları olumsuz olarak etkileyecektir. Piyasa üzerinde görülmesi olası bir şok etkisi, finansal açıdan sorunsuz olan bankalarda bile sorun yaşanmasına yol açabilir.
- √ *Üretim ve İstihdam Konularında Sıkıntı Yaşanır:* Bankalardaki problemlı kredilerin artması sonucu banka, üretim istihdam gibi konularda kredi kullanmak için piyasadaki gelen talebi karşılamakta güçlük çekecektir. Böylelikle de ülke ekonomisi zarar görecektir (Sipahi, 2003: 21-22).

Görüldüğü üzere problemlı krediler, bankacılık krizlerine yol açmakta, banka krizleri de ekonomik krizin yaşanmasına sebep olmaktadır.

4.1.4. Problemlı Kredilerin Çözüm Yolları

Kredilerin problemlı hale dönüşmesini önleyecek çeşitli tedbirler almak mümkündür. Bu tedbirlerin başında, bankaların erken uyarı sinyallerini çok hızlı bir şekilde analiz etmesi ve uygun çözüm yolları bulması gelmektedir. Uygulamada bankaların, çözüm konusunda geç kalmaları nedeniyle bazı kredilerin problemlı kredi haline gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Bankaların problemlı kredilerini tespitinin ardından kredilerin yeniden yapılandırma aşaması gelmektedir. Bu aşama, bankanın zararını minimum seviyeye indirmek ve en az zararla kapatmak için çözüm yolu bulma aşamasıdır. Yapılandırmada önemli olan husus, kredinin en az zararla kapatılması, borçlunun

ödeme yapabilir duruma getirmesidir. Burada banka kullandığı krediyi bir şekilde müşterisinden tahsil etmektir.

Problemlı kredilerin tespiti, kredilendirme aşamaları içerisinde yer alan denetim ile ortaya çıkar ve gerçekleşmesi muhtemel veya gerçekleşen zararların tespiti aşamasına denk gelir. Problemlı kredilerin doğru bir şekilde belirlenememesi oluşacak krizin çözülmesinde yetersiz kalınmasına yol açar (Babuşcu, 1997: 72-74).

Problemlı kredilerin zamanında tespit edilmesi esas olan çözümün en önemli parçası olmasıdır. Problemlı kredilerin miktarının bilinmemesi çözümü de imkansız hale getirmektedir.

Problemlı kredilerin tam ve doğru belirlenememesi durumunda alınacak çözüm yolları;

4.1.4.1. Problemlı Kredilerin Yeniden Yapılandırılması

Problemlı kredilerin yeniden yapılandırılması, bankaların kredilerin geri ödenmesinde sorun yaşanması durumunda izleyecekleri en iyi yoldur. Bu uygulama, kredi müşterilerinin ödemelerinde oluşacak herhangi bir gecikme veya ödemelerinde aksaklığın oluşmasından dolayı ortaya çıkmaktadır.

Krediyi veren bankalarda veya finans kuruluşlarında yapılan değerlendirmeler sonucunda, kredinin geri dönmemesi riskine karşı kredi genel sözleşmesine yeni maddeler eklenerek kredinin geri dönmesi güvence altına alınabilir veya kredinin teminatını arttırmak için ipotek tesis edilebilir. Kredinin kurtarılabilme imkanı mümkün görünmüyorsa yasal takip işlemlerine başlanır.

4.1.4.2. Problemlı Kredilerin Tasfiyesi

Problemlı kredinin tahsilatı için borçlu ile yapılan anlaşmalardan bir sonuç alınamaması durumunda bankalar borcu gecikmiş müşterileri için yasal takip işlemi başlatmaktadırlar.

Kredi problemlı hale geldikten sonra, kredinin normal hesap stoklarından çıkarılmasının ardından, takip hesaplarına aktarılmasıyla birlikte, kredinin yasal yollardan tahsil edilme süreci başlar. Her ne kadar bu aşamadan önce bankanın, firmanın mali durumu sıkıntıya düştüğünü tespit etmesiyle bir takım hazırlıklar (mal varlığı araştırması, teminatların incelenmesi ve piyasa fiyatının araştırılması ve diğer

bankalardan önce davranarak kredinin tahsil edilmesi) yapsa da, firmadan olan kredi alacağının yasal yollardan tahsil edilmeye çalışılması süreci, hesapların takip hesaplarına aktarılmasıyla başlar.

Takip hesaplarına aktarılan kredileri müşteriden tahsil ederken krediye ait anapara, temerrüt faizi, avukat masrafları ve diğer masraflar eklenerek müşteriden tahsilat sağlanır. Kullanılan krediye ilişkin tahsilatın sağlanması ile o krediye ait risk sıfırlanmış olur. Kredinin tasfiyesiyle kredi limiti kredinin problemliliğinden dolayı iptal edilir. Kredi tahsilatının sağlanmasıyla da kredi hesabı banka tarafından kapatılır.

4.1.4.3. Problemliliğin Yönetimi

Bankaların, kredinin problemliliğe girdiği andan itibaren problemliliğin kredileri gözlemlemeleri ve önlemlerini almaları gerekmektedir.

Tahsilat gecikmiş alacakların takibi uzun bir hukuki süreçtir. Bu yüzden problemliliğin varlık yönetimi ile alakalı ilgili kuruluşlara yönlendirilerek bankalar esas faaliyetleri üzerinde yoğunlaşabilmektedirler. (Mesutoğlu, 2001: 3).

Ataçoğlu (2006: 166)'na göre, bir kredi problemliliğe dönüştüğünde şunlar yapılmalıdır:

- √ Kredi tekrardan yapılandırılmalı,
- √ Karşılık ayrılması,
- √ Ek sermaye ve teminatlar alınmalı,
- √ Takibe aktarmak suretiyle teminatlara başvurmak.
- √ Teminatları nakde dönüştürülmelidir.

Bu tedbirlerden birini ya da bir kaçını almak suretiyle banka problemliliğinden doğan riskini minimize etmiş olmaktadır.

-Kredilere Karşılık Ayrılması

Bankaların problemliliğin krediler karşısında izleyeceği yollardan birisi kredilere karşılık ayrılmasıdır. Belirli bir süre zarfında tahsilat sağlanamayan krediler için kredinin teminatı ve vadesi dikkate alınarak, her kredi için karşılık ayırma zorunluluğu vardır.

Ayrılan karşılıklar iki şekilde belirlenir. Bunlar, özel karşılıklar ve genel karşılıklardır. Krediler yönetimiğinde özel karşılıklar; donuk alacaklar ve yeniden yapılandırma kapsamında ayrılan karşılıklardır. Özel karşılık oranları ise şu

şekildedir; zarar niteliğinde krediler için yüzde 100, tahsili sınırlı krediler için yüzde 20, tahsili şüpheli krediler için ise yüzde 50 oranındadır. Bankalar genel karşılık ile yakın takipteki nakdi kredileri ile standart nitelikteki nakdi kredilerinin toplamının binde 5 ' ini genel karşılık olarak ayırmak zorundadırlar. Diğer yandan aval ve kefaleti ile diğer gayri nakdi kredileri ile teminat mektupları toplamının ise binde 1 ' ini genel karşılık olarak ayırmak zorundadırlar.

Bankaların kullandığı tüm kredileri kapsayan bu karşılık uygulaması, müşterinin teminatında ne olursa olsun her kredinin bir risk taşıdığı varsayımına dayanmaktadır.

-Teminatlandırma

Bankaların kullandığı kredilerin zamanında tahsil edilememesi durumunda, kredinin tahsilatını arttıracı en önemli unsur kredinin teminatlandırılmasıdır. En çok başvurulan teminat türü ipotektir. Bunun dışında kefalet, nakit paraya bloke konulması (mevduat rehni), hazine bonusu diğer garanti türleridir. Kredi onaylanmasında teminata bulunan garantinin değeri dikkate alınır (Şahbaz, 2010: 68).

Kredi riskini arttıran en önemli unsur, krediyi teminatlandırmada yaşanan düşüştür. Takibe düşen kredilerde teminatın az olması, bu kredilerden elde edilecek tahsilatın azalmasına sebep olur (BDDK, 2005: 12).

4.1.5. Problemlı Kredilerin Bankacılık Açısından Önemi

Problemlı krediler, bankacılık açısından önem arz eden bir husustur ve kredilerin kalitesi, burada oldukça önemlidir. Problemlı krediler, müşterinin borcunu zamanında ödememesi riskini meydana getirmektedir. Ekonomik kriz durumlarının söz konusu olduğu dönemlerde bankalar takipte olan kredi sayısının yükselmesini engelleyebilmek amacıyla kredi portföyünü iyi tanıyarak kredinin yapılandırılmasını ve takibe düşmeden krediyi kurtarmayı amaçlarlar.

Bir kredinin vadesi eğer 90 günü geçerse, takibe alınır. Bankaların risk seviyesi ve ekonomik ödeme gücü takipte olan kredilerin toplam kredilere oranına bakılarak saptanır. Kredilerin takibe aktarılmasının, bankalara buna bağılı olarak da ekonomiye ciddi maliyeti olur. Bu nedenle takip hesaplarına aktarılan kredilerin

önceden tahmin edilebilmesi, gerek bankalar, gerekse de ekonomi yönetimlerinde oldukça önemlidir (Yücememiş ve Sözer, 2011: 44-46).

Bankacılık sisteminin önemli ürünlerinden biri olan krediler, üç ay üst üste geri ödemesi aksatıldığı takdirde problemlili kredi durumuna düşer ve takibe alınır. Problemlili kredilerdeki artış sadece bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemez, aynı zamanda ekonomiyi de olumsuz yönde etkiler. Problemlili kredilerin artmasıyla bankalara başvuran firmalar üretim ve istihdam sağlayabilmek için kredi talebinde bulunurlar. Şayet, firmaların bu taleplerine bankalar olumlu karşılık vermezler ise, ekonomide ciddi kayıplar oluşabilmektedir (Sipahi, 2003: 21-22).

Bankacılık krizlerinden sonra faizlerin yükselmesi ve ülkenin para biriminin değerinin düşmesi, borç yükünün ve problemlili kredilerin hızla artmasına neden olmaktadır. Problemlili kredilere bağlı maliyetlerin ekonominin her kesimi üzerinde olumsuz etkilerinin olması, finansal kesiminde yeniden yapılandırma gereğini doğurmaktadır.

Problemlili kredilerin bankalara getirdiği olumsuz sonuçlarla birlikte bankanın maliyetlerinin büyümesi, bankaları iflasa kadar sürükleyebilmektedir. Türk bankacılık sisteminde bankaların iflas etmesi, 1929 dünya ekonomik krizinin sonucunda, artan tahsili gecikmiş alacaklardan kaynaklanmaktadır (Akman, 2012: 49).

Finansal krizleri ortaya çıkaran nedenlere ilişkin yapılan çalışmaların çoğunda, ekonomideki makroekonomik değişkenlerin (özellikle Gayri Safi Milli Hasıla'da meydana gelen düşüşlerin) krizler üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan krizlerin bankalar ve bankacılık sistemi üzerinde önemli etkileri olmakla birlikte, özellikle problemlili kredi rakamlarının kriz öncesi dönemlerde artışa geçerek krizin etkilerinin yoğun hissedildiği zamanlarda yüksek boyutlara ulaştığı görülmektedir (Karamustafa, 2013: 36).

İKİNCİ BÖLÜM

2000-2012 DÖNEMİNDE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER, TÜRKİYE'DE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Çalışmanın bu bölümünde 2000-2012 döneminde gerçekleşen krizler; Kasım 2000, Şubat 2001 ve 2008 *Küresel Finans Kriz'i* ele alınmaktadır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'de bankacılık sisteminde kredi hacminin gelişimi, toplam kredi hacmi, kredilerin banka türlerine göre ve kredi türlerine göre gelişimi ve son olarak bu bölümde Türkiye'de bankacılık sektörünün genel görünümü ele alınmaktadır.

1. 2000'Lİ YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER

Türkiye ekonomisi 1980'li yılların sonlarına doğru yüksek enflasyon ve kamu kesimi açıklarıyla uğraşırken, bankalar mevduat, kredi yetersizliği ve yüksek kaynak maliyeti sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. 1994 krizinin ardından alınan 5 Nisan kararları ile Türk bankacılık sektörüne girişler kolaylaşmış, tasarruf mevduatının tamamı sigorta kapsamına dahil edilmiş ve devlet bütçe açıklarını bankalara borçlanarak finanse etmiştir. Tüm bunlar Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında yaşanan ekonomik ve finansal krizlere zemin hazırlamıştır (Uygur, 2001: 54-55).

Ülkemizde bankacılık sektörüne ilişkin krizlere bakıldığında 2000 yılının Kasım ayında ve 2001 yılının Şubat ayında yaşanan krizler önemlidir. Bu krizler bankacılık sektörünü olumsuz etkilemesinin yanında ülke ekonomisi açısından da bir dönüm noktası olmuştur.

2008 yılına gelindiğinde ise dünyada 1929 buhranından sonra yaşanan ikinci en büyük kriz patlak vermiş, bu süreçte mali istikrar arayışları başlamış, bankalar sermayelerini güçlendirme ve açık pozisyonlarını kapatmaya yönelmiştir. Bu çabalar sayesinde 2008 *Küresel Finans Krizi'nin* Türk bankacılık sektöründe oluşabilecek

etkileri en aza indirilmiştir. 2008 Küresel Finans Krizin ardından mali sektöründe desteğiyle Türkiye ekonomisi hızlı bir şekilde toparlanmıştır.

1.1. TÜRKİYE’DE KASIM 2000 EKONOMİK KRİZİ

Ülkemizde tıpkı Güneydoğu Asya Ülkelerinin durumuna benzer bir durum yaşanmıştır. Bu manada holdingler, kurmuş oldukları bankalara yatırılan mevduatları usulsüz bir şekilde kendi şirketlerine transfer etmişlerdir. Bu uygulamaya yol açan şey ise TMSF’ nin mevduat sahiplerine sağlamış olduğu teminatlardır.

Bu dönemde ülkemizdeki yerli bankalar, faiz oranındaki farklılıklar ve döviz kurunun çapaya bağlanmasından dolayı döviz kurunda yaşanması muhtemel değişiklikleri bir risk olarak değerlendirmemiştir. Bununla beraber bu bankalar, uluslararası piyasalardan ucuza temin etmiş oldukları fonları ülkemizde TL bazında yüksek faizli krediler vererek kullanmışlardır. 2000 yılının sonuna gelindiğinde ise cari işlemler açığı GSMH’nin % 4’ ünden az olmuş ve TEFE ise % 27 dolaylarında gerçekleşmiştir. Bunlarla birlikte ihracata dayalı olan gelirlerin azalması ve dış borç miktarının artması neticesinde yabancı yatırımcılar ülkeden elini çekmişler ve yeni kredi imkanları yok olmuştur. 5 milyar dolara yakın para ülkeden çıkmış, bankalar devalüasyon öngörmüşler ve bu öngörü çerçevesinde de açık pozisyonlarını kapatabilmek amacıyla dövize hücum etmişlerdir. Bu yüzden piyasada önemli derecede likidite sıkıntısı yaşanmıştır. IMF programları gereği TCMB bu likidite ihtiyacı için piyasaya likidite sağlamamıştır. Faiz oranları arttırılmak suretiyle artan döviz talebi karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak faiz oranları aşırı derecede yükselmiş ve bunun sonucunda da içerisinde çok fazla iç borçlanma senedi mevcut olan Demirbank TMSF’ye devredilerek el konulmuştur. Bu olay karşısında diğer bankalara da el konulacağına dair bir panik ortamı yaşanmıştır. Bu olay karşısında ise o dönemin TCMB verileri doğrultusunda gecelik faiz oranları % 210’lara kadar yükselmiştir (İBİŞ, 2013: 48-49).

2000 yılı Kasım ayından sonra, özel ve kamu bankalarında yaşanan nakit açığı probleminden dolayı spekülasyonlar baş göstermiş ve IMF programlarının sürekliliği sorgulanmıştır. Kısa vadeli faizlerin Kasım ayının ikinci yarısında yükselmesi ile birlikte hisse senedi fiyatları da hızlı bir şekilde azalmıştır. Bu dönemde, fonlama olanakları iyice azalan bankalar, yükümlülüklerini yerine

getirmek için büyük miktarlarda menkul kıymet satışına başlamıştır. Bu durum neticesinde ise bu kağıtların ikincil piyasalarda arzı yükselmiş ve değeri düşmüştür (BDDK, 2001).

Bankacılık sektörünün tetiklemeyle; finansal sistemden kaynaklı olarak çıkan 22 Kasım krizi ile bankalar arası gecelik piyasada borçlanma faizi 3 kat artarak % 110,8'e çıkmıştır (İBİŞ, 2013: 49).

2000'li yılların başından itibaren, uygulamaya konulan programla beraber gecelik faizde dalgalanmalar, Ağustos ve Eylül'de önemli ölçüde artmıştır.

2000 yılının Kasım ayında Merkez Bankası, döviz rezervlerini de hedef alan bu saldırıyı şu yollarla durdurmuştur;

- √ Rezervlerinin birçoğunu yitirerek,
- √ Faiz oranlarını mümkün mertebede yükselterek,
- √ 7.5 milyar dolar kadar ilave IMF kredisi alarak,

Bu çerçevede alınan IMF kredisinin ilave rezerv fırsatı sunmasının yanı sıra vadesinin oldukça kısa olması ve maliyetinin yüksek olması bir dezavantajdır.

2000 yılında TL aşırı değerli hale gelmiş, bunun neticesinde de ihracattaki artış % 2.2 olurken, ithalat ise % 23'lerde seyir etmiştir. Bu gelişmeler ise faiz oranlarını aşırı yükseltmiş, vade açısından sıkıntı yaşayan bankaların zararlarını arttırmış ve portföylerinde mevcut olan menkul kıymetlerin de değerlerini düşürmüştür. 2001 yılının Şubat ayında dalgalı kur sistemi benimsenmiş, TL değer kaybetmiştir. TL' nin değer kaybetmesine bağlı olarak da açık pozisyonda çalışan bankalar, büyük miktarlarda kambiyo zararı yaşamışlardır. Diğer yandan ise faiz oranlarının aşırı derecede artışı kredi ödemelerini düşürerek kredi yatırımlarının artmasına engel olmuştur. Kredilerin geri ödenmesi yavaşlamış ve bu da bankacılık sektörünü mali açıdan büyük sıkıntıya sokmuştur. Hal böyle olunca da 2000 yılının sonunda takipteki alacakların toplamı 8,5 katrilyon olmuştur (TBB, 2003).

Yaşanan bu kriz, bankalara açık pozisyonda bulunmalarının ne kadar pahalıya mal olduğunu göstermiştir. Kamu ve özel bankalar borçlanma telaşına girmiş ve açık pozisyonları kapatmaya çalışmışlardır. Türkiye'nin dış borçlanmasının faizinin yüksek olması, bankanın dış borçlanmasının zora girmesin neden olmuştur.

Türkiye'de 2000 yılında başlayan kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ile ilgili düzenlemenin zamanında çıkarılmaması ile Dünya

Bankası'ndan alınacak olan mali sektör uyum kredisinin askıya alınması gibi düzenlemelerde yaşanan gecikmeler, enflasyonun düşüş hızının beklendiği gibi olmamasına, iç piyasanın alınan önlemlere rağmen kontrol altına alınamamasından kaynaklı 2000 yılı sonunda ekonomi bozulmaya başlamış ve bankacılık sektörü krize girmiştir (Arabacı, 2018: 32). Bankaların nakit gereksinimlerinin hızlı bir şekilde artması sonucu dövize olan talepleri de yükselmiştir.

1.2. TÜRKİYE'DE ŞUBAT 2001 EKONOMİK KRİZİ

22 Kasım 2000'de başlayan krizi Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında geçen bir tartışma tetiklemiş, bu tartışma spekülasyon faaliyetleri hayata geçirmiştir. Daha sonra bu kriz, 2001 Şubat ayında döviz krizine dönüşmüştür.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, ülkemizde gerek ekonomi ve gerekse de bankacılık sektöründe önemli manada etkiler bırakmıştır. Kriz sonrasında ise uygulanan makroekonomik politikalar sonrasında finansal sistemlerde olumlu manada iyileşmeler görülmüş, fakat bankacılık sistemi ile yapısal ekonomik problemler açısından riskler doğmaya başlamıştır.

2001 krizinin temelinde cari işlemler açığının yüksek oranda artması yer almaktadır. TL'nin aşırı değerlenmesi, mali sektörde artan sermaye çıkışları, bankaların döviz pozisyonlarındaki büyük açık, kamu bankalarının yüksek miktarda zararları ve mali sektörün kâr ve faiz riskinin çok yükselmesi 2001 krizini meydana getiren diğer unsurlardır (Karaçor, 2006: 387).

Kasım 2000 krizinde hassas olan piyasalar çökmüş ve TL pozisyonunda olan halk Şubat 2001'de dövize akın etmiştir. Böylece döviz üzerindeki baskı artmış bu durum döviz kurunu artmıştır. Devam eden iki gün boyunca piyasaya müdahale eden TCMB'nin rezervleri erimiştir. Döviz rezervleri 16 Şubat'ta 27 milyar USD iken 19 Şubat 2001'de 22 milyar USD'ye düşmüştür. Döviz kuru çapası 22 Şubat 2001 tarihinde yürürlükten kaldırılmış ve dalgalı kura geçilmiştir. Bu dönemde USD 688 bin TL'den 962 bin TL'ye yükselmiştir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 7).

2001 krizinden önceki dönem incelendiğinde Türkiye' de var olan yapısal nitelikteki problemlerin sürdüğü görülmektedir. Bu problemlerin başında ise toplam borç stoku vardır. Borç stoku gün geçtikçe artmıştır. Çünkü kamu kesimine ait gelir-gider dengesi arasındaki fark hızlı bir biçimde yükselmiştir. Bu kriz öncesi kamu

kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1998' de % 7,3 iken, 1999' da ise bu oran % 11,9 olmuştur. Dış borç stoku yükselmiş, 1995 yılında 74 milyar dolar iken, 1999 yılında 101 milyar dolara çıkmıştır. Sermaye hareketleri ise kriz öncesinde dikkat çeken bir gösterge olmuştur. 2000 yılında cari işlemlerdeki açık hızlı bir şekilde yükselmiş, kısa vadeli sermaye girişi ise 4,2 milyar dolar civarında olmuştur. 1999' da 1,3 milyar dolar olan cari işlemler açığı, 2000 yılında 9,8 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde, bankalar açık pozisyon seviyelerini koruyamamıştır. Bankalar döviz çıpası uygulamasına dayalı olan kur uygulaması ile beraber döviz açık pozisyonlarını yükseltmiş ve bu durum da kriz öncesi dönemde riski yükselten bir faktör olmuştur (Yiğitoğlu, 2005: 120-121).

Piyasalarda 21 Şubat 2001 tarihinde bankalar arası gecelik faiz artan döviz talebinin yüksek faiz ile durdurulmak istenmesi sonucu % 6200'e kadar çıkmış ve ortalama % 4018,6 olmuş, 16 Şubat 2001'de 27,9 milyar dolar olan Merkez Bankası döviz rezervi 23 Şubat 2001'de 22,6 milyar dolara inerek büyük miktarda rezerv kaybı yaşanmıştır. Kasım krizinde yabancılarla sınırlı kalan dövize rağbet, Şubat krizinde yerli yatırımcının da hedefi olmuştur (Uygur, 2001: 23).

21 Şubat 2001 gecesi uygulanmakta olan kur çapası sisteminin döviz kuru ve bankacılık sistemi açısından uygun olmayacağı düşünülerek dalgalı kur rejimine geçiş kararı alınmıştır. Makroekonomik istikrarın sağlanması açısından verilen bu karar, yeni sistemin reel sektör ve dışsal şoklara karşı daha sağlam durabilmesi, kur serbestliğinden dolayı döviz piyasası fiyatlarının serbest bir uyum içerisinde oluşması, dış ticarete kur değerlerinden ortaya çıkabilecek bir rekabet kaybının önlenmesi ve bu durumun ödemeler dengesinde yeni olumsuzluklar yaratmaması hedefiyle alınmıştır. Bu kararlar birlikte 19 Şubat 2001 günü, 1 ABD Doları'nın piyasadaki satış kuru 686,500.TL iken, 23 Şubat 2001'de 920,000.TL, 28 Şubat 2001'de 960,000.TL'ye çıkmıştır. On gün içindeki kur artışı % 40 olmuştur (Balcı, 2013: 50).

Kredi kartı aylık faiz oranları 23 Şubat 2001 tarihinde % 600'lere fırlamış, repo faizleri ise 26 Şubat' ta % 100'lere kadar inmiştir.

Yaşanan bu iki kriz sonrasında 15 Mayıs 2001' de yeni bir niyet mektubu gönderilmesi öngörülerek IMF' in görüşleri çerçevesinde yeni bir ulusal program oluşturulmuştur. Bu program üç aşamalı hedef planından oluşmaktadır. Bunlar;

Gerek kamu, gerekse de özel sektörde yönetimi daha iyi hale getirmeye, krize sebep olan olumsuzlukları düzeltmeye ve ekonomik anlamda şeffaflığı arttırmaya dönük yapısal politikalar,

- √ Sosyal güvenlik ile fiyatları geliştirmeye dönük politikalar
- √ Dezenflasyon sürecini daha kolay hale getirmeye ve mali istikrarı yenilemeye dönük mali ve parasal politikalar,

Ülkemizde yaşanan bu kriz neticesinde bankacılık sektörüne ilişkin yeni çözümler bulmak ve sektörün daha etkin bir şekilde işleyişini sağlamak için kalıcı nitelikte politikaların ortaya konulmasının zorunluluğu daha iyi bir şekilde kavranmıştır.

Şubat 2001 krizi; iç ve dış koşullar üzerinde, makroekonomi üzerinde ve bankacılık sektörü üzerinde etkiler olarak üç farklı etkisi olmuştur. Bunlar;

- √ İç ve dış koşullar üzerinde etkiler; siyasal etkilerde, yabancı para talebinde artış ve sermaye hareketlerinde terse dönüş, iç borcun devamlılığının tehlikeye düşmesi,
- √ Makroekonomik etkiler; enflasyonun yükselmesi, TL'nin değer kaybetmesi, faiz oranlarının artış eğilimine girmesi,

Bankacılık sektörü üzerindeki etkiler; likidite sıkıntısı ve faiz oranı riski sebebiyle kredilendirme zararlarında artış, menkullerin değer kaybetmesi, oluşan kambiyo zararları ve aktif kalitesinin düşmesi, ödenmeyen kredilerde artış ve bunların sonucu olarak öz kaynakların erimesi şeklinde meydana gelmiştir (Demir, Faruk ve Diğerleri, 2010: 25-26).

2001 yılının Mayıs ayında bankacılık sektörünün daha iyi işlemesi adına yapılmış olan “*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*” kapsamında alınan önlemler şu şekildedir;

- √ Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması kapsamında bankaların daha iyi yönetilmesini sağlayan bir takım düzenlemeler yapılmış, o döneme kadar içerisinde sekiz adet banka bulunduran TMSF’ ye onbir banka devredilmiş ve bu bankaların sisteme verdiği olumsuzluklar ortadan kaldırılmıştır,
- √ Sektörün faaliyetlerinin artırılması amacıyla bankacılık sektöründe düzenlemeler yapılmış denetim şartları güçlendirilmiştir,

- √ Özel bankalar sermaye yeterliliklerini kaybetmiş daha etkili bir yapıya geçmeleri için yeniden sermayelendirme programı faaliyete sokulmuştur (Koç, 2002: 58).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı bankacılığa ilişkin önemli kararları ve yenilikleri içermektedir. Bu program kapsamında 15 Mayıs 2001’de Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulanmaya konmuştur. Bu programın amacı ise; yaşanan krizlerden sonra özel bankaları daha sağlam bir yapıya kavuşturmak, krizde zarar gören bankaları yeniden güçlendirmek ve mali sektörün istikrarsız olmasına neden olan kamu bankalarını daha güçlü hale getirmektir (Sümer, 2016: 491).

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra “4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” hazırlanmış ve bu kanunla bankacılık sektörünün sermaye yapısı daha güçlü hale getirilmiştir. Sonrasında ise reel sektörün mali kesime ilişkin borçları gönüllülük esası gereğince tekrardan yapılandırılmıştır.

- √ Kamu ve TMSF bankalarının Merkez Bankası haricindeki kaynaklardan gecelik borçlanması sıfırlanmış,
- √ Kamu bankalarına ait yaklaşık olarak 20 milyar dolar civarı görev zararları tasfiye edilerek bu zararların meydana gelmesine neden olan kararname ve kanunlar yürürlükte kaldırılmış,
- √ Bankacılık sektöründe olan problemleri aktiflerinin daha hızlı çözülmesi için bazı mekanizmalar uygulanmaya başlanmış,
- √ TMSF kapsamında bankalara borçlu olanlar için geri ödeme plânları yapılmış,
- √ Bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı 2000 yılının Aralık ayında % 9,3’ten bir sonraki yılın Aralık ayında % 27,1’e yükselmiştir (BDDK, 2004: 7).

Türkiye’de Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerin arkasında zayıf bir bankacılık kesiminin olduğu birçok kez vurgulanmıştır. Ancak kriz sırasında uygulanan yapılandırma programının amacı, kapsamı ve hedefleri yeterince tartışılmamıştır (Esen, 2005: 29).

Türk bankacılık sektöründeki yapısal sorunları çözmek ve bankacılık sektörünü dünya standartları ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak için 2001 Ekonomik krizinden sonra uygulanan yeniden yapılandırma programıyla her türlü şoklara karşı dayanıklılığını artırmış, uygulanan mali politikalar piyasalara olumlu yönde etki etmiştir.

Sonuç olarak 2000 ve 2001 tarihlerinde yaşanan bankacılık krizleri, Cumhuriyet tarihinin en önemli ve en büyük ekonomik krizleridir. Temel sebebi bankaların içine düştükleri likidite sorunu olan bu krizler, yüksek faiz ve devalüasyonla sonuçlanmıştır. Sonrasında birçok banka varlıklarıyla borçlarını karşılayamaz duruma düşmüş ve TMSF'ye devredilmiştir (Sertkaya, 2012: 56).

1.3. 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ

İlk olarak Amerika' da konut piyasalarında meydana gelen ve ardından da bütün dünyaya yayılan bir krizdir. *2008 Küresel Finansal Krizi* Amerika' da konut kredileri olan mortgage kredileri ile alakalı finansal bir sorun şeklinde ortaya çıkmış, sonrasında ise tüm dünyada ekonomiyi kötü etkilemiş, birçok kurumun iflasına ve devlet tarafından el konulmasına sebep olmuştur (Aracıoğlu ve Demirhan, 2011: 23).

2007 yılının Temmuz ayında eşik altı şeklinde başlayan bu kriz, 2007 Ağustos ayında likidite krizi haline gelmiş ve son olarak da 2007 Eylül ayında kredi ile likidite krizi şeklinde varlığını sürdürmüştür. Buna göre;

Eşik altı (*subprime*) kredi krizinde yatırımcılar zarar etmiş ve riskten uzak durmuş, krediye ilişkin riskler tekrardan fiyatlandırılmış, eşik altı (*subprime*) kredi ödemelerinin yapılmamasından dolayı piyasalar büyük ölçüde bu durumdan etkilenmiştir.

Likidite krizinde; kullanılan kredilerin olumsuzlukları görülmeye başlanmış, kısa vadeli fonlama talepleri oluşmuş, yatırımcılar gayrimenkule dayalı finansman bonusu almakta isteksiz davranmış, bankalar talepleri karşılamak için nakit tutmaya başlamış, 3 aylık Londra Bankalararası Para Piyasası (LIBOR) oranları yükselmiş ve borçlanma maliyetleri etkilenmiştir.

Kriz devam ederken; likidite açığı ile bankalar kısa vadeli borçlanmaya devam etmiş, kullanılan kredilerin dönem faizlerinde artış meydana gelmiş, yeni kredi kullanan müşteriler için şartlar zorlaştırılmış, Avrupa Merkez Bankası ve

Federal Rezerve Sistemi (FED) gecikmeli olarak acil nakit sağlamış, FED faizleri indirmiş, uzun vadeli faiz oranları oluşmuş, kredi kullanan yatırımcılar piyasadaki olumsuz davranışlardan etkilemiştir (BDDK, 2010: 25-26).

Dünyada 1929 Ekonomik Buhranı'ndan sonra yaşanan ikinci en büyük kriz 2008 Küresel Finans Krizidir. Kredi genişlemesinin oluşturduğu krizlerin en iyi örneği 2008 krizidir. 2008 Krizi ile ilgili iki çok önemli neden sayabiliriz. Bunlardan biri konut kredilerindeki aşırı artış diğeri ise kredi genişlemesidir. Bu iki durum ev fiyatlarının artmasına ve kiraların yükselmesine de sebep olmuştur. Krizin oluşmasına sebep olan ilk neden olarak piyasalarındaki yanlış fiyatlama gösterilebilir. Bu durum neticesinde ise riskli varlıkların fiyatları artmış ve düşük kredi oranları ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin ikinci neden ise; FED' in federal fonların oranlarını uzun dönemlerde çok düşük seviyede tutmasıdır. Bu durum hem kredi genişlemesine neden olmuş hem de ev fiyatlarının yüksek miktarda artması ile sonuçlanmıştır. Bankalar FED'in düşük faiz oranı hedeflemesi nedeniyle ucuz kaynak sağlamışlardır. Kredi kullanan müşterilerden dosya masraflarının alınmaması, müşteri bilgilerinin doğru bir şekilde alınmaması ve araştırılmaması durumunda kredi oranları düşmüş ve bankalardan kolaylıkla elde edilebilir duruma gelmiştir. Bu durum konut kredilerinin daha düşük kalitede olmasıyla sonuçlanmıştır (Yargı yayınları, 2010: 851).

Aşağıdaki Tablo 1'de 2008 Küresel Finans Krizi öncesi ve sonrası dünyadaki ve bazı gelişmiş ülkelerdeki enflasyon oranları verilmiştir.

Tablo 1. 2008 Küresel Finans Krizi Öncesi ve Sonrası Enflasyon Oranları (%)

	2007	2008	2009
Dünya	4,00	6,0	2,7
Amerika	4,1	4,4	3,7
Rusya	11,9	13,3	14,8
Çin	6,6	1,2	1,9
Japonya	0,7	1,1	-2,0
Hindistan	5,5	7,1	8,7
Türkiye	8,4	10,1	6,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 1'e göre bir değerlendirme yapılırsa 2007'ye kadar enflasyon oranlarının düşük seviyelerde olduğu görülür. 2007' de dünya ortalamasının % 4, 2008' de ise krizden ötürü bir önceki yıla göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Tabloya göre ise bu artışı bozan tek ülke Türkiye'dir. Dünya genelinde enflasyonun oranlarının yükselmesi faiz oranlarının bu dönemde artmasına bağlıdır. Enflasyonun yükselmesi de krizin en önemli göstergesidir (Demir, 2015: 41).

Bu krizden en çok Avro bölgesi ülkeleri etkilenmiş olup, küreselleşme bu krizin yayılmasında etkili olmuştur.

Kriz nedeni ile birçok banka ve finansman şirketleri iflasın eşiğine gelmiş, Kasım 2008 itibarıyla sadece ABD'de 17 banka batmış, 2008 *Küresel Finans Krizi* tüm dünyayı ve Türkiye'yi de etkilemiştir.

Krizin etkisiyle Avrupa ile olan dış ticaret ilişkileri azalmış Türkiye'nin cari açığı artmış, cari açıkla beraber işsizlik oranlarında yükselme meydana gelmiştir. 2008 yılında % 11 olan işsizlik oranı, 2008 krizinin etkisiyle 3 puan yükselerek % 14'e ulaşmıştır.

Ülkemizde bankaların aktif büyüklüğü, 2008 yılında 648,929 milyon TL olmuştur ve 2007 yılına nazaran bu büyüklük % 26 civarında artış göstermiştir. Aynı büyüklük 2009 yılında % 14,72 artarak 744,432 milyon TL olmuştur. BDDK'nın 2010 verilerine bakıldığında ise 2007 yılının sonunda toplam krediler 185,6 milyar lira iken 2008 yılının sonuna gelindiğinde ise 372,812 milyon TL olmuştur. Aynı büyüklük 2009' da 396,935 olmuştur.

Ekim 2008-Ekim 2009 döneminde krediler BDDK verilerine göre 12,3 milyar liradan 21,6 milyar liraya yükselmiştir. Ekim 2008'de sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki oranı % 3,2 iken, Ekim 2009 da ise % 5,4'e olmuştur. Bu oran 2009 yılsonunda 5,16 olurken 2010 Mayıs'ta ise 4,57'ye düşmüştür (Civan ve Buyuran, 2011: 59).

Sonuç olarak 2008 krizinin çıkış nedenlerini sıralayacak olursak; zayıf para politikası uygulamaları, derecelendirme kuruluşlarının konut finansmanına ilişkin yanlış değerlendirmeleri ve konut sahiplerinin gelirlerinden fazla borçlanmaları piyasalarda yaşanan gelişmelerin nedenlerini oluşturmaktadır. Türkiye, 2008 *Küresel Finans Krizini* en hafif bir şekilde atlatmayı başarmıştır.

2. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ

Toplam kredi hacmi, bankalar tarafından piyasaya sürülen her türlü kredi miktarıdır. Bir ülkede ekonomik büyümenin en önemli göstergelerden birisi olan kredi hacimlerinin büyümesi ülkelerin ve ekonomilerin büyümesi ile doğru orantılıdır (Çetiner ve Taşdelen, 2017: 282).

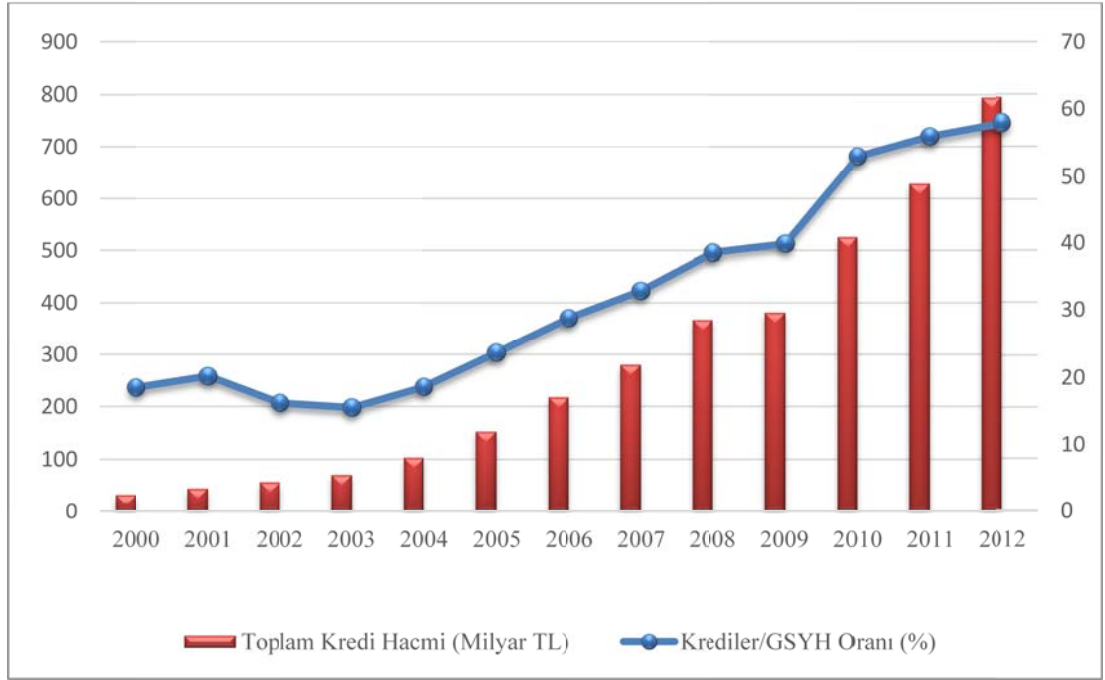
Ülkemizde yaşanan krizler ekonomiyi daraltmanın yanı sıra kredi hacmini de daraltmıştır. Bu daralmalar neticesinde ise krediye olan talep azalmış, kredilerin geri ödenmesinde problemler doğmuş, bankaların öz kaynaklarında daralmalar yaşanmıştır. Yine bu dönemde bankalar kaynak sağlama açısından da sıkıntılar yaşamış ve kredi hacimleri daralmıştır. Kriz dönemlerinde bankaların kredi hacimleri darılırken aktif varlıklarındaki likit değerler ile menkul değerler genişlemiştir (TCMB, 2005).

2.1. TOPLAM KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de finansal sisteminin en önemli unsurunu bankacılık kesimi oluşturmaktadır. Ülkemizde toplam kredi hacmindeki gelişmeler incelendiğinde; 2000-2003 arasındaki dönemde toplam kredi hacminde önemli bir değişim yaşanmazken, sonraki yıllarda önemli bir artış yaşanmıştır. Bu genişleme siyasi istikrarın sağlanması, enflasyon oranının düşmesi, kamu maliyesinde yaşanan olumlu gelişmeler, düşük maliyetli dış kaynak gibi unsurlarla açıklanabilir. Devletin borçlarının azalmasıyla birlikte bankalar tarafından özel sektöre kullanılan kredilerin miktarı yükselmiş, enflasyonda gerçekleşen düşüş ise işletmeler ile tüketicilerin yatırım kararları almalarını kolaylaştırmıştır. Bu şekilde de gerek işletmelerin gerekse tüketicilerin kredi talepleri yükselmiştir. Ancak 2006 yılının sonlarında TCMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve piyasalarda meydana gelen dalgalanmalar neticesinde kredi hacmi daralmıştır. *2008 Küresel Finans Krizi* ülkemizde de etkisini göstermesiyle beraber hem ekonomi, hem de kredi hacminde daralmalar olmuştur (Özgür, 2011: 62-63). *2008 Küresel Finans Krizi*'yle bu artış dünyada tekrar durağanlaşmıştır.

Aşağıda Şekil 4, Türkiye'de 2000-2012 döneminde toplam kredi hacminin ve kredilerin GSYH'ye oranının gelişimini göstermek için hazırlanmıştır.

Şekil 4. Toplam Krediler Hacmi ve Krediler /GSYH Oranı

Kaynak: TBB,2012.

Tablo 2. Toplam Kredi Hacmi (Milyar TL) ve Krediler/GSYH Oranı

Yıllar	Toplam Kredi Hacmi (Milyar TL)	Krediler/GSYH Oranı (%)
2000	31,844	18,4
2001	43,908	20,1
2002	56,370	16,1
2003	69,990	15,4
2004	103,241	18,5
2005	153,059	23,6
2006	218,063	28,8
2007	280,453	32,9
2008	366,900	38,6
2009	381,012	39,9
2010	525,803	53,0
2011	628,801	56,0
2012	794,700	58,0

Kaynak: TBB, 2012.

Şekil 4'de göre, bankacılık sektöründe toplam krediler 2000 yılında 31,8 milyar TL iken 2001 yılında 43,9 milyar TL'ye, 2008 yılında 366,9 milyar TL, 2012 yılında ise 794,7 milyar TL olarak sürekli artış eğilimi göstermiştir. Aynı dönemde, *Krediler/GSYH oranında* 2001 krizinin etkisiyle 2002 yılında düşüş yaşanmış, düşüşün yaşandığı yıldan sonra 2008 yılına kadar *Krediler/GSYH oranında* sürekli artış meydana gelmiştir. *2008 Küresel Finans Krizi'nin* etkisiyle yavaşlayan artış oranı daha sonra tekrar hızlanmıştır.

Tablo 3. Kredi Arzını ve Talebini Etkileyen Faktörler

KREDİ ARZINI VE TALEBİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	
KREDİ ARZI	KREDİ TALEBİ
<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomide daralma/genişleme - Kamu talebi - Kredi riski - Risk algısı - Dış kaynak sınırı - İhtiyatlı yaklaşım - Bilgi eksikliği 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomide daralma/genişleme - İşletme sermayesi ihtiyacı - Yatırım düzeyi - Yeniden yapılandırma - Dış ticaret hacmi - İşsizlik - Net hata

Kaynak: TBB, 2009. Yazar tarafından revize edilmiştir.

Bankaların kredi hacmini, kredi arzı ve talebi belirlemektedir. Bir ekonomide daralma yaşıyorsa o ekonomide kredi arzında ve kredi talebinde düşüş yaşanmaktadır.

Kredi arzı, kamu harcamaları talebini yükselteceği gibi kredi riskinde yükselmeye de sebep olmaktadır. Kredi arzındaki artışlar bankaların riskini artırır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi bankaların tüketicilere kredi verme yarışına girmesidir.

Bankaların mali kaynakları yurtdışından temin ettikleri kaynaklardır. Dış kaynak sınırı ne kadar az olursa bankaların kredi arzını azaltır. Doğal olarak bankalar kredi piyasasının genel durumundan etkilenirler. Bu piyasadaki gelişmeleri olumlu

(olumsuz) görüyorlarsa kredi arzlarını artırır (azaltır). Kredi arzının artmasındaki ve azalmasındaki en önemli gösterge sorunlu kredilerin artmasıdır. Sorunlu kredilerin çoğalması ile bankalar kredili müşterilerinden kuşku duymaya başlarlar. Örneğin; "Krizden önce müşterinin durumu iyi idi, krizden sonra nasıl, bilemiyorum" biçiminde bankanın bilgi sermayesini kaybetmesidir. Bu durumda, banka aşırı ihtiyatlı bir tutum benimseyerek, kredilerini kısma yoluna gidebilecektir.

Kredi talebi, faizlerdeki düşüş ve gelirlerdeki artış dolayısıyla artabilir. Kredi talebinin azalması yatırımların ve dış ticaretin düşmesine, işsizlik oranlarının artmasına neden olur. Yatırımlardaki düşüş tasarrufların artmasıyla doğru orantılıdır. Tasarrufların artması, bankalardaki mevduatların artmasına yani bankaların kredi talebinin azalmasına sebep olur.

Tüketicilerin kredileri gecikmeli ödemesi ile bankalar karşılık ayırmamak ve krediyi takip hesaplarında izlememek adına kullanılan kredileri yeniden yapılandırma yoluna giderler. Yeniden yapılandırılan krediler bankalara sermaye ihtiyacı doğurur bu da kredi talebinin artmasına sebep olmaktadır.

Net hata kalemi, genel olarak bilançodaki verilerin eksik veya fazla kaydedilmesinden kaynaklanır. Verilerin hatalı düzenlenmesi bankanın kredileri düzgün değerlendirememesine ve riskinin artmasına sebep olmaktadır. Bu durum kredi talebini arttırmaktadır.

*2008 Küresel Finans Krizi'*nden sonra uygulanan, sıkı para ve maliye politikasına dayanan *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*'yla birlikte ülkenin mali yapısında iyileşmenin görüldüğü bir süreç yaşanmıştır. Faiz oranında ve enflasyon oranlarında olumlu yönde gelişmeler gözlenmiş, ekonomide sağlanan istikrar ile yurtdışı piyasalarda borçlanabilme olanağı artmış, dış piyasalardan düşük maliyetli borçlanabilme imkanı doğmuştur. Bankacılık sistemi de bu dönemde düşük maliyetle dış kaynak sağlamış ve mali genişlemeye paralel olarak faaliyetlerinin çoğaldığı, kârların ve kredi hacminin hızla arttığı bir dönem olmuştur (Yiğitoğlu, 2005: 124).

Özetle belirtmek gerekirse Türkiye' de 2000 ve 2012 yılları arasında geçmiş dönemlere nazaran kredi hacmi hızlı bir büyüme eğilimi göstermiş; bu eğilim diğer bankacılık göstergelerinin ve makroekonomik değişkenlerin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde ise daha çok tüketici kredileri ön plana çıkmıştır (Demirezen, 2015: 88).

2008 Küresel Finans Krizi sonrası bankacılık sektörüne ait negatif etkilerin azaltılması için içeriği geniş politikalar uygulanmıştır. Bu çerçevede kredi hacmindeki yükselişin sürdürülmesi hedeflenmiş, tüketici kredileri oranlarının düşürülmesi, KOBİ'lere dönük kredi imkânlarının yükseltilmesi amaçlanmıştır. 2010 yılından itibaren TCMB, para politikası aracı olarak asimetrik faiz koridoru olarak kullanmaya başlamıştır. Bu politikanın amacı, günlük ve haftalık para pozisyonunu belirlemek, kredileri ve döviz kurunu kontrol etmektir. Zorunlu karşılık oranlarının artırılması da kredi hacminde yüksek artışın önüne geçmiş, kredi riski azalmış ve enflasyon baskısı düşmüştür. Kredi hacminin genişlemesi talebi arttırmış, beraberinde ise GSYH'nin artmasına sebep olmuştur (Arıcan ve Yücememiş, 2017: 64-67).

Kredi faiz oranları, kredi hacmini negatif etkilemektedir. Kredi faiz oranlarının artması kredi hacmini daraltmaktadır. Kredi kullanmak isteyen tüketicileri veya işletmeleri kredi kullanımından vazgeçiren en önemli faktör faiz oranlarının yüksek olmasıdır. Bankacılık sektörünün kredi hacmi kredi arz ve talebine göre belirlenir. Bundan dolayı kredi hacminin gelişimini anlamak amacıyla, kredi piyasasının işleyişini, kredi arzı ve talebi cephesinden etki eden unsurların belirlenmesi gerekmektedir (Nalın ve Taşdelen, 2016: 73).

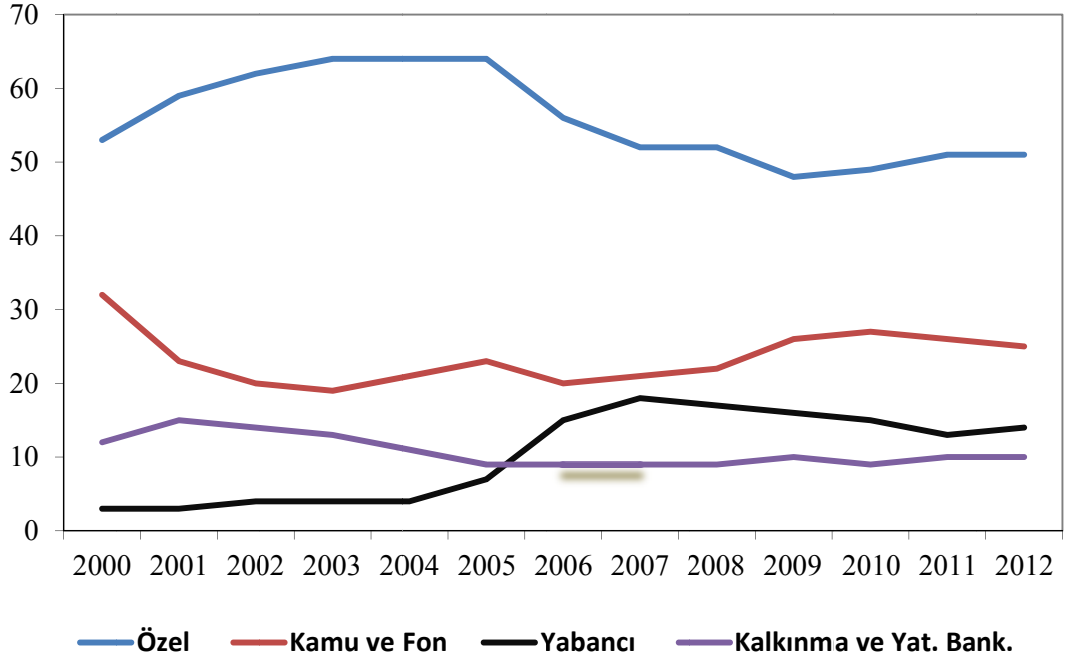
2.2. BANKA TÜRLERİNE GÖRE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ

Bankacılık sektöründe kredilerin hızlı bir şekilde artmasında makroekonomik koşulların etkisi çok büyüktür. Bankacılık sektöründe rekabetin artması, istikrarlı ekonomik büyümeye ve hızlı artan kredi artışının da etkisi bulunmaktadır. Bütün bunlardan dolayı bankalar kredi kullanımları üzerinde daha çok durmaya, daha iyi imkanlar dahilinde kredi kullandırımı yapmaya başlamışlardır.

Bankalar fonksiyonları itibariyle incelendiğinde; kredi kullanımında 2000 krizinden sonra mevduat bankalarından ciddi düşüşler yaşanırken, kalkınma ve yatırım bankalarının kredi kullanımlarında artışlar yaşanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise mevduat bankalarının içindeki kamu bankalarının kriz sebebiyle fon kaybetmesidir.

Aşağıdaki Şekil 5'de banka türlerine göre toplam kredilerin kendi içinde yüzde dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 5. Banka Türlerine Göre Toplam Kredilerin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%)

Tablo 4. Banka Türlerine Göre Toplam Kredilerin Dağılımı (%)

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mevduat Bankaları	88	85	86	87	89	91	91	91	91	90	91	90	90
-Özel	53	59	62	64	64	64	56	52	52	48	49	51	51
-Kamu ve Fon	32	23	20	19	21	23	20	21	22	26	27	26	25
-Yabancı	3	3	4	4	4	7	15	18	17	16	15	13	14
Kalkınma ve Yat. Bank.	12	15	14	13	11	9	9	9	9	10	9	10	10
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 4'e bakıldığında 2000 yılında toplam kredi hacminin % 32'si kamu bankalarının kullandığı kredi iken bu oran yıllar geçtikçe düşmüş, *2008 yılında Küresel Finans Krizi*'nin etkisiyle toplam krediler içinde kamu bankalarının payı % 21'den % 22'ye yükselirken, özel bankaların payı ise 2000 yılında % 53 iken Kasım 2000 ve Şubat 2001 kriziyle % 59'a 2005 senesinde % 65'lere ulaşmıştır. 2008 kriziyle birlikte bu oran 2009 yılında % 48'e düşmüştür.

Mevduat bankalarının içindeki yabancı bankaların payı 2000 yılında % 3 iken 2007 yılı sonuna kadar kademeli olarak artarak % 18'e çıkmıştır. 2008 yılında, küresel finans krizinin etkisiyle bu oran düşüş sürecine girmiş 2011 yılında % 13'e gerilemiştir. 2012 yılında Kamu bankalarının kredi kullandırım miktarı % 25'lere kadar düşerken yabancı bankaların toplam kredi kullandırım miktarlarında ciddi bir artış meydana gelmiş, 2000 yılında % 3 olan kredi kullandırım 2012 yılının sonunda % 14'lere yükselmiştir.

Kredilerin tüm bankalar genelinde 2008 kriz sonrası tekrar büyüme sürecine girdiği ve 2012 yılında da bu eğilimin devam ettiği görülmektedir.

Mevduat bankaları başta olmak üzere kalkınma ve yatırım bankalarının, yurt içinde ve dışında faaliyet gösteren kuruluşlardan sağladıkları kaynakların maliyetlerini karşılamanın yanı sıra belirli bir faiz oranından kredi vermeleri gerekir ki kaynak ve sabit maliyetlerini karşılayıp kar edebilsinler.

Tablo 4'de görüldüğü üzere mevduat bankalarının içinde en çok kredi kullandırımı yapan özel bankalardır. Bu durum daha çok kriz dönemlerinde artış göstermiştir. Kasım 2000 krizinde % 53 olan kredi kullandırımı Şubat 2001 krizinde % 59'a çıkmıştır. Aynı dönemde kamu bankaları % 32'den % 23'e düşerken, kalkınma ve yatırım bankaları ise % 12'den % 15'e çıkmış, yabancı bankalarda bir değişiklik yaşanmamıştır.

2.3. KREDİ TÜRLERİNE GÖRE KREDİ HACMİNİN GELİŞİMİ

Yaşanan krizlerle beraber banka ve finans kurumlarının kullandıkları krediler ve müşteri sayıları önemli ölçüde azalmıştır. Krizlerin bu kurumlar üzerinde yarattığı etkiler dikkate alınırsa, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizinde *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* ile yeniden yapılanma ve düzenlemeler sayesinde, *2008*

Küresel Finans Krizi'nde ise TCMB'nin uyguladığı para ve maliye politikalarıyla krizin etkileri azaltılmıştır.

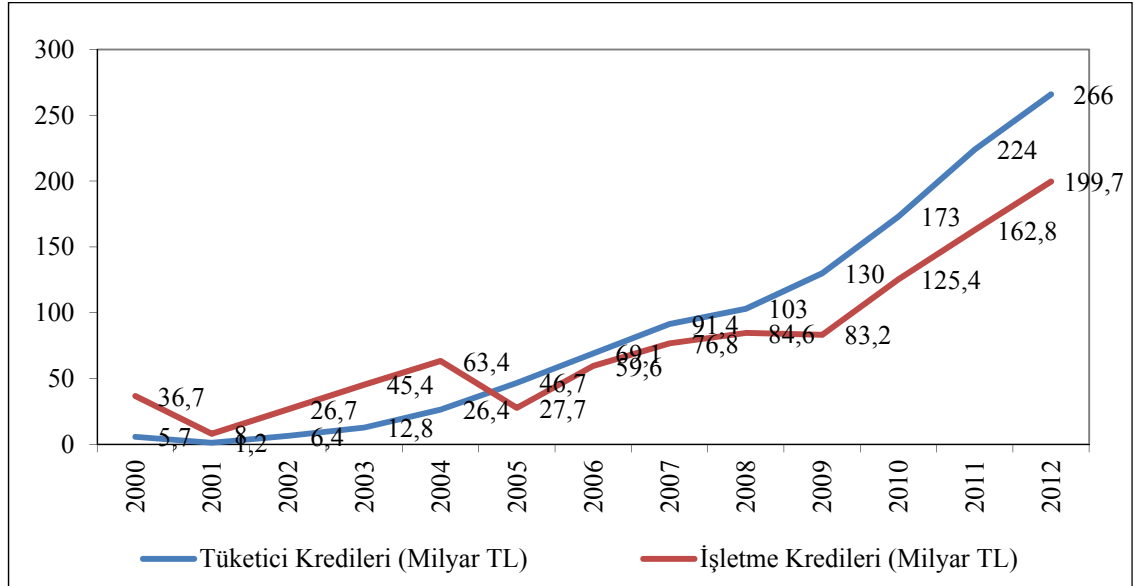
2000 yılı sonrasında uygulanan sıkı maliye politikası ile bankalar esas işleri olan mevduat toplamaya yönelmiş, enflasyonun gerilemesi ile de özel kesim kredilerinde büyük bir artış gerçekleşmiştir.

Kriz dönemlerinde gelecek açısından bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizlikten dolayı kişiler ellerinde nakit tutmazlar ve daha az harcama yaparlar. Tüketim harcamaları azalır, tasarruflar artar (Şahin, 2005: 196).

2000–2012 dönemi incelendiğinde ihtiyaç kredileri, kredi kartları, işletme kredileri ile diğer ticari kredilerin toplam kredi hacmindeki payları diğer kredilerin paylarının çok üstünde olmuştur. Bu dönemde artan bu kredilerden ihtiyaç kredileri şahsi harcamaları artırarak iktisadi büyümeye katkı sağladığı gibi ekonominin ve sektörün büyümesine katkı sağlayan en önemli kredi türü işletme kredileridir.

Aşağıda Şekil 6'da, hangisinin daha hızlı büyüdüğünü izleyebilmek amacıyla tüketici ve işletme kredilerinin kredi hacimleri birlikte gösterilmiştir.

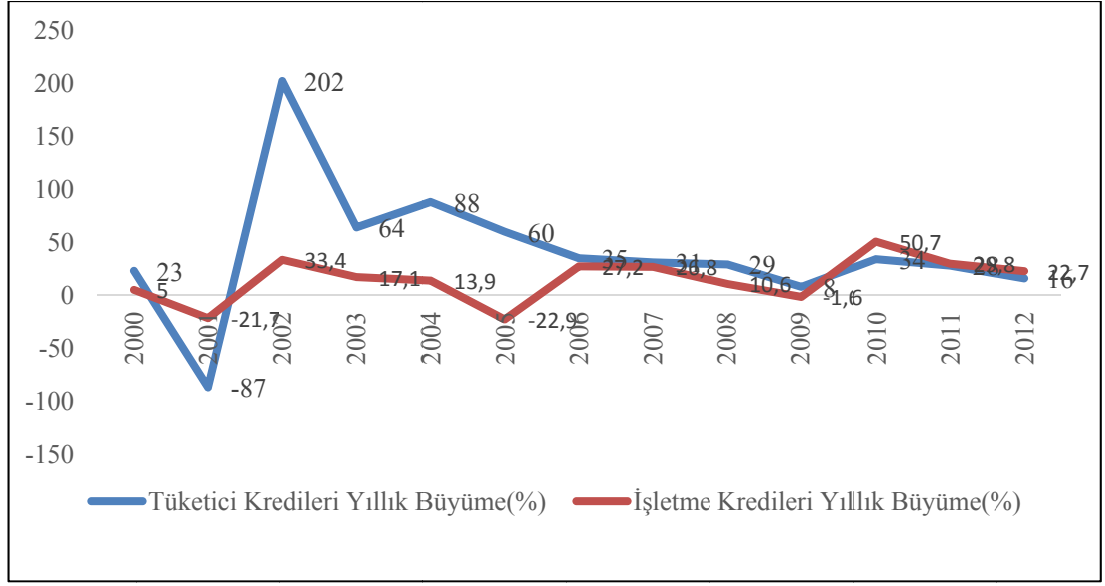
Şekil 6. Tüketici ve İşletme Kredi Hacimleri (Milyar TL)

Kaynak: TÜİK, TCMB, BDDK 2012.

Aşağıda Şekil 6'da, hangisinin daha hızlı büyüdüğünü izleyebilmek amacıyla tüketici ve işletme kredilerinin yıllık büyüme oranları birlikte gösterilmiştir.

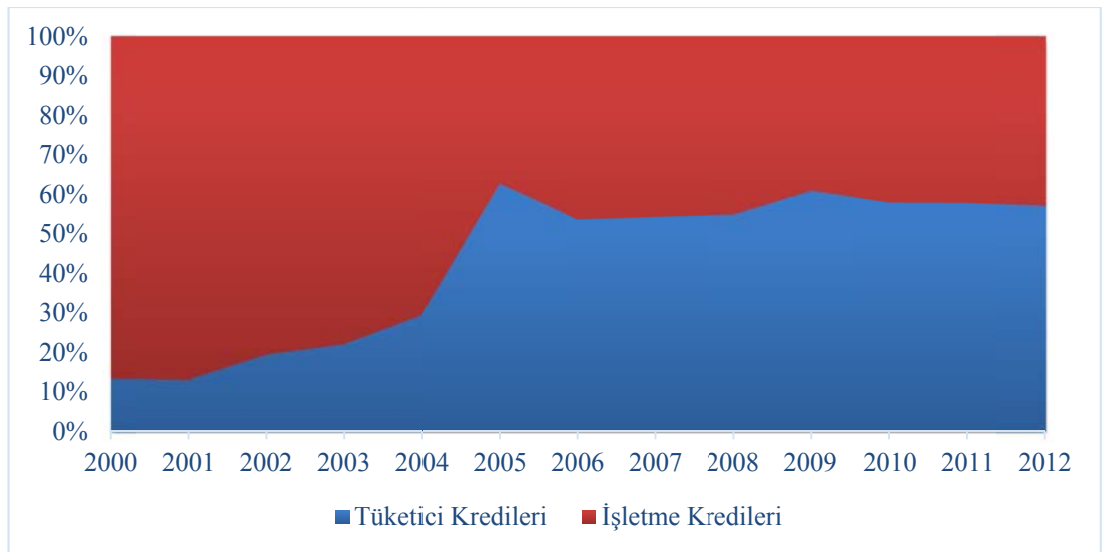
Şekil 7. Tüketici ve İşletme Kredilerinin Yıllık Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, TCMB, BDDK 2012.

Aşağıda Şekil 7, Şekil 6’da ilişkili olarak, tüketici ve işletme kredilerinin artış oranlarının sonucunda oluşan toplam kredi hacminin bu iki kredi türüne göre kendi içinde yüzde dağılımının gelişimini görebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Şekil 8. Toplam Kredilerin (Tüketici ve İşletme Kredileri Olarak) Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, TCMB, BDDK 2012.

Tablo 5. Tüketici ve İşletme Kredilerinin Yıllık Büyüme Oranları (2000-2012)

TOPLAM BANKA KREDİLERİ					
Yıllar	TÜKETİCİ KREDİLERİ		İŞLETME KREDİLERİ		TOPLAM KREDİLER (Milyar TL)
	Tüketici Kredileri (Milyar TL)	Yıllık Büyüme (%)	İşletme Kredileri (Milyar TL)	Yıllık Büyüme (%)	
2000	5,7	23	36,7	5,0	42,8
2001	1,2	-87	8,0	-21,7	31,2
2002	6,4	202	26,7	33,4	56,4
2003	12,8	64	45,4	17,1	70,8
2004	26,4	88	63,4	13,9	103,2
2005	46,7	60	27,7	-22,9	153,1
2006	69,1	35	59,6	27,2	218,1
2007	91,4	31	76,8	26,8	280,4
2008	103	29	84,6	10,6	366,9
2009	130	8	83,2	-1,6	381,1
2010	173	34	125,4	50,7	525,8
2011	224	28	162,8	29,8	628,8
2012	266	16	199,7	22,7	794,7

Kaynak: TÜİK, TCMB, BDDK 2012.

2000 yılında tüketicilerin kullandığı kredi miktarı 5,7 milyar TL iken 2001 krizi sonrası 1,2 milyar TL'ye kadar düşmüş, krizden sonra tüketici kredilerindeki artış hızlı bir şekilde devam etmiştir. Nitekim 2001 yılında % -87 olan tüketici kredileri yıllık büyüme oranı 2002 yılında 6,4 milyar TL kullanım ile yıllık büyüme oranı % 202'lere yükselmiştir. 2005 yılında ipotekli konut finansmanının işlerlik kazanması ile birlikte faiz oranlarında ciddi düşüşler yaşanmış ve kredilerin vadelerinin uzaması ile tüketici kredilerinde bir önceki yıla göre 20,3 milyar TL artış yaşanmıştır.

İşletme kredileri 2000 yılında 36,7 milyar TL 2001 yılında 8 milyar TL'ye işletme kredileri yıllık büyüme oran ise % 5'ten %- 21,7'ye düşmüştür.

2008 Küresel Finansal Krizin etkisi ile % 29 olan tüketici kredileri yıllık büyüme oranı 2009 yılında % 8'e işletme kredileri yıllık büyüme oranı ise %10,6'dan %-1,6'ya düşmüştür.

2008 Küresel Finans Krizi sonrası 2010 yılında toplam kredi hacmi bir önceki yıla göre % 38 oranında artarken, bu artış işletme kredilerinde % 50,7 oranında, tüketici kredilerinde ise % 34 oranında gerçekleşmiştir. İzleyen yıllarda kredi hacmindeki artış, hızı düşse de, devam etmiştir.

2010 yılında kredilerin büyüme sürecine girdiği ve büyümenin 2012 yılına kadar sürdüğü görülmektedir. 2012 yılında Türkiye ekonomisi, ekonomik faaliyetlerinin devamlılığı konusunda tedbirli politikaların uygulandığı bir dönem olmuştur (Kavcıoğlu, 2012: 37).

Ortaya çıkan bankacılık krizlerinin sonucunda sermayenin azalması, kullandırılabilir fon tutarlarının düşmesi faiz oranlarını artıran zayıf bankaları ortaya çıkarmıştır. Artan kredi maliyetleri ve KOBİ niteliğindeki firmaların finans kaynaklarına ulaşmakta güçlük çekmesi nedeniyle reel ekonomi zayıflamıştır.

Firmaların üretim ve talep daralması hissettiği kriz dönemlerinde bankalar firmalara kredi kullandırım süreçlerinde ticari kredilerin faiz oranlarını yükseltmişler, yatırım kredileri verilmemiş sadece nakit kredi kullandırımı yapılmıştır.

Bankaların firmalarda karşılıklarına çıkan en önemli sorun firmaların teminat çeklerinin tahsilatında yaşanmıştır. Tahsilatı mümkün olmayan çek teminatıyla kullandırılan kredilerin teminat açığına düşmesi firmaları kredi ödemelerinde sıkıntıya sokmuştur.

Ekonomik kriz dönemlerinde işletmeler ve tüketiciler birtakım değişimler yapmaktadırlar. Kriz dönemlerinde firmaların yapmış olduğu değişimler genellikle stratejik, pazarlama ve hedef kitleye yöneliktir. Tüketiciler ise, yaşam şekillerine, ücretlere, fiyatları ve ürünlere davranış biçimlerini değiştirmektedirler (Dursun ve Nakip, 1997: 1).

Şekil 8 ve Tablo 5 incelendiğinde toplam tüketici kredileri 2000 yılı başlarından itibaren artış eğiliminde olduğu, fakat yaşanan 2001 krizi ile birlikte gerileme yaşadığı, 2003'den itibaren ise yeniden bir ivme yakaladığı görülmektedir.

Tüketici kredilerinde yaşanan hızlı artış eğiliminde, piyasaya ve bankacılığa artan güven ortamının yanında hızla düşen kredi faiz oranları da önemli rol oynamıştır.

Aşağıda Tablo 6 tüketici kredileri türlerinin 2000-2012 yıllarında kullandırım miktarlarını görebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 6. Türlerine Göre Tüketici Kredilerinin Miktarları (Milyon TL)

TÜKETİCİ KREDİLERİ					
Yıllar	Konut Kredisi	Bireysel Kredi Kartı	Diğer Krediler	Taşıt Kredisi	TOPLAM
2000	519	2,110	2,586	2,249	7,464
2001	180	3,560	774	2,548	7,062
2002	133	4,335	1,802	1,090	7,360
2003	255	7,030	1,695	697	9,677
2004	1,318	13,920	190	3,211	18,639
2005	7,107	17,395	1,050	4,245	29,797
2006	14,618	11,350	1,187	4,527	31,682
2007	24,242	8,760	2,566	4,913	40,481
2008	23,873	5,498	3,451	3,773	36,595
2009	26,929	4,423	3,451	2,932	37,735
2010	38,447	5,666	7,659	3,435	48,317
2011	41,575	7,366	13,412	3,985	66,338
2012	45,701	7,170	20,583	4,328	77,782

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/Websitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>

Tablo 6'ya bakıldığında 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonraki dönemde Türkiye'de konut piyasasının hızlı bir şekilde ivme kazanmasından kaynaklı konut kredisi kullanımında ciddi bir artış meydana geldiği görülmektedir. 2000 yılında 519 milyon TL olan konut kredisi kullanım miktarı 2012 yılında 45,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bireysel kredi kartı kullanım oranının düşmesi tüketici kredi faiz oranlarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Taşıt kredisinin kullanım oranının az olması fatura bedelinin sıfır kilometre araçlarda % 70-% 90'ına kadar, ikinci el araçlarda % 50-% 70'ine kadar kredi kullandırımı yapılmış olduğundan araç kredisi kullanım oranı diğer kredi kullanım oranlarına göre azdır.

Tüketici kredilerinin her biri ayrı ayrı değerlendirildiğinde, kredi kullandırım miktarının 2009 yılından itibaren arttığı görülmektedir.

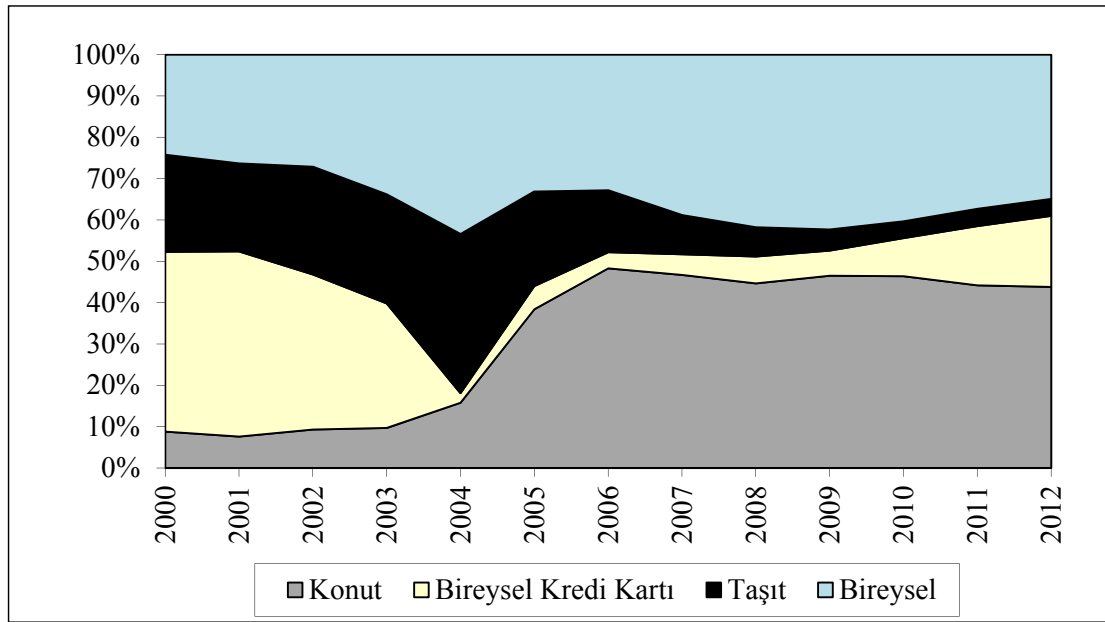
Kredilerdeki vadelerin uzaması ve faiz oranlarının düşmesi ile birlikte kredi kullanan tüketicilerin aylık geri ödeme tutarı düşmüş, geçmiş dönemlere kıyasla

gelirlerinin küçük bir bölümünü kredi geri ödemesine ayırarak daha yüksek miktarda kredi kullanabilme imkanına kavuşmuşlardır.

Tüketiciler çok farklı nedenlerle finansman ihtiyaçları duyarlar. Bunların en önemlisi ise hayat standartlarını yükseltmek istemeleridir. Evlilik, doğum ve hastalık gibi durumlarda yeterli birikimleri yoksa gelirleri nispetinde kredi kullanabilirler. Tablo 6'da 2000-2012 yılları arasında tüketicilerin kredi kullanım miktarları incelenmiştir. Kriz dönemlerinde tüketicilerin kullandığı kredi kullanım miktarlarında düşüş olduğu kriz sonrası dönemlerde kullanım miktarlarında artış olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Şekil 9 ve Tablo 7 tüketici kredilerinin kendi içindeki yüzde dağılımını göstermekte olup, konut kredilerinde 2003 yılından itibaren hızla artış olduğu, 2008 yılında konut piyasasında yaşanan krizin ardından düşüş yaşandığı 2009 yılında ise tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir. Taşıt kredisinde ise, 2004 yılına kadar gözle görülür bir artış olduğu, 2004 yılından sonra ise gerek taşıt kredisi faiz oranlarındaki artış gerekse araç satış bayilerinin müşterilerine uygun koşullarda satış yapmasından dolayı taşıt kredisi kullanım miktarında düşüş yaşanmıştır.

Şekil 9. Tüketici Kredilerinin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/Websitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>

Tablo 7. Tüketici Kredilerinin Kendi İçinde Yüzde Dağılımı (%)

TÜKETİCİ KREDİLERİNİN KENDİ İÇİNDE YÜZDE DAĞILIMI (%)					
Yıllar	Konut Kredisi	Bireysel Kredi Kartı	Diğer Krediler	Taşıt Kredisi	Tüketici Kredileri
2000	8,8	43,5	24,2	23,5	100
2001	7,6	44,8	26,3	21,3	100
2002	9,3	37,5	27,1	26,1	100
2003	9,7	30,1	33,8	26,4	100
2004	15,8	2,3	43,4	38,5	100
2005	38,4	5,6	33,1	22,9	100
2006	48,3	3,9	32,8	15,0	100
2007	46,7	5,0	38,8	9,5	100
2008	44,7	6,5	41,8	7,1	100
2009	46,5	6,1	42,3	5,1	100
2010	46,4	9,2	40,3	4,1	100
2011	44,2	14,3	37,3	4,2	100
2012	43,8	17,2	34,9	4,1	100

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/Websitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>

Tablo 7’den yararlanılarak hazırlanan Şekil 9’da 2000-2012 döneminde Türkiye’de tüketici kredilerinin kendi içinde yüzde dağılımını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

2000 yılı içerisinde kullanılan bireysel krediler % 34 paya sahip iken, 2008 kriz döneminde % 41,8 seviyesine kadar yükselmiş, 2012 yılı sonu itibariyle % 34,9 seviyelerine inmiştir.

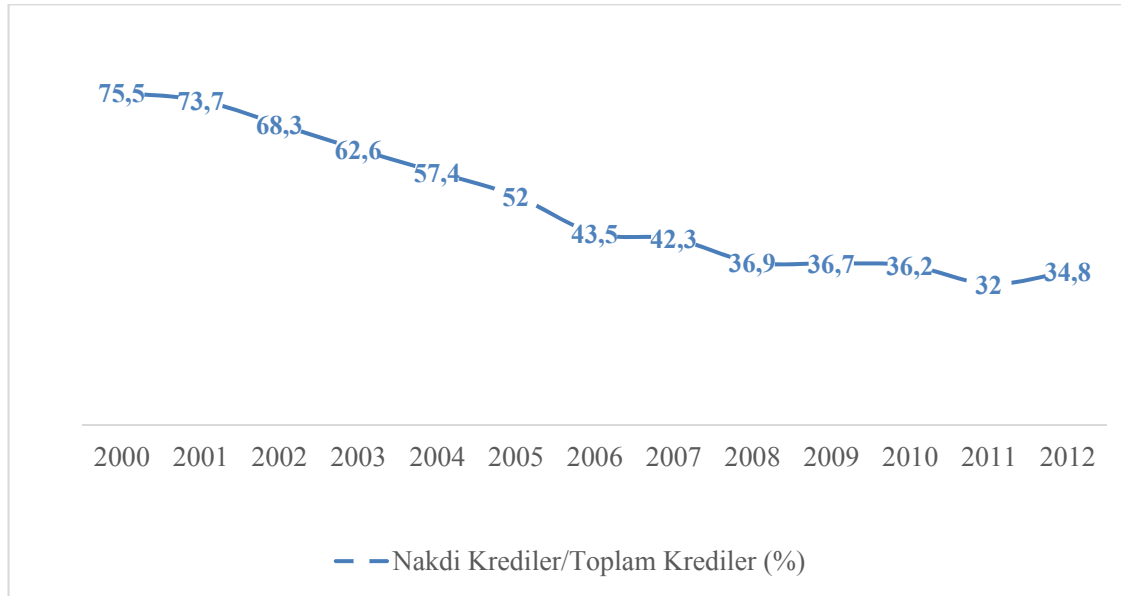
2000 yılında, kullanılan konut kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 8,8 iken, konut kredisi faiz oranlarının düşmesiyle bu pay hızla artarak 2006 yılında % 48,3’e çıkmıştır. 2008 yılına gelindiğinde ABD’de patlak veren *ipotekli konut kredisi krizi* (mortgage krizi) nedeniyle yükselmekte olan konut kredisi yüzdesi % 44,7’ye düşmüştür. 2009 yılında ise konut kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 1,8 oranında artarak % 44,7’den % 46,5’e yükselmiştir. 2012 yılı sonu itibariyle bu pay tekrar % 43,8 seviyelerine düşmüştür.

2000 yılında kullanılan taşıt kredileri tüm kredilerin % 23,5'i iken, bu oran 2008 yılı sonu itibariyle % 7,1 seviyelerine kadar gerilemiş; 2012 yılı sonu itibariyle de % 4,1 seviyelerine düşmüştür. Bu düşüşün en önemli sebebi bireysel kredilerdeki faiz oranlarının düşmesi ve taşıt kredileri seviyelerine gelmesidir. Özetle; tüketiciler, taşıt kredisi kullanımında bankaya araçlarını teminat olarak verdiklerinden, tüketici kredilerinin taşıt kredisi seviyelerine inmesiyle araç rehni vermek zorunda kalmamışlar, bu durum ise bireyleri tüketici kredisi çekmeye yönlendirmiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra ekonomik ve siyasi ortamın düzelmesiyle birlikte düşen faiz oranları ile bağlantılı olarak tüketici kredileri faiz oranları düşüş göstermiş, fakat kredi kartı faiz oranları yüksek seviyelerini korumuştur.

Aşağıda Şekil 10'da bankacılık sektöründe kullanılan nakdi kredilerin /toplam kredilere oranını göstermektedir.

Şekil 10. Nakdi Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı (%), (Tüm Bankacılık Sektörü)

Kaynak: TCMB

Nakdi kredilerin/ toplam kredilere oranı 2000 yılında % 75,5 iken krizlerin ve piyasadaki gelişmelerin etkisi ile 2002 yılında % 68,3'e, 2008 yılında % 36,9'lara

kadar düşmüş 2012’de ise Türk Lirası değer kazanırken nakdi kredilerin payı azalarak % 34,8’ye kadar düşmüştür.

Gayrinakdi krediler, 2012 yılında nakdi kredilerin altında bir oranla büyüyerek %10,3 artmış ve 241 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu artış taahhüt karşılığında verilen teminat mektuplarından kaynaklanmıştır.

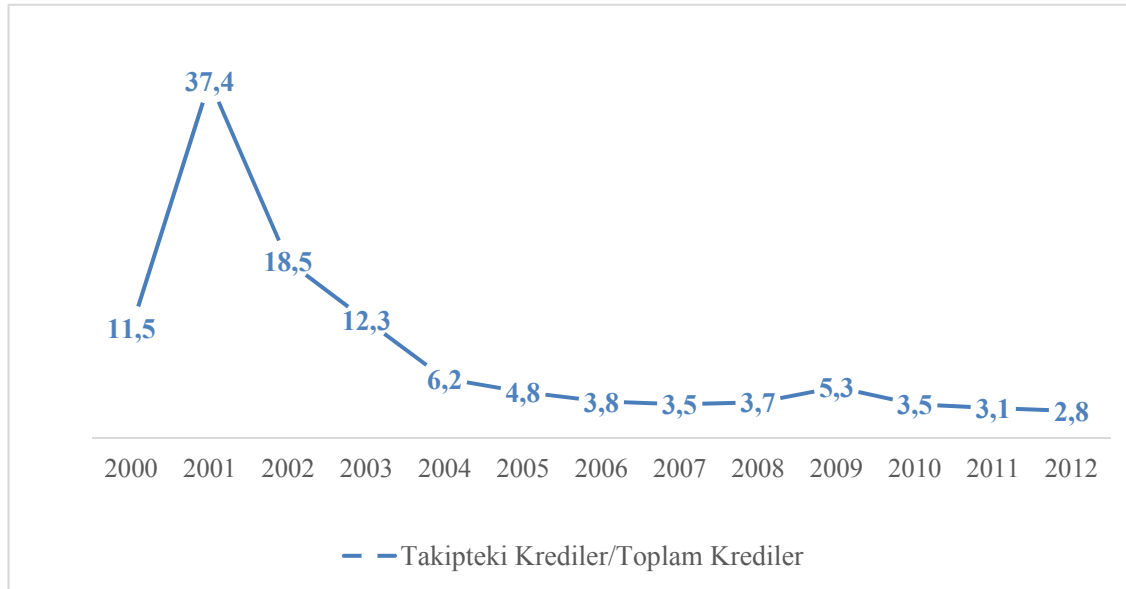
2.4. TAKİPTEKİ KREDİLERİN GELİŞİMİ

Krizlerden sonra yürürlüğe konulan makro ihtiyati tedbirler ve sürekli iyileşen risk algısı ile kırılğan yapı düzeltilmeye başlanmış, faiz oranlarının düşmesi faiz riskine olan duyarlılık azaltmıştır. Fakat bazı KOBİ ve bireysel kredilerde tahsili gecikmiş alacak oranlarının yükselmesi, kredi riskinin bankacılık sektörü açısından takibinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir (Arıcan ve Yücememiş, 2017: 65).

Brüt tahsili geçmiş alacakların brüt kredilere bölünmesi ile hesaplanır.

Şekil 11’de 2000-2012 yılları arasında *takipteki krediler / toplam kredilere* oranı izlenmektedir.

Şekil 11. Takipteki Kredilerin/ Toplam Kredilere Oranı (%)

Kaynak: BDDK

Şekil’de, 2000’li yılların başlarında meydana gelen krizlerin etkisiyle takipteki kredilerin toplam kredilere oranı % 11,5’den % 37’lere civarına çıktığı görülmektedir. İzleyen yıllarda ise, Türkiye’nin uzun dönemli planlarıyla paralel olarak mali istikrarın sağlanmasıyla, Türk bankacılık sektörünün kredi kalitesinin iyileştiği görülmektedir (BDDK,2012).

Türkiye’de 2001 krizi öncesinde ekonomide bozulmalar başlamış bankalar alacaklarını tahsil edemediğinden takibe düşme oranlarında artış yaşanmıştır. 2001 krizinde takipte kredilerin toplam krediler içindeki payı % 37’lere çıkmış, sonraki yıl bu pay % 19’lara inmiş olup, bankacılık sektöründe aktif kalitesinin bozulduğu görülmüştür. 2001 yılında ekonomik daralma ile yaşanan kur krizi ve fonların kötü yönetimi takipteki kredi oranının artmasına neden olmuştur. 2002 yılından itibaren sektörün geçirdiği yapısal reformlar, ekonomik koşullardaki iyileşme ve etkili bir denetleme ve düzenleme sisteminin kurulması ile takipteki kredilerin oranında hızlı bir düşüş olmuştur, 2007 yılında ise % 3,5’e gerilemiş ise de 2008’de çıkan küresel finansal krizin etkisiyle tekrar artarak % 5,3’e çıkmıştır. Krizlerin ardından yaşanan olumlu gelişmeler ile 2010 yılında krizin etkisinin azalmasıyla % 3,5’e gerilemiştir (Yücememiş ve Sözer, 2011: 46).

Tablo 8. Kredi Türlerinin Takibe Dönüşüm Oranı

Yıllar	Bank. Sek. TDO%	Kurumsal / Ticari	KOBİ	Bireysel Krediler	Kredi Kartları	Konut	Taahhüt	İhtiyaç +Diğer
2000	7,4	23,17	19,0	0,48	4,80	3,48	4,11	2,97
2001	8,5	25,13	21,3	0,72	6,48	4,05	4,48	3,34
2002	17,6	24,66	18,7	0	5,12	2,39	3,79	1,95
2003	13,8	16,00	13,1	0	3,76	1,25	1,02	1,85
2004	12,6	7,97	8,7	0,51	4,60	0,55	0,68	7,13
2005	8,2	5,56	5,3	0,87	7,82	0,14	1,22	2,43
2006	8,1	4,04	4,0	0,89	7,98	0,24	2,07	4,04
2007	18,9	3,68	3,9	1,58	6,77	0,67	4,03	3,36
2008	3,7	3,51	7,8	2,81	6,98	1,34	6,40	4,94
2009	5,3	4,71	7,6	4,68	11,63	2,14	11,5	13,7
2010	3,7	3,24	4,6	3,28	8,70	1,41	6,36	5,46

2011	2,7	2,63	3,1	2,35	6,22	0,88	3,43	3,43
2012	2,9	2,60	3,2	2,90	5,11	0,80	3,10	3,2

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>

Bireysel krediler açısından en yüksek takibe dönüşüm oranı (TDO) kredi kartlarındadır, ikinci sırada ise ihtiyaç kredileri gelmektedir. Ancak en yüksek TDO KOBİ kredilerine aittir. Bireysel kredilerde en düşük takibe dönüşüm oranına sahip % 0,8 ile konut kredileridir. Konut kredilerinin takibe dönüşüm oranının düşük olmasının sebebi krediye karşılık teminat alınmasından kaynaklanmaktadır.

BDDK verilerine göre bankacılık sektöründe takipteki alacaklar 2010 yılında başlayan düşüş eğilimi ile 2011 yılının son dönemlerinde yükselişe geçmiştir. 2011 yılında takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ise % 2,7, özel karşılıkların takipteki kredileri karşılama oranıysa % 80 seviyesinde gerçekleşmiştir.

3. 2000-2012 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Bu bölüm iki alt başlıkta incelenecektir. İlk olarak bankacılık sektörünün genel görünümü bankaların bilanço yapısı itibariyle ele alınacak; aktif ve pasif kalemlerin gelişimi incelenecektir. Bankaların bilanço yapısı incelenirken aktif yapısı içinde rezerveler, menkul kıymetler, krediler ve diğer varlıkların gelişimi; pasif yapısı içinde ise mevduat, mevduat dışı kaynaklar, sermaye ve diğer pasiflerin gelişimi incelenecektir. Daha sonra bankaların şube sayılarının, personel sayılarının gelişimi incelenecektir.

3.1. BANKALARIN BİLANÇO YAPISI

Bankaların belirli bir dönem içerisindeki mali performanslarını değerlendirmenin en etkin yolu, faaliyetlerini gerçek ve güvenilir bir biçimde incelemektir. Aşağıdaki tablo'da 2012 yılı sonu Türk Bankacılık Sistemi Özet Bilançosu örneği yer almaktadır.

Tablo 9. Türk Bankacılık Sistemi 2012 Yılı Özet Bilanço (%) 31/12/2012

AKTİF		PASİF	
Rezervler	6,2	Mevduat	59,3
- Zorunlu	3,6	- Vadesiz	9,3
- Serbest	2,6	- Vadeli	50,0
Menkul Kıymetler	19,7	Mevduat Dışı Kaynaklar	8,2
- Kamu	16,5	Sermaye	13,3
- Diğer	3,2	Diğer Pasifler	19,2
Krediler	58,0		
- Kısa Vadeli	32,5		
- Uzun Vadeli	25,5		
Diğer Varlıklar	16,1		
AKTİF TOPLAMI	100	PASİF TOPLAMI	100

Kaynak: TBB

Tablo 9’da, 2012 yılı sonu itibariyle, bankacılık sektörüne ait özet bilanço, bilanço kalemlerinin yüzdesel dağılımı şeklinde göstermektedir. 2012 yılında bankacılık sektörünün fonlanması kanuni karşılıklar, menkul kıymet kaynaklı aktif büyümesi, krediler, mevduatlar, repo ve dış kaynaklar yoluyla olmuştur. Yine 2012’de *TCMB* alacaklar hesabı ile zorunlu karşılıklarda yaşanan artışa bağlı olarak likit aktifler, % 12,6 oranında artış göstermiştir. Türk Parası cinsinden varlıklar % 12,5, Yabancı Para cinsinden varlıklar % 19,7 artmıştır. Bu artış *TCMB*’nin 2012 yılı ortalarında likidite yönetiminde para politikasını daha destekleyici bir koruma getirmesinden kaynaklanmıştır.

3.1.1. Bankaların Aktif Yapısı

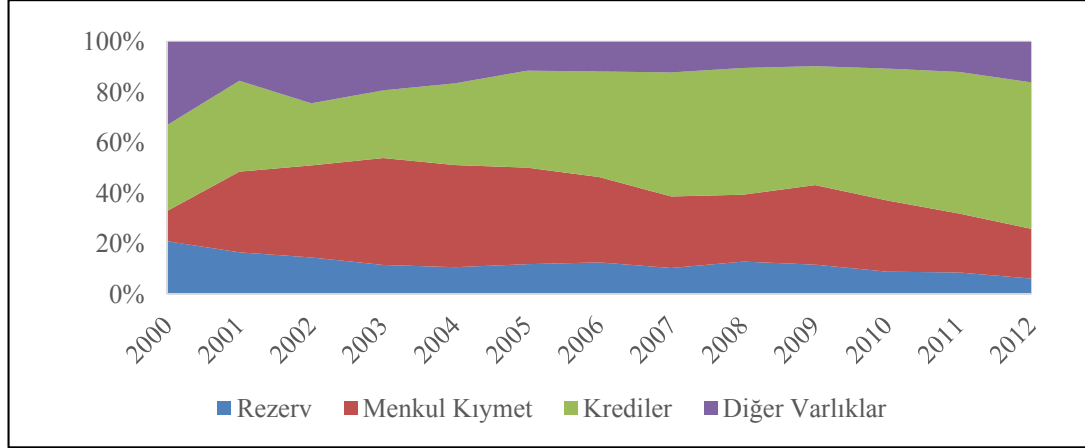
Bankalar, işletmelerin en önemli iş ortağıdır. Bir bankanın aktifi ne kadar güçlü olursa mali yapısı da o kadar güçlü olur. Piyasa şartlarında kendilerini güvende hissetmek isteyen işletmeler, mali yönden güçlü bankalarla çalışmak isterler. Bankalar faiz karşılığı mevduat toplayıp kredi veren kurumlar olarak, öz kaynaklarını değil, yabancı kaynakları fon olarak kullanırlar. Toplanan fonlarla sağlanan varlıklar arasında en önemlisi krediler ve menkul kıymetlerdir. Kullanılan krediler banka

açısından bir alacak niteliğindedir. Türkiye’de bankalar, çeşitli kaynaklardan topladıkları fonların yaklaşık % 40’ını krediye dönüştürmektedir.

Aşağıda Türkiye'de bankaların bilanço aktif yapısının 2000-2012 döneminde gelişimi şekil ve tablo olarak verilmiştir.

Şekil 12. Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı (%) (2000-2012)

Kaynak: TCMB, BDDK

Tablo 10. Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı(%) (2000-2012)

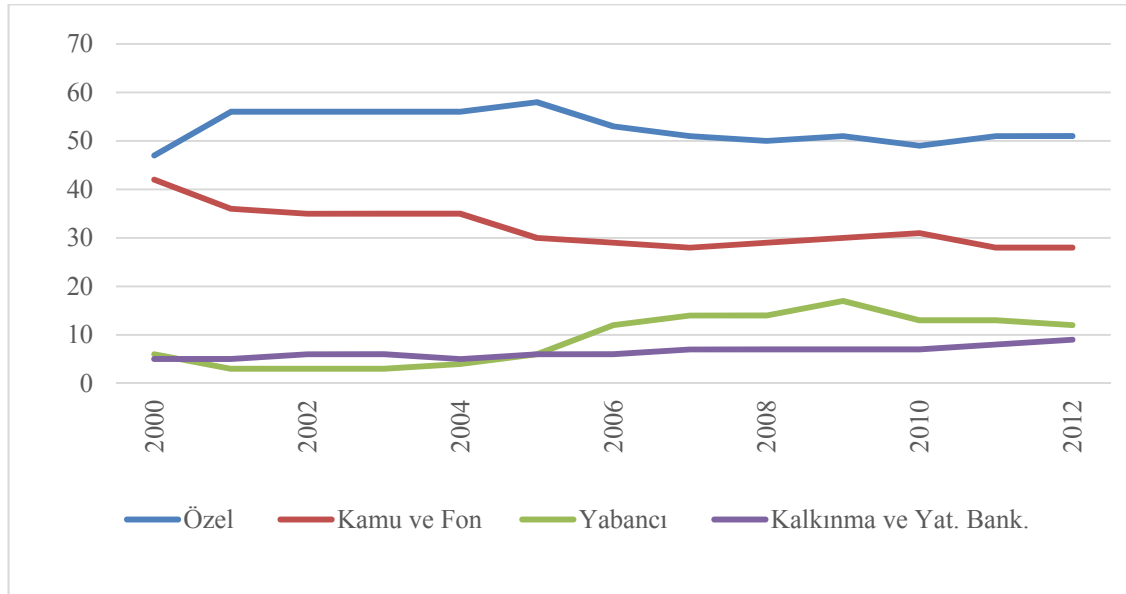
BANKA BİLANÇOSU (%)					
Yıllar	Rezerv	Menkul Kıymet	Krediler	Diğer Varlıklar	TOPLAM AKTİF
2000	21,0	12,0	34,0	33,0	100
2001	16,6	31,9	36,0	15,5	100
2002	16,0	40,0	27,0	17,0	100
2003	11,6	42,3	26,8	19,3	100
2004	10,7	40,4	32,4	16,5	100
2005	11,9	38,2	38,4	11,5	100
2006	12,6	33,8	41,8	11,8	100
2007	10,4	28,3	49,1	12,2	100
2008	12,9	26,5	50,2	10,4	100
2009	11,7	31,5	47,1	9,7	100
2010	8,9	28,2	52,2	10,7	100
2011	8,6	23,3	56,1	12,0	100
2012	6,2	19,7	58,0	16,1	100

Kaynak: TCMB, BDDK

Şekil 12 ve Tablo 10’da görüldüğü üzere kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2000 yılında % 34 seviyelerinden 2008 yılı sonunda % 50,2’ye yükselmiş, 2012 yılı sonuna gelindiğinde ise % 58 seviyelerine çıkmıştır. Küresel krizin yaşandığı 2008 yılında Türkiye’de ticari krediler başta olmak üzere kredi artış hızı yavaşlamış ve sorunlu kredi oranında hızlı bir artış olmuştur. 2009 yılında kredilerin toplam aktifler içindeki payı % 47,1’e gerilemiştir. 2000-2012 yılları incelendiğinde başından sonuna doğru krizden çıkış sürecinde ekonomideki canlanma ve düşük seviyelerde seyreden faize bağlı, başta ticari krediler olmak üzere tüm kredi türlerindeki artış önemli ölçüde hızlanmış, 2011 yılı itibari ile kredilerin toplam aktifler içindeki payı % 56,1’e ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün aktiflerinde ortaya çıkan bu durum, sektörün finansal aracılık fonksiyonu çerçevesinden önem arz eden bir netice üretmemektedir.

Aşağıda Türkiye’de bankaların türlerine göre aktif payları 2000-2012 döneminde gelişimi şekil ve tablo olarak verilmiştir.

Şekil 13. Banka Türlerine Göre Aktif Payları

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 11. Banka Türlerine Göre Aktif Payları

TOPLAM AKTİF													
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mevduat Bankaları	95	95	94	94	95	94	94	93	97	93	93	92	91
- Özel	47	56	56	56	56	58	53	51	50	51	49	51	51
- Kamu ve Fon	42	36	35	35	35	30	29	28	33	30	31	28	28
- Yabancı	6	3	3	3	4	6	12	14	14	12	13	13	12
Kalkınma ve Yat. Bank.	5	5	6	6	5	6	6	7	3	7	7	8	9
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

31.12.2000 yılı verilerine göre aktiflerin toplamının % 95'i mevduat bankalarında, % 5'i ise Kalkınma ve Yatırım bankalarında mevcuttur. Toplam aktifin % 42'si Kamusal Sermayeli Bankalar' da, % 47'si özel sermayeli bankalarda, % 6'sı ise yabancı sermayeli bankalardadır. 2008 Küresel finansal Krizin etkisiyle mevduat bankalarının toplam aktiflerinin bankacılık sektörü içindeki payı % 97, kalkınma yatırım bankalarının ise % 3 olmuştur. 2012 yılına gelindiğinde ise aktif toplamın % 91'i mevduat bankalarından, % 9'u ise kalkınma ve yatırım bankalarından meydana gelmektedir. Yine mevduat bankaları içerisinde toplam aktifin % 51'i kamusal sermayeli bankalar, % 28'si özel bankalar ve % 12'si ise yabancı sermayeli bankalar oluşturmaktadır.

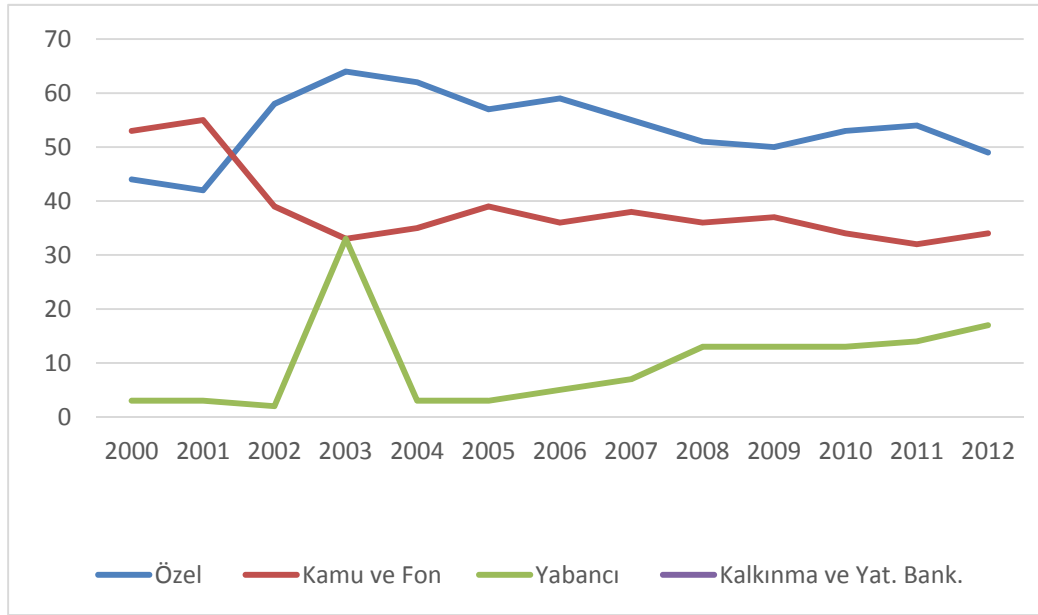
2012 yılında da kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki yeri devam etmektedir. Bankacılık sektöründe gerçekleşen aktif artışının asıl nedeni, kredi hacminde yaşanan büyümeden kaynaklanmaktadır.

3.1.2. Bankaların Pasif Yapısı

Banka bilançosu herhangi bir şirket bilançosuyla şeklen aynı olmasına rağmen içerik olarak banka bilançosu farklıdır. En önemli fark, banka şayet mevduat bankası ise yabancı kaynak kullanımının pasif içindeki payının yüksek olmasıdır.

Aşağıda banka türlerine göre 2000-2012 döneminde toplam mevduat payları gelişimi şekil ve tablo olarak verilmiştir.

Şekil 14. Banka Türlerine Göre Toplam Mevduat Payları (2000-2012)

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 12. Banka Türlerine Göre Toplam Mevduatın Payları

BANKALARIN TOPLAM MEVDUATTAKİ PAYLARI (%)													
YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mevduat Bankaları	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
-Özel	44	42	58	64	62	57	59	50	51	50	53	54	49
-Kamu ve Fon	53	55	39	33	35	39	36	36	36	37	34	32	34
-Yabancı	3	3	2	3	3	3	5	14	13	13	13	14	17

Kalkınma ve Yat. Bank.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 12’de bankacılık sektörü toplam mevduatı gösterilmekte olup, kalkınma ve yatırım bankaları mevduat fonu kabulü gerçekleştirmediğinden, tamamı temel fon kaynakları mevduatlardan oluşan mevduat bankaları arasında dağılmıştır.

2000 yılında mevduat bankaları içerisinde kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat oranı % 53’ünü, özel sermayeli bankalar % 44’ünü, yabancı sermayeli bankalar % 3’ünü oluşturmaktadır. 2008 Küresel Finans Kriziyle toplam mevduat içinde yabancı sermayeli bankaların payı 1 puan azalıp % 13’e gerilerken, özel sermayeli bankaların payı 1 puan artarak % 51’e yükselmiştir. 2012 yılı sonunda ise kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat oranı % 37, özel sermayeli bankaların % 49, % 17’si yabancı sermayeli bankalar tarafından karşılanmaktadır.

Aşağıda Tablo 13’de 2000-2012 yılları arasında mevduatı, kredi ve alacakları ve mevduatın krediye dönüşme oranını göstermektedir.

Tablo 13. Mevduat, Krediler ve Alacaklar ve Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Yıllar	Mevduat (Milyon TL)	Krediler ve Alacaklar (Milyon TL)	Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı (%)
2000	36.915,796	34.205,860	92,66
2001	47.194,389	40.982,498	86,84
2002	60.011,580	56.370,271	93,93
2003	81.92,491	69.990,148	85,78
2004	108.891,590	103.241,145	94,81
2005	160.169,451	153.059,052	95,56
2006	192.785,739	218.063,925	113,11
2007	232.487,650	280.453,091	120,63
2008	291.452,890	366.900,914	125,89
2009	333.090,381	381.012,568	114,39

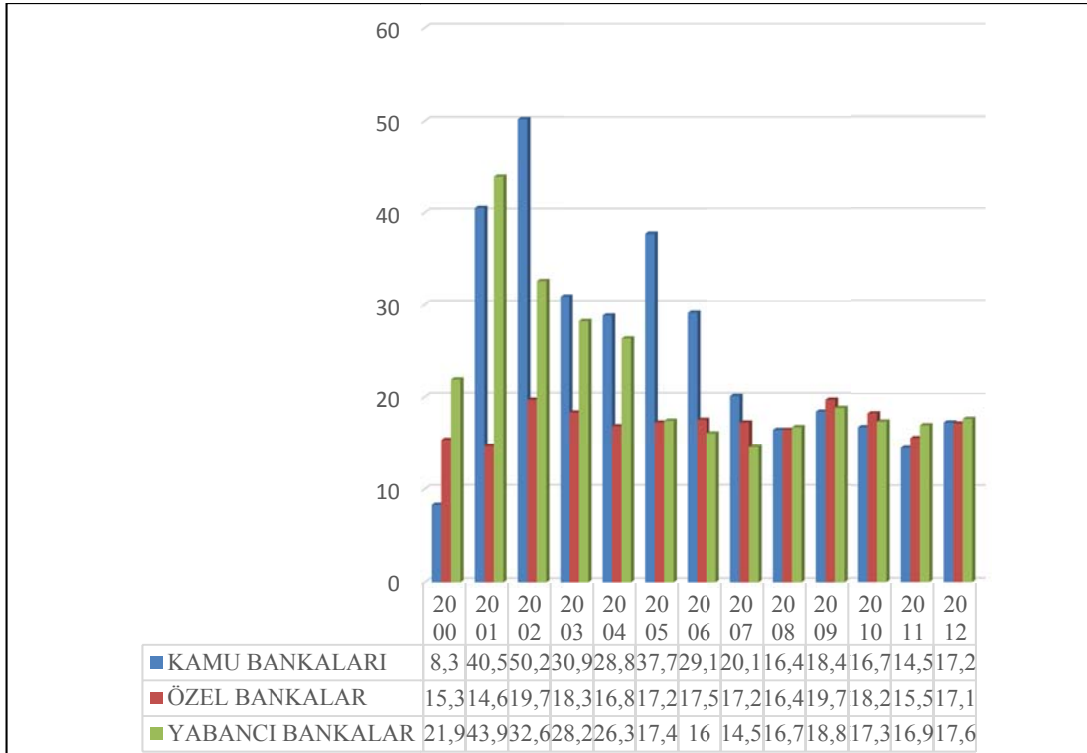
2010	427.625,328	508.862,117	119,00
2011	695.496,121	682.893,487	98,18
2012	771.884,342	794.756,523	102,96

Kaynak: TBB verileri kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 13'da görüldüğü üzere, yıllar itibariyle mevduat, kredi ve alacaklar sürekli artış kaydetmiştir. Mevduat tutarı 2000 yılında 36,9 milyar TL iken 2012 yılında 771,9 milyar TL ye ulaşırken; kredi ve alacaklar aynı yıllar için 34,2 milyar TL'den 794,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2000, 2001 ve 2008 krizlerinden sonra artan risk ile mevduatın krediye dönüşüm oranı ise % 125,9'dan % 114,4'e gerilemiştir. Tablodaki verilere bakıldığında, bankalar tarafından verilen kredilerin sadece mevduata bağlı olarak verilmeyip, bankaların öz kaynaklarından ya da yurtdışından temin edilen fonlarla desteklendiğini söyleyebiliriz.

Aşağıdaki Şekil 15'de, 2000-2012 yılları arasında banka türlerine göre sermaye yeterlilik oranlarını göstermektedir.

Şekil 15. Banka Türlerine Göre Sermaye Yeterlilik Oranı

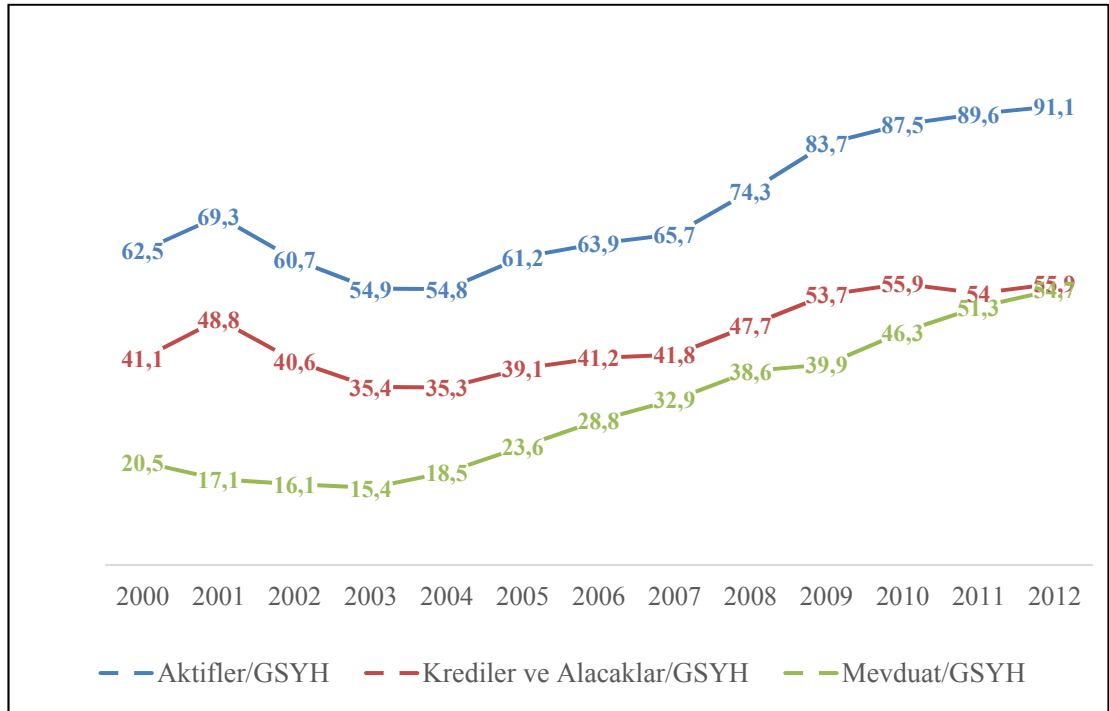
Kaynak: TBB, 2012.

Sermaye yeterlilik oranı, bir bankanın sermayesinin yükümlülüklerine oranıdır. Bankaların finansal sistemde güven vermek amacıyla ulaşması gereken orandır. Özsermayenin; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk toplamına bölünmesi ile bulunur. Bu oran % 8 gibi bir rasyo ile minimum olarak tutturulması gerekmektedir.

Grafik 13’de görüldüğü gibi 2000 yılında yaşanan krizin de etkisi ile kamu bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu % 8,3 seviyelerine kadar inmiş, 2001 yılında kamu bankalarına sermaye yeterlilik rasyolarını tutturabilmeleri için ek olarak sermaye verilmiş, ek sermayenin de etkisiyle % 8,3 olan sermaye yeterlilik rasyosu % 40,5’ e kadar yükselmiştir.

Aşağıdaki Şekil 16’da 2000 - 2012 döneminde bankacılık sektöründe oluşan aktiflerin, kredi ve alacakların ve mevduatın GSYH’ya oranı gösterilmektedir.

Şekil 16. Bankacılık Sektörünün Aktif – Pasif Yapısı (GSYH'ya Oran, %)

Kaynak: TBB, 2012.

Şubat 2001 krizinden sonra yukarıda Şekil 16’da belirtilen göstergelerin artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008 Küresel Finans Krizine gelindiğinde ise, toplam aktifler önceki yıla göre % 26 oranında artmış, 2007 yılı sonunda % 66 olan

toplam aktiflerin GSYH'ye oranı 2008 yılı sonu itibariyle % 74 olmuştur. İncelenen dönemde ise krediler ve alacaklar toplamının GSYH'ye oranı % 41,1'den % 55,9 düzeylerine çıktığı görülmektedir (TBB, 2008).

2000–2012 döneminde, Türk Bankacılığında nakdi krediler büyümeyi sürdürürken, vadesi gelmiş tahsil olunacak kredilerin azaldığı görülmektedir. Kredilerin yükselmesi nedeniyle Türkiye'de dış ticaretin ve GSYH'nın arttığı, bankacılık sektörünün ise ekonomik büyümenin devamlılığını üstlendiği görülmektedir.

Aşağıda Tablo 14'de 2000-2012 dönemlerinde Türkiye'de bankacılık sektörünün genel görünümü incelenmektedir.

Tablo 14. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü (%) (2000-2012)

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kredi/ Mevduat	50,3	35,4	43,2	48,3	55,4	65,7	74,3	83,2	84,1	80,6	88,5	101,0	106,1
Kredi/ Varlıklar	33,1	25,0	22,5	25,9	31,7	37,8	43,8	49,1	50,2	47,1	52,2	56,1	58,0
YP Mevduat /Top. Mevduat	17,7	35,3	57,3	48,6	44,7	36,8	39,4	35,4	35,3	33,7	29,7	33,9	32,6
Sermaye Yeterlilik Oranı	9,3	20,8	26,1	30,9	28,8	24,6	21,9	18,9	18,0	20,6	19,0	16,6	17,9
Likidite Yeterlilik Oranı	-	-	-	-	-	-	-	168,5	166,9	169,5	165,1	151,8	157,1
Aktif Karlılığı	-3,0	-3,0	1,3	2,5	2,4	1,7	2,6	2,8	2,0	2,6	2,5	1,7	1,8
Özkaynak Kârlılığı	-44	-43	9,0	18,1	15,8	12,2	21,0	24,8	18,7	22,9	20,1	15,5	15,7
Bankacılık Aktifleri/GSYH	62,5	69,3	60,7	54,9	54,8	61,2	63,9	65,7	74,3	83,7	87,5	89,6	91,1
Bankacılık Krediler/GSYH	18,4	20,1	16,1	15,4	18,5	23,6	28,8	32,9	38,6	39,9	47,1	56,0	58,0
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Brüt)/Krediler	11,1	29,3	17,5	11,5	6,0	4,7	3,7	3,5	3,7	5,3	3,7	2,7	2,9

Kaynak: TBB, BDDK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Ülkemizde bankacılık sektörü genel yapısına bakıldığında; 2002 yılına gelindiğinde 2001 yılında bankacılık sektörünün ettiği zararın 5 kat azaldığı görülmektedir. Bankalar 2001 Krizinden sonra krizin etkilerini azaltmak amacıyla sermaye arttırımı yapmışlar, böylelikle bilançolarında oluşacak zararları önemli miktarda düşürmüşlerdir. Krizden sonra 2002 ve 2003 yıllarında bankaların aktif ve özkaynak karlılığının arttığı, tahsili gecikmiş alacaklar/kredilerinde düşüş yaşandığı gözükmemektedir.

Türk mali sisteminde bankacılık sektörünün özkaynak yetersizliği, mevduat ve kredilerin yetersizliği, döviz açık pozisyon artışı, düşük büyüme oranı, yüksek iç borçlanma ve enflasyon ile meydana gelen ekonomik istikrarsızlık, denetim eksikliği ve devletten kaynaklanan sorunlar Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan krizlerin derinleşmesine ve sonunda bankacılık krizine dönüşmesine yol açmıştır.

2002 yılında gerçekleşen iktidar değişimiyle, tek parti iktidarı ve siyasi istikrar sağlanmış, Türkiye ekonomisinde ve özellikle bankacılık sektöründe birçok önemli gelişme meydana gelmiştir. 2001 kriziyle Türk Lirası % 100 değer kaybederken enflasyonun üç basamaklı hanelere yükselmesi ile bankaların neredeyse yarısı iflas etmiştir. İktidar değişiminden önce Türkiye’nin *Dış Borç Stoku/GSYH*’ye oranı % 80’lerde iken iktidar değişimiyle birlikte bu oran 2008 krizi hariç (% 45 seviyelerini gördü) % 35’leri geçmemiştir.

Güçlü ve dayanıklı bir ekonominin en önemli öğelerinden biri finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılığın problemsiz bir şekilde işlemesidir. Özel, kamu ve yabancı sermayeli bankalar bankacılık sektöründe hep beraber hareket etmektedirler. 1980’li yıllardan itibaren kamu bankalarının bankacılık sektöründeki ağırlığı azalmış, 2000’ li yıllara gelindiğinde ise kamu bankaları, bankacılık sektöründeki toplam aktif büyüklüğünün % 25’ ini kontrol etmektedir. Özel bankaların ise bu sistemdeki payı yaklaşık olarak % 50 seviyesindedir (Yıldırım, 2004: 19).

4389 sayılı Bankacılık Kanunu’ nun çıkarılma amacı; Türk bankacılığına ilişkin alt yapı öğeleri, uluslararası kurallara uygun olmak kaydıyla muhasebe prensipleri ve denetim sistemi meydana getirmektir. Kanunda öngörülen amaçlara ilişkin denetimin yapılması ve bankaların yeniden yapılanmasını sağlamak amacıyla BDDK kurulmuştur (TBB, 2012: 26).

Ülkemizde finans sektöründeki en büyük payı, bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Yaşanan krizlerin ardından birçok ülke bankacılık işlemlerinin denetlenmesinde ki etkinliğini arttırmış, risk yönetimi ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması kapsamında, mali yapılarını güçlendirecek önlemler almaya devam etmişlerdir.

Aşağıda Tablo 15’de 2000-2012 yılları arasında Türk bankacılık sektörü aktif, pasif ve özkaynak yapısı, bankaların mevduat ve mevduat dışı kaynak oranları, kredi ve kredi/mevduat oranları verilmektedir.

Tablo 15. Türk Bankacılık Sistemi Seçilmiş Göstergeleri (2000-2012) (Milyon TL)

Yıllar	Aktif	Pasif	Mevduat	Mevduat Dışı Kaynak	Kredi	Kredi/ Mevduat Oranı(%)	Özkaynak
2000	104,1	101,9	68,4	19,8	31,8	50	5,0
2001	166,4	164,2	117,1	26,6	43,9	35	9,7
2002	216,5	212,7	142,4	31,5	56,4	40	25,7
2003	250,7	249,7	160,8	39,1	70,0	44	35,5
2004	307,2	306,5	197,4	45,3	103,2	52	46,0
2005	397,8	397,0	253,6	66,9	153,1	59	53,7
2006	485,8	484,9	312,8	87,2	218,1	72	58,0
2007	562,3	561,2	357,0	91,6	280,5	81	73,5
2008	708,4	705,9	453,5	125,2	366,9	82	82,7
2009	801,8	798,5	507,3	137,7	381,0	77	106,5
2010	893,1	961,8	614,7	161,8	525,8	86	129,8
2011	1.161	1.161	695,5	173,6	628,8	98	144,6
2012	1.298	1.298	771,9	197,3	794,7	103	181,9

Kaynak: TBB, www.tbb.gov.tr adresinden yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Tablo 15'deki verilere bakıldığında *2008 Küresel Finans Krizi* sonrası toplam aktifler önceki yıla göre % 26 artarak 708 milyon TL'ye yükselmiş, kriz sonrası enflasyonun yükselmesi kredi talebinin artmasında etkili olmuştur.

Türkiye'de bankacılık sektörünün toplam bilanço çerçevesinde büyüklüğü 2008 yılında 145 milyon TL artmış, bu artışın 96,5 milyon TL'si (% 67) mevduattan, 33,6 milyon TL'si (% 23) mevduat dışı kaynaklardan, 9,2 milyon TL'si (% 6,4) özkaynaklardan gelmiştir. Elde edilen kaynakların 86,4 milyon TL'si yani % 60'ı kredilere ayrılmış, ayrılan kaynağın maliyetinin yüksek olması, bankaların kriz sonrası mevduat kaybı yaşaması ve dış finans kaynaklarının sınırlandırılmasından dolayı kredi standartları yükselmiştir. Buna rağmen kredi artış hızı 2008 yılı sonunda % 31'den % 39'a yükselmiştir (TBB, 2009).

Ülkemizde bankacılık sektörünün toplam kredi büyümesinin devam ettirilebilir düzeylerde tutulması, toplam kredi stokunda tüketici kredilerinin payı düşmesi, KOBİ'lere yönelik finansman imkanlarının artması, bankaların aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, likidite akışı, karlılık gibi ana unsurlar dikkate alındığında başarılı bir gelişim süreci geçirdiği görülmektedir (Arıcan ve Yücememiş, 2017: 64-65-66).

2008 Küresel Finansal Krizin ardından gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin mali piyasalarında yaşanan belirsizlikler de ülke ekonomilerini derinden etkilemiştir. Türkiye açısından, döviz kurunda meydana gelen dalgalanmalar, enflasyon hedefinde sapmalara ve mali piyasalarda risk algısının artmasına neden olmuştur. TCMB bu gelişmeler doğrultusunda, 2010 yılının sonlarından itibaren faiz koridorunu ve politikasını aktif olarak kullanmaya başlamış, böylece gecelik borç alma ve verme faiz oranlarını belirleyerek kontrol altında tutmayı ve bankaların kredi kanalıyla para arzına müdahale etmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede TCMB sıkı para politikası uygulamasıyla fiyat istikrarının yanı sıra finansal istikrar hedefini de sürdürmeye çalışmıştır (Arıcan ve Yücememiş, 2017: 64).

Türk bankacılık sektörü, 2000-2012 yılları arasında önemli derecede bir büyüme sergilerken, kredilerde meydana gelen yüksek artışlarla, üretimi arttırdığı gibi dış ticareti de artırıcı yönde etki ederek ekonomik büyümeye katkıda bulunmuştur.

Bankacılık krizlerinin en önemli nedeni makroekonomik istikrarsızlıktır. Düşük GSYH, yüksek faiz oranları ve enflasyon bankacılık sektöründe kırılganlığı arttıran nedenlerdendir.

Bankacılık krizlerinin başlamasına sebep olan makroekonomik değişkenler hakkında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

-Makroekonomik yapının bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasında kilit rol oynadığı açıklanmış ve düşük GSYH bankacılık sektöründe artan riskle ilişkilendirilmiştir.

-Yüksek enflasyon neticesinde nominal faiz oranları yükselir, bu da bankaları vade değiştirmeye zorlar. Uygulanan sıkı para politikaları ekonomik açıdan istikrarı yakalamaya ve sürdürmeye yönelik olsa da faiz oranlarını ani bir şekilde arttıracaktır. Yüksek faiz oranı da bankacılıkta krizlere sebep olabilmektedir (Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 1998: 98-100).

2000-2012 yılları arasında enflasyon % 30'dan % 6 seviyelerine düşmüş, milli gelir artmış, bütçe açığı ve kamu borcu gibi göstergeler AB seviyesinde seyretmiştir. 2011 ve 2012 yıllarında milli gelirdeki artış hızla azalmış ve gelir dağılımındaki eşitsizlik gittikçe büyüdüğünden, ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyler temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kredi çekmeye yönelmektedirler.

3.2. BANKA, ŞUBE VE PERSONEL SAYILARI

2000-2007 yılları bankacılık sektörü açısından yeniden yapılandırma dönemi olmuştur. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemeler uluslararası standartlara uygun hale getirilmiş, *Bankalar Kanunu*'nda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Amerika'da 2007 yılında konut piyasasında ortaya çıkan, 2008 yılında tüm dünyaya yayılan, *2008 Küresel Finansal Krizi* birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de etkisini göstermiş, ancak yapılan yasal düzenlemeler ve denetim sistemimizin sağlam olmasından dolayı Türk Bankacılık Sektörü küresel krizin etkilerinden en az etkilenen sektörlerden biri olmuştur.

2008 krizinden sonra yapılan birtakım iyileşmeler ile birlikte bankacılık sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler ülkemizde bankacılık sektörünü daha cazip hale getirmiştir. Tüm bu gelişmeler ülkemizde yabancı banka sayısını arttırmıştır (Koyuncu ve Şahan, 2011: 263).

Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankalar kredi politikaları ve uluslararası piyasalarda daha istikrarlı bir faaliyet sürdürdüklerinden krizden yerel bankalardan daha az etkilenmişlerdir. Yerleşik bankalar için yasak olan birçok faaliyet yabancı bankalar için serbesttir. Bunlardan bazıları aracılık maliyetleri, parasal ve vergisel yüklerdir (TBB, 2005: 7).

Aşağıdaki Tablo 16'da 2000-2012 yılları arasında banka sayısındaki gelişmeler gösterilmektedir.

Tablo 16. 2000-2012 Yılları Arasında Banka Sayısındaki Gelişmeler

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mevduat Bankaları	55	46	40	36	35	34	33	33	32	32	32	31	31
-Özel	23	19	20	18	18	17	14	12	11	11	10	10	12
-Kamu ve Fon	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
-Yabancı	17	17	15	13	13	13	15	17	17	17	17	16	16
TMSF'na Devreden Bankalar	11	7	2	2	1	1	1	2	2	2	2	2	1
Katılım Bankaları	6	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4
Kalkınma ve Yat. Bank.	18	16	14	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13
TOPLAM	79	67	59	55	53	51	50	50	49	49	49	48	48

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler/Aralık 2012

Tablo 16'da Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı, 2000-2001 yılları arasında yaşanan krizlerle önemli ölçüde azalmış, 2000 yılında 79 olan banka sayısı 2001 yılında 67'ye 2002 yılında ise 59'lara kadar düşmüş, 2000-2007 yılları arasında

bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma programlarının etkisiyle 2007 yılında itibariyle banka sayısı 50'ye, 2012 yılında ise banka sayısı 48'e kadar gerilemiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle birlikte mevduat bankalarında ciddi azalmalar yaşanmış, 2000 yılında 55 olan mevduat bankaları sayısı 2001 yılında 46'ya 2002 yılı sonunda ise krizlerin etkisiyle 40'a düşmüştür. Bu düşüşün sebebi sermayelerini kaybeden 20 bankanın TMSF'ye devredilmesinden kaynaklanmaktadır.

Katılım bankalarında büyük bir değişiklik yaşanmazken, kalkınma ve yatırım bankalarında 2000 yılında 18 olan banka sayısı krizlerin etkisiyle düşüş eğilimine girmiş ve 2001 yılında 16'ya düşmüş, 2002 yılında ise banka sayısı 14'e gerilemiştir.

Tüm bu gelişmelerin akabinde mevduat bankalarında ciddi bir azalma yaşanırken katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları sayılarında kademeli olarak azalmalar yaşanmıştır.

Aşağıdaki Tablo 17'de 2000-2012 yılları arasında şube sayılarındaki gelişmeler gösterilmektedir.

Tablo 17. 2000-2012 Yılları Arasında Şube Sayısındaki Gelişmeler

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2000	7.812	144	28
2001	6.854	115	14
2002	6.168	118	35
2003	6.045	189	33
2004	6.186	255	33
2005	6.241	292	35
2006	6.904	356	42
2007	7.678	422	44
2008	8.724	536	44
2009	8.968	569	44
2010	9.419	607	40
2011	9.791	685	41
2012	10.981	828	41

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler/Aralık 2012

Sektördeki banka sayılarının gerilmesi ile şube ve personel sayılarında da önem arz eden azalmalar olmuştur. 2000 itibariyle 55 mevduat, 6 katılım, 18 kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 79 banka faaliyet göstermiş. Bu bankalar 11.066 bin şube, 196.833 personel ile hizmet vermekteyken, 2012 yılı aynı dönemde 31 mevduat, 4 katılım, 13 kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 48 banka faaliyet göstermiş. Bu bankalar 11.066 bin şube, 196.833 personel ile hizmet vermektedir.

Aşağıdaki Tablo 18’de 2000-2012 yılları arasında bankalarda çalışan personel dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 18. 2000-2012 Yılları Arasında Personel Sayısı Dağılımı

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2000	165.224	3.001	6.481
2001	133.318	1.917	5.644
2002	118.292	1.884	5.717
2003	118.573	3.502	5.457
2004	122.592	4.790	5.352
2005	127.592	5.747	5.126
2006	138.599	7.112	5.255
2007	153.568	9.187	6.095
2008	166.326	11.032	5.307
2009	167.063	11.802	5.340
2010	173.133	12.677	5.370
2011	176.579	13.851	4.841
2012	176.576	15.356	4.901

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler/Aralık 2012

Şubat 2000 ve Kasım 2001 krizlerinden sonra önemli ölçüde sermayelerini kaybeden bankalar ya başka bankalarla birleşmiş ya da TMSF’ye devredilmişlerdir.

Türk bankacılık tarihinde 2000 ve 2001 krizinden sonra batan bankaların listesini çıkarttığımızda neredeyse son yüzyılda batan bankaların %90’lık kısmına ulaşmaktayız.

Aşağıdaki Tablo 19’da 2000-2012 yılları arasında Türkiye’de batan bankalar incelenmektedir.

Tablo 19. 2000-2012 Yılları Arasında Batan Bankalar

Kapanan Bankalar	Kapanma Yılları
Demirbank	2000
Kıbrıs Kredi Bankası	2000
Etibank	2001
Bank Kapital	2001
Ulusal Bank	2001
İnterbank	2001
İktisat Bankası	2001
Sitibank	2001
Tarişbank	2001
Milli Aydın Bankası	2001
Kentbank	2001
EGS Bank	2001
Toprakbank	2001
Sümerbank	2001
Esbank	2001
Yaşarbank	2001
Egebank	2001
Yurtbank	2001
Bank Ekspres	2001
Pamukbank	2002
Türk Ticaret Bankası	2002
İmar Bankası	2003

Kaynak: <https://wa-piri-yenisafak-ui-v1.azurewebsites.net/politika/bankalar-neden-batmisti-66580>

Bilanço zararları tasarruf mevduatından daha az olduğu görülen 6 banka Türk Ticaret Bankası, Egebank, Esbank, Yurtbank, Ekspresbank ve Yaşarbank 1997 yılında mevduatları ödenerek tasfiye edilmek yerine TMSF’ye devredilmiştir. 2001 yılında bankacılık yapma ve mevduat toplama yetkileri kaldırılarak başka bankaların bünyelerine katılmıştır veya tasfiye edilmişlerdir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerini izleyen dönemde 16 banka daha TMSF’ye devredilmiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizinde bilançoları ekside olan bankalar bu açıklarını piyasadan topladıkları yüksek faizli mevduat ile ve diğer yerli ve yabancı

finans kuruluşlarından aldıkları borçlarla kapatmaya çalışmışlardır. 2001 krizinde Türkiye’de batan bankaların tamamı yönetim ve denetim eksikliğinden TMSF’ye devredilmiştir(Karagözoğlu, 2009).

2000-2012 yılları itibariyle bankaların sayılarına bakıldığında; 2000 yılında 79 olan banka sayısı, 2008 yılında 49, 2012 yılı sonunda 48’e düşmüştür. Bu düşüşün en önemli sebebi Türkiye’de yaşanan krizler olsa da hızla gelişmekte olan teknolojik gelişmelerin de bu düşüşte katkısı çok büyüktür. Hızla artan kredi kartı sayısı sebebiyle ATM ve pos sayılarında da hızla artış yaşanmış Aşağıda Tablo 13’de Türkiye’de 2000-2012 döneminde kredi kartı sayısı, ATM sayısı ve POS cihazı sayısı verilmiştir.

Aşağıdaki Tablo 20’de 2000-2012 yılları Türkiye’de banka, kredi kartı, ATM ve POS sayılarındaki gelişmeler gösterilmektedir.

Tablo 20. Kredi Kartı, ATM ve POS Sayıları (2000-2012)

Yıllar	Banka Sayısı	Kredi Kartı Sayısı (Bin Adet)	ATM Sayısı (Adet)	POS Sayısı (Adet)
2000	79	13.373	11.397	489.213
2001	61	13.997	12.127	364.634
2002	54	15.705	12.069	495.718
2003	55	19.863	12.882	651.559
2004	53	26.090	13.819	892.886
2005	51	29.886	14.836	1.130.408
2006	50	32.433	16.513	1.269.550
2007	50	37.335	18.815	1.439.165
2008	49	43.394	21.953	1.568.975
2009	49	44.392	23.952	1.731.397
2010	49	46.960	26.566	2.176.000
2011	47	51.361	32.000	1.977.000
2012	48	54.342	36.000	2.134.000

Kaynak: BKM ve BDDK

BKM’nin açıkladığı verilere göre kredi kartı sayısı 2000 yılında 13 milyon 372 bin adet iken, 2012 yılı sonunda % 6 oranında bir artışla 54 milyon 342 bin adede ulaşmıştır. Türkiye, dünyada kredi kartı sayısı bakımından İngiltere’den sonra ikinci büyük ülke konumuna gelmiştir.

POS cihazı kullanım sayısına bakıldığında 2012 yılı kapsamında ülkemiz Avrupa' da 2,1 milyon adet ile lider pozisyonundadır.

Kredi kartı sayısında 2000-2012 dönemleri arasındaki % 246 oranındaki büyüme, kredi kartı ile yapılan işlem miktarları ve tutarlarının yükselmesinde de etkili olmuştur. 2012 yılında, gerçekleştirilen işlem miktarı 361 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılına kadar Türkiye'de kart piyasasında yüksek faiz ve kart sayısındaki artış ile Avrupa'nın çok altında kalan Tahsili Gecikmiş Alacak oranı Türkiye'de kart pazarının önde gelen bir pazar haline gelmesinde etkili olmuştur (Özkan, 2014: 1-2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK KREDİLERİNİN BAZI MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİLERİ

Bankacılık sisteminde toplam kredi hacminin değişmesi, aynı zamanda ekonomideki para arzının değişmesi anlamına gelmektedir. Toplam kredi hacmi işletme ve tüketici kredilerinden oluşmaktadır. İşletme ve/veya tüketici kredileri biçiminde toplam kredi hacminin artması üretimin ve istihdamın artmasına neden olabilmektedir. Toplam kredi hacmindeki değişmenin ekonomi üzerindeki olası etkileri Şekil 17’de belirtilmiştir.

Banka kredileri hem tüketicilerin hem de üreticilerin ekonomik faaliyetlerine yön veren önemli bir finansman kaynağıdır. Tüketiciler bankalardan kullandıkları ihtiyaç kredileriyle harcamalarını istikrarlı bir biçimde sürdürebilir. Bu durumda piyasadaki toplam talep sürekli canlı kalacağından yatırım harcamalarında ciddi bir artış yaşanır. Öte yandan yatırımların artması ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Diğer bir deyimle kredi hacmindeki genişleme ekonomik büyümeye yol açmaktadır. Yani kredi riskinin artması kredi arzının artmasına sebep olur.

Türkiye’de kredi genişlemesi bankacılık sistemi üzerinden gerçekleşmektedir. Kredi hacmindeki genişlemeler, ekonomik büyümeyle olduğu kadar, istihdam, cari açık, faiz ve döviz kuruyla da doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de yaşanan krizlerden sonra ekonomiyi canlandırmak için yürürlüğe sokulan programlar ile birlikte ekonomik büyüme artmaya başlamış, döviz kuru, faiz oranları ve enflasyon düşmeye başlamıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanında kredi hacminin genişlemesine bağlı olarak tüketicilerin ithal mallara yönelmesi ile cari açık artmaya başlamıştır.

1. BANKACILIK KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ

Ekonomik büyüme, bir ülkenin ekonomik kalkınması için en önemli unsurdur. Çünkü, ekonomik büyüme olmadan ekonomik kalkınmadan söz edilememektedir. Özellikle Türkiye gibi ekonomik kalkınmasını tamamlayamamış gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyüme önemlidir. Ülkelerin orta ve uzun vadeli hedeflerinden birisi de, istikrarlı ekonomik büyümedir. İstikrarlı ekonomik büyüme ise, fiziki ve beşeri sermayenin yani işgücü ve doğal kaynaklar gibi girdilerin bir araya getirilmesiyle sağlanabilir. *TCMB*’ye göre verimliliğin artması, yabancı sermaye yatırımlarının artması ve yönetim göstergelerinin iyileşmesi ekonomik büyümenin sürdürülebilir hale gelmesini sağlayacaktır. Ekonomik büyümeyi etkileyebilecek birçok ekonomik faktör bulunmaktadır. Bankacılık sektörü, bu faktörler arasında, ilk sırada yer almaktadır. Bankacılık sektörü, yürüttüğü faaliyetler ile ekonomiye katkı sağlamakta ve ekonomik büyüme için önemli olan pek çok fonksiyonu yerine getirmektedir (Turgut ve Ertay, 2016: 126).

Bankaların ana fonksiyonu mali aracılıktır. Bu işlev ile piyasada fon arzı ve talebi artar, sonrasında mali hacim genişler, nihai olarak da istihdam ve milli gelir

artar. Bankaların mali işlevleri doğrultusunda en önemli görevi; toplamış olduğu fonları ekonomik kalkınma ve büyümeyi sağlayacak alan ve sektörlerle yönlendirmektir (Arslan ve Yapraklı, 2008: 2).

Kasım 2000 ve Şubat 2001'de gerçekleşen iki ciddi finansal kriz ile birlikte Türkiye ekonomik daralma ile karşı karşıya kalmış ve finansal piyasaların yeniden hareketlenmesi uzun zaman almıştır. *2008 Küresel Finans Krizi*'nin ardından Türkiye'de devam eden borçlanma, 2012 yılında makro ihtiyatlı bir yaklaşımın devam etmesiyle azalmıştır. 2012 yılında GSYH büyüme oranı % 3'ün altına düşmüş, kredi stoku yaklaşık % 16 büyümüştür. Nitekim *kredi hacmi büyüme oranı* ve *Krediler/GSYH oranı* öngörülen kredi büyüme seviyelerine ulaşmıştır.

Toplam kredi hacminin GSYH içindeki payı, 2002 yılı sonunda % 16 iken, 2012 yılı itibariyle % 58'e ulaşmıştır. Kredilerin artışında önemli değişimlerin olduğu 2002-2012 döneminin ardından, GSYH büyümesinin kredi artışındaki değişimden farklı olarak kredilerin hareketleri ile daha dengeli bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanan *2008 Küresel Finans Krizi*'ne rağmen kredilerdeki artış eğilimi devam etmiş, finansal istikrar ile kredi büyümesi tüketici kredilerinin yükselmesiyle söz konusu ivmeye ulaşmıştır.

Kredi kullanımının sağlandığı bir ekonomide, kredi hacmindeki değişikliklerin üretimi dolayısıyla ekonomik büyümeyi etkilemesi beklenir.

Bankacılık sektörünün gelişip gelişmediğini anlamak için ne kadar kredi kullandığına bakmak gerekir. Ancak, kullanılan kredi ekonomik büyümeye katkı sağladığı gibi kredi hacminin aşırı genişlemesi ekonomik krizlere de neden olabilmektedir (Çayır, 2015: 55).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kriz dönemlerinde hem bankalarca verilen krediler azalmakta hem de büyüme durmaktadır. Bu gibi durumlarda bankalar nakit kalmayı tercih etmektedir.

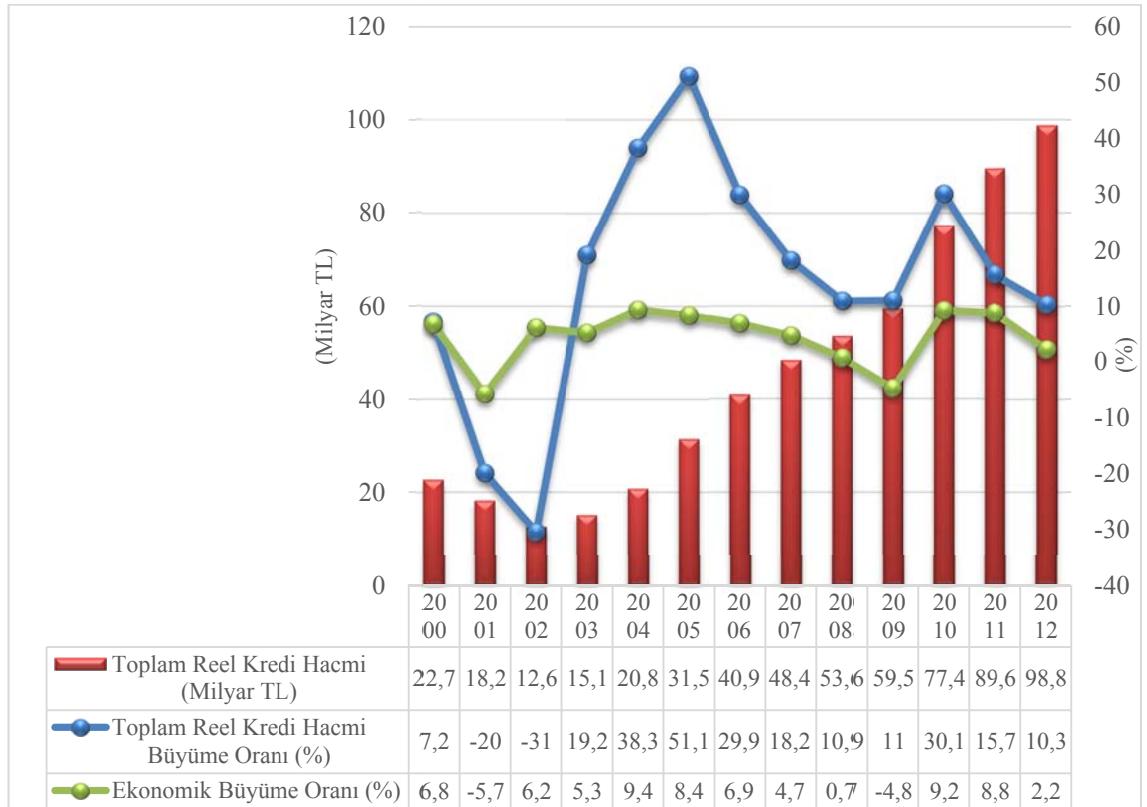
Reel kredi hacmi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalarda; genel kanı, finansal işlem yapan kurumların ve araçların artmasıyla, finansal gelişmenin artacağı ve bunun sonucunda ekonomik büyümeyi destekleyeceği yönündedir. Örneğin, bankaların kullandığı krediler, yatırımlar ve piyasadaki iç talep aracılığıyla ekonomik büyümeyi canlandırır. Finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediği yönündeki görüşleri ileri süren Erim (2005),

kullanılan finansal araçların ve bu araçların daha kullanılabilir hale gelmesi finansal gelişme olarak tanımlanır demiştir. Saltoğlu (1998) ise; finansal derinleşmenin, finansal gelişmenin ve kullanılan finansal araç çeşitliliğinin bir ölçüsü olduğunu vurgulamıştır.

Bu sonuçtan yola çıkarak kredi hacmi büyüme oranı, ekonomik büyüme oranını ve finansal gelişmeyi hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna sebep olarak; ekonomik büyümenin tasarrufları arttırdığı, faiz oranını ve borçlanma maliyetlerini düşürdüğü görülmektedir (Göçer vd, 2015, 65-84).

Aşağıda Şekil 18'de kredi hacmindeki değişimler ile ekonomik büyüme oranı arasındaki ilişki görülmektedir.

Şekil 18. Toplam Reel Kredi Hacmi (Milyar TL), Reel Kredi Hacmi Büyüme Oranı ve Ekonomik Büyüme Oranı (%)

Kaynak: TCMB ve BDDK

Şekil 18'deki veriler incelendiğinde, kredi hacminin son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Kredi hacmi Kasım 2000 krizinde 22,7 milyar TL iken

krizin etkisiyle 2001 yılında 18,2 milyar TL'ye düşmüş, Şubat 2001 krizle 2002 yılında bu düşüş 12,6 milyar TL'ye gerilemiştir. 2003 yılında başlayan artış, 2012 yılında 98,8 milyar TL'ye çıkmıştır.

Ekonomik büyümenin yavaşladığı veya durduğu 2000-2001 yıllarında meydana gelen gelişmeler sonucunda yapılan reformlar ile birlikte 2002-2007 yılları arasında gerçekleşen yüksek kredi hacmi dikkat çekicidir. Bu dönemlerde Türkiye'de kullanılan krediler 6 kat büyümüştür. 2008 yılının son çeyreğinde küresel finansal krizin etkileri Türkiye ekonomisinde de hissedilmeye başlanmış, bu dönemde gerçekleştirilecek yatırım amaçlı kredilerin talepleri düşmüş, bankalar kredi arzındaki standartlarını yükselterek daha ihtiyatlı davranmışlardır.

2002-2008 yılları arasında bankaların güçlü özkaynak yapısı, Türk Lirasına olan talebin artması ve ekonomik büyümenin etkisiyle kredi arzında yaşanan yüksek büyüme hızı 2008 yılına kadar devam etmiş, 2009 yılına gelindiğinde ise Türkiye ekonomisi % 4,8 daralmış, reel kredi hacmi artış hızı % 11 olmuştur. 2012 yılında ekonomik büyüme hızı keserek % 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Reel kredi hacmi artış hızı ise 2011 yılında % 15,7'den, 2012 yıl sonunda % 10,3'e gerilemiştir (TBB, 2010).

2. BANKACILIK KREDİLERİNİN FAİZ ORANI ÜZERİNE ETKİSİ

İktisadi literatürde faiz, paranın fiyatı olarak ifade edilmiştir. En sade tanımıyla ise paranın kiralanması karşılığında ödenen bedeldir. Bir ekonomide elinde mevduat bulunduranlar, yatırım yapmak isteyenlere ellerindeki bu mevduatı faiz karşılığında vermektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde faiz, kişilere birikim yapmayı özendirilmekte ve yatırımların seviyesini etkilemektedir (Öztürk ve Durgut, 2011: 117-144).

Faiz oranlarının banka karlılıklarına pozitif bir etkisi vardır. Krediler tüketim harcamalarının ve borçlanmanın artmasına yol açarlar. Borçlanmanın artması faiz oranlarının yükselmesi yönünde etki yapar. Ülkemizde Kasım 2000 yılında yaşanan krizde bankacılık sektöründe faiz riski belirmiş ve neticesinde ise banka bilançolarında büyük miktarlarda zarar meydana gelmiştir. 2000 yılı başında uygulamaya konulan programın ilk etkileri faiz oranları üzerinde görülmüştür.

2000 yılında uygulanan politika neticesinde faiz oranları hedeflenen düzeyin altına düşmüş ve neticesinde de özel tüketim harcamalarının artmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede yaklaşık olarak % 380 oranında artan tüketici kredileri iç talebi ciddi manada arttırmıştır. Faiz oranlarının bu şekilde ani düşmesi ile birlikte kamuda da pozitif manada gelişmeler görülmüştür. Özellikle otomobil kredilerinde büyük artış yaşanırken, konut kredilerinde dikkate değer bir değişim yaşanmamıştır (Civcir, 2012: 10). Diğer kredi türlerine nazaran tüketici kredileri, lüks tüketim kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yüzden TCMB tarafından uygulanan daraltıcı para politikalarından en çok etkilenen kredi çeşididir. Uzun dönemde faiz oranlarının artması tüketicilerin mevcut alışkanlıklarını da değiştirebilmektedir. Uzun dönemde faiz oranlarının artışı ile tüketicilerin tasarruf yapma istekleri artacak ve kredi kullanma talepleri ise düşecektir (Çetiner ve Taşdelen, 2017: 282).

Kredi faiz oranlarının düşmesi, kredi hacminin genişlemesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, faiz oranları düşerse, kredi talebi artacak ve ülkenin kredi hacmi genişleyecektir (Nalın ve Taşdelen, 2016: 73).

2000 yılında yaşanan krizden sonra hızla düşüşe geçen faiz oranlarını bankalar dikkate alarak bu düşüşün artarak devam edeceği fikriyle kamuya ait çok fazla hisse senedi almışlardır. Bu satın alımlar neticesinde ise kamu hisse senetlerinin ihale fiyatları yükselmiş ve faiz oranları ise daha fazla düşmeye başlamıştır. Faiz oranlarının düşmesine bağlı olarak kredi kullanım miktarı ve yatırımlar artmış fakat yabancı sermaye girişi az olduğu için cari işlemlerdeki denge olumsuz etkilenmiştir.

Devalüasyon sonrasındaki dönemde faiz oranlarının artması firmalara ait borç servis yükünü ciddi manada arttırmıştır. Şirketlerin mali açıdan sıkıntı içerisine girmeleri, vadesi gelmiş kredilerin ödenmemesine sebebiyet vermiştir. Yüksek faiz oranları bilançoların bozulmasına neden olmuş ve kredi talebini azaltmıştır. Yüksek borçlanması olan şirketler faizdeki artış karşısında daha kırılgan hale gelmiş ve yatırımları büyük oranda düşmüştür. Bunlar genellikle, nakit sıkıntısı olan şirketlerdir (Civcir, 2012: 9-10).

Bankalar açısından faiz riski oluşturan unsurlara baktığımızda kaynak ve plasmanlarının vade ve nakit özelliklerinde değişikliklerin yaşanması önemlidir. Bu durumun söz konusu olduğu zamanlarda faiz oranlarında meydana gelen her hangi bir değişiklik varlık ya da yükümlülüklerin daha yüksek yahut daha düşük faiz oranı

ile iskonto edilmesine ve dolayısıyla da varlık ve yükümlülüklerin bugünkü değerlerinin değişmesine sebebiyet vermektedir. Kullanılan krediye ilişkin vade uyumsuzluğunun büyüklüğü artarsa bankaların faiz riskine uğraması da daha kolay hale gelir.

Uluslararası faiz oranlarındaki oynaklıklar sadece yükselen piyasaların borçlanma maliyetini değil aynı zamanda yatırımın görece çekiciliğini de etkiler. Yurtiçi faiz oranlarının yükselmesi sermaye girişlerine neden olur ve bankaların mevduatlarının ve riskli kredilerinin şişmesine neden olur. Güvenin yitilmesinin bir sonucu olarak veya yurtdışı faizlerin artması ile sermaye çıkışları olduğundan ise banka mevduatlarının çekilişlerinin banka varlıklarının zararına satılmasına yol açar (Aloğlu, 2005: 73).

Özellikle düşük düzeylerdeki enflasyon ve faiz oranları ekonomik büyüme ile birleşerek kredi talebini artırıcı yönde bir rol oynamaktadır. Düşük düzeydeki faiz oranı, borçlananların borçlanma maliyetlerini azaltırken daha fazla miktarda kredi temin edebilmelerine yardımcı olup hali hazırda borçlandıkları tutarın ödemesini yaparken ileride gerçekleştireceği tüketim miktarından daha az harcama yapmalarını sağlamaktadır. Makroekonomik istikrarın sağlanması, ülkeye daha fazla miktarda likiditenin yönelmesini sağlayacak, dolayısıyla da bankacılık sektörü altındaki fon miktarını yükseltecektir. Bankacılık sektöründeki fon miktarının yükselmesi, kredi arzının da artmasını sağlamaktadır (Arslan ve Karan, 2009: 2).

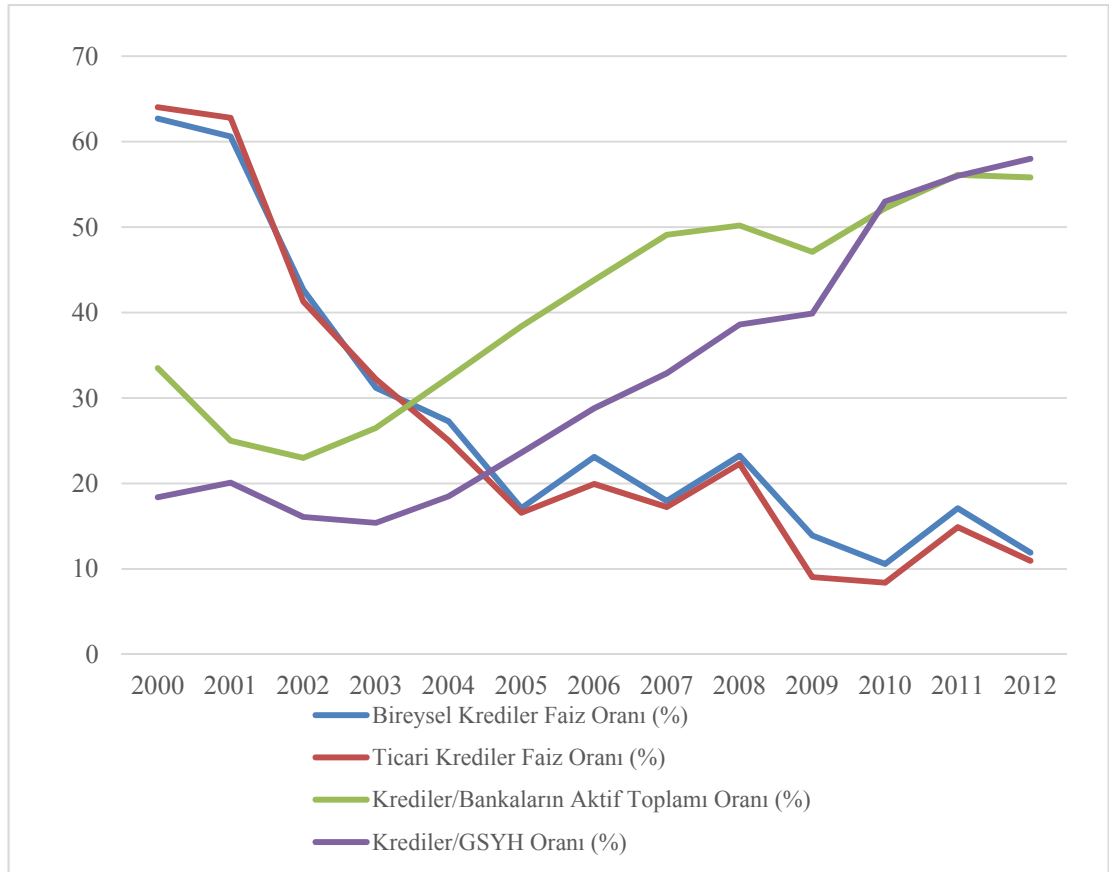
Ekonomiye bakıldığında 2002 yılından sonra kredi faiz oranlarında hızlı bir gerileme olmuş, 2011 yılında zorunlu karşılıkların ve kredilere uygulanan karşılık oranlarının arttırılmasıyla artan maliyetler ile kredi faizlerinde artış meydana gelmiştir. 2011 yılında kredi maliyetlerini arttırıcı önlemler alınmasıyla kredi faiz oranlarında artış meydana gelmiş, ancak kuvvetli iç talep nedeniyle kredi hacmi bir süre yüksek seyretmiştir.

2012'den itibaren ise ekonomide meydana gelen olumlu yöndeki gelişmelere orantılı olarak TCMB'nin piyasalardaki likiditeyi artırıcı tutumu etkili olmuş, faiz oranlarındaki düşüş kredi maliyetlerine de yansımış ve kredilerde artış meydana gelmiştir. Bunun sonucunda, daha önce alınan önemlerden daha sıkı makro ihtiyati tedbirler alınmıştır.

Bu tedbirlerle ekonomide risklerin düşürülmesi, cari açığın hızla büyümesiyle ithal ürünlerin iç tüketimdeki hızlı artışına yol açan tüketici kredilerindeki artışın kontrol altına alınması, kredilerin daha faydalı alanlarda kullanılması, ekonomik şokların etkisinin azaltılması amaçlanmıştır (Demirezen, 2015: 65-73).

Aşağıda Şekil 19'da bankalarca kullanılan kredilere uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (ticari ve bireysel krediler), krediler/bankaların aktif toplamı oranı ve krediler/GSYH oranları %'lik olarak gösterilmiştir.

Şekil 19. Bankalarca Kullanılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları, Krediler/Bankaların Aktif Toplamı Oranı ve Krediler/GSYH Oranı (%)

Kaynak: TCMB verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

2000 yılı oranlara baktığımızda, bireysel ve ticari kredilerin krediler/bankaların aktif toplamının iki katı olduğu görülmektedir. Şubat 2001 kriz dönemine baktığımızda yukarıdaki tüm verilerde krizin etkisiyle bir azalma görüldüğü görülmektedir.

Ticari krediler ve bireysel kredilerin faiz oranları 2001 krizinden sonra 2005 yılına kadar hızlı bir düşüş trendine girmiş, 2005 yılından *2008 Küresel Finans Krizine* kadar toparlanma eğilimine girmiş, 2008 krizinin etkisiyle ciddi bir düşüş yaşamıştır.

Krizin aşılmasında etkili olan en temel faktörlerden biri de kredi mekanizmasının işler duruma gelmesidir. Faiz oranlarının düşürülmesi, 2008 krizinde *TCMB* tarafından uygulanan en etkili politikalardan biri olmuştur (Köse ve Togay, 2010: 55-56).

2012'nin son aylarında, *TCMB*'nin faiz indirimlerine gitmesi ile ticari krediler ile bireysel kredi faiz oranlarında ciddi bir azalma meydana gelmiştir. 2011 yılı son çeyreği ile kıyaslandığında 31 Aralık 2012 itibari ile ticari kredilerin ortalama yaklaşık faiz oranı yıllık 3,92 puan; bireysel kredilerin faiz oranı ise 5,18 puan azalış göstermiştir.

3. BANKACILIK KREDİLERİNİN ENFLASYON ÜZERİNE ETKİSİ

En basit haliyle enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli bir şekilde artmasıdır. Bir başka tanıma göre ise enflasyon, bir ülkede para miktarının artması neticesinde ülke yerli parasının değerinin azalması ve sabit değerli olan ürünün satın alınabilmesi için daha çok para harcanması olarak da ifade edilebilmektedir. Bir ekonomide fiyatların artmaya başlaması, harcamaların azalmasına bu durum ise kredi hacminin daralmasına ve zamanla ekonominin durgunluğa girmesine sebep olur.

Enflasyonun bir ülkede süreklilik arz etmesi demek; gelir dağılımı, yatırımlar ve dış ödemeler bilançosunda olumsuzlukların yaşanacağı manasına gelmektedir.

Sürekli yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde uzun vadeyi kapsayan planlamalar olumsuz bir biçimde gerçekleşeceğinden kredi aktarımı yapan iktisadi birimlerin kredi politikaları da negatif anlamda etkilenecektir. Bunun sonucunda ise; kredilerde ciddi oranda dalgalanmalar meydana gelir ve krediler ihtiyaca göre olmaktan ziyade spekülasyon olarak ortaya çıkar. Bu şekilde dalgalanmalar, kredi kullanımı yapan işletmelerin bilançolarında uzun vadeyi kapsayan ve önem arz eden aksaklıkları doğurur.

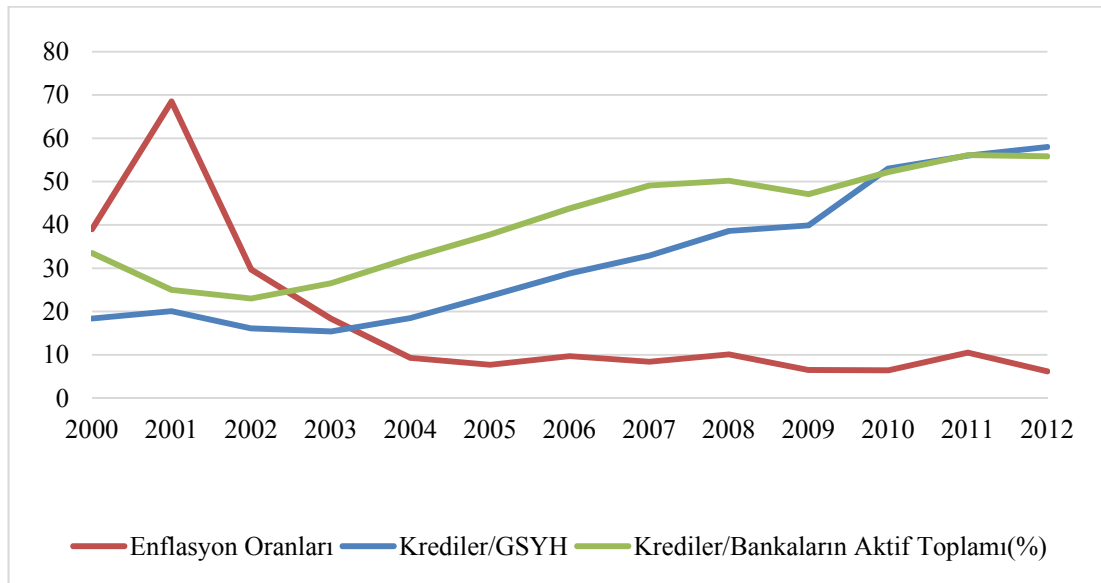
Eğer enflasyon ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olması isteniyorsa, bu durumda sistemin enflasyonun düşürülmesi suretiyle daha güçlü hale

getirilmesi ve disiplinli bir maliye politikası uygulanması gerekmektedir (Arslan ve Yapraklı, 2008: 89).

Türkiye ekonomisinde yıllardır devam eden kayıt dışılığın en önemli sebeplerinden biri olan ve finansal istikrarı bozan, uzun yıllar yüksek seviyelerde yani % 50'lerin üstünde seyreden enflasyon, 2002 yılına gelindiğinde ciddi derecede önlemler alınarak önemli ölçüde düşürülmüştür, 2008'den sonra ise % 10'ların altında seyretmiştir (Acar, 2013: 19).

Aşağıda Şekil 20'de, 2000-2012 yılları enflasyon oranları (TÜFE), Krediler/GSYH ve Krediler/bankaların aktif toplam oranları %'lik olarak gösterilmiştir.

Şekil 20. 2000-2012 Yılları Enflasyon Oranları (TÜFE), Krediler/GSYH Oranı ve Krediler/Bankaların Aktif Toplamı Oranı (%)

Kaynak: TÜİK ve BDDK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

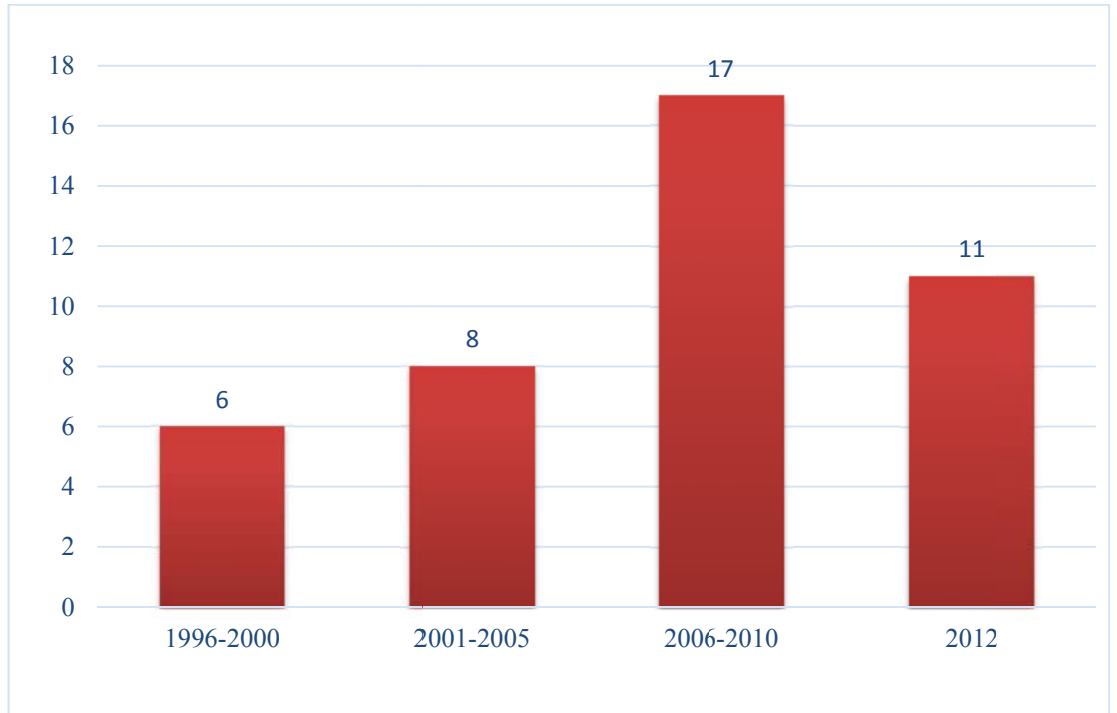
2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisi, enflasyonda ciddi anlamda bir başarı yakalamış ve enflasyon oranını yıllık % 39 seviyelerinde % 6,2 seviyesine kadar indirebilmiştir. Şekil 20 incelendiğinde; 2002 yılında başlayan düşüş üç yıl boyunca devam etmiştir. 2005 yılından itibaren enflasyonun % 6 ile % 10 aralığında dalgalanmaya başladığını gözlenmektedir. Enflasyon direnci Türkiye ekonomisinde % 5'in altında ortaya çıktığından, Türkiye enflasyon direncini kırıp % 2 seviyelerine indirememiştir. Enflasyonun düştüğü dönemlerde ekonomik istikrarla birlikte

bankalar donuklaşmış kredilerinden kurtulurlar, hem de alacaklarına ayırdıkları karşılık oranlarından kurtulmuş olurlar.

Bankacılık sistemi faaliyetlerini sürdürürken birçok riskle karşılaştığı gibi yüksek enflasyon riskiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Etkin bir para politikası aracılığıyla, bankacılık sektörü ve enflasyon arasındaki ilişki olumlu yönde değişebilir. Bu da etkin bir maliye politikası ile gerçekleşebilir. Aksi halde enflasyon riski, aktif işleyen bir ekonominin oluşmasına ve sektörün gelişmesini de engellemektedir.

Aşağıda Şekil 21’de kredi ve alacakların büyüme hızı beş yıllık ortalama olarak incelenmektedir.

Şekil 21. Kredi ve Alacakların Büyüme Hızı (Beş yıllık ortalama, ÜFE’ye göre düzeltilmiş, %)

Kaynak: BDDK, TBB. *2004 yılına kadar yapılan enflasyon hesaplamasında TEFE kullanılmıştır.

Enflasyonun söz konusu olduğu zamanlarda bankalar kaynaklarının büyük bir kısmını menkul kıymetlere ve bu menkul kıymetler arasında özellikle de devlet iç borçlanma senetlerine aktarmaktadır. Bu nedenle yüksek enflasyonun bankaların asıl işlevlerini yerine getirmeyi engellediği söylenebilir. Çünkü reel gelirin fazla olması

ve riskin olmaması nedeniyle bankalar kredi olarak kullandıracakları fonları devlet tahvili ve hazine bonosuna yatırırlar. Enflasyonun ekonomi üzerindeki en önemli etkilerinden biri de likidite buldurmanın yüksek maliyetidir. Gerek bankaların kaynak maliyetinin gerekse de kredi kullandırım maliyetlerinin yüksekliği likit kalmanın maliyetini arttırmaktadır. Bu nedenle bankalar yasal karşılıklar haricinde nakitte kalmamaya çalışırlar. Bu durum zaman zaman bankaların nakit sıkışıklığına uğramasına neden olur.

Enflasyonist dönemlerde faizlerin yüksekliği nedeni ile kredi arzı ve talebinin daraldığı görülmektedir. Çünkü bankaların kaynak maliyeti yüksektir ve kredi vermek yerine riski az getirisi yüksek menkul kıymetlere yöneleceklerdir. Bu dönemde ekonomide belirsizlik nedeni ile reel kesimin yatırım yapmama eğiliminde olması kredi talebini azaltır. Ayrıca faiz oranlarının yüksekliği kredilerin geri dönme riskini artıracığından bankalar daha temkinli davranırlar (Aloğlu, 2005: 76).

Bankalar yüksek enflasyondan korunmak amacı ile kredilerinin ve mevduatlarının büyük bir bölümünü yabancı para cinsinden verirler. Yüksek enflasyon döneminde bankaların sermaye yapısı giderek azalmakta ve öz kaynak nakit girişi azalmaktadır. Bu yüzden bankaların karlı kabul edilmeleri öz kaynakları ile doğru orantılıdır ve bankalar bu durumda öz kaynaklarını taşıyamamaktadırlar. Enflasyondan dolayı bankalar, yüksek öz kaynak riskine maruz kalmışlardır (Doğan ve Sarsel, 1994: 16).

Mali sektör açısından tam rekabet koşullarının sağlanması enflasyonun düşürülmesi açısından önemlidir. Düşük enflasyon ortamında bankalar arasındaki rekabet ciddi boyutlardadır. En önemli neden olarak düşük enflasyonlu ortamın yabancı yatırımcıları ve yurtdışı sermayenin bankacılık sektörüne gelmesi banka kredi faiz oranlarının düşmesine neden olacaktır.

Enflasyonun düşürülmesi bankalar için alacağı geçmiş kredilerin maliyetine yansıyan yükünü azaltır ve donuk kredilerden kurtulmayı sağlar. Bu yüzden bankalar takipteki alacaklarını teminat açısından daha güçlü hale getirmelidirler (İnan, 2000: 82).

Ülkemizde devamlı bir büyüme için, önem arz eden en önemli husus banka kredileri ile enflasyon arasındaki ilişkidir. Çünkü enflasyon oranları azalırca banka kredileri artar. Bunun sebebi, tahsili gecikmiş kredilerinden kurtulup, alacaklarına

karşılık ayırmamasıdır. Eğer banka kredilerini kullanım oranı artarsa bu iç talebi ve beraberinde yatırımları yükseltecektir. Böylece ekonomi büyüme eğilimi içerisine girecektir (Arslan ve Yapraklı, 2008: 101).

4. BANKACILIK KREDİLERİNİN CARİ AÇIK ÜZERİNE ETKİSİ

Cari açık en genel manada; yurtdışındaki yerleşik kişi ile kurumların yurtdışında yerleşik kişi ve kurumlarla gerçekleştirmiş oldukları mal ve hizmet alışverişi neticesinde meydana gelen döviz açığı şeklinde ifade edilmektedir. Kredilerin cari denge ile olan ilişkisi makroekonomik istikrar açısından son derece önemlidir. *2008 Küresel Finansal Krizi*'nden sonra birçok ülke para politikalarını değiştirmiş, oluşabilecek bir ekonomik istikrarsızlığa karşı ekonomik büyüme, finansal istikrar, cari dengesi gibi göstergelere yönelik önlemler almışlardır. Bu alınan önlemler, kredi talebindeki artışı destekleyerek, kredi hacminin genişlemesine sebebiyet vermiştir. *TCMB* tarafından kredilerin hızlı bir şekilde büyümesi, TL' nin de aşırı bir biçimde değer kazanmasında dolayı, cari dengenin bozulma trendi içerisine girmesiyle birlikte makroekonomik risklerin düşürülmesi amaçlanarak 2010 yılı Kasım ayından itibaren kredi hacmini düşürmeye yönelik tedbirleri içeren bir para politikası uygulanmaya başlanmıştır.

2010 yılında uygulanan yürürlüğe giren para politikası; kısa vadeli spekülasyon sermaye girişlerini caydırarak faizlerin indirilmesi ve kredi genişlemesini sınırlamayı hedeflemektedir. *TCMB*, kredi arzını kontrol etmek için kanuni karşılık oranlarını kademeli bir şekilde arttırmış ve kanuni karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasını terk etmiştir. Alınan bu önlemler; kredi büyüme oranlarını daha uygun seviyelere çekmiş ve cari açıkta bir düzenleme yaşanmıştır.

Türkiye'de cari açık finansmanında, ödemeler bilançosu finans hesabında yer alan doğrudan yatırımlar, sıcak para (portföy yatırımları), bankacılık sektörünün döviz kredisi, özel sektörün döviz kredisi ve rezerv varlıklarda değişimler (IMF kredileri, altın, vb.) kullanılır.

Cari açık eğer doğrudan yatırımların ülkeye çekilmesi yoluyla finanse ediliyorsa, bu en ideal yoldur. Ancak sıcak para portföy yatırımlarının çekilmesi ile finanse ediliyorsa bu kötü bir finansmandır (Eğilmez, 2018).

Tüketici kredilerinin kullanımının yükselmesiyle birlikte tüketime olan talep ve dolayısıyla da ithal mallarına olan talep artar. Bu şekilde bir durum söz konusu olduğunda ise ithal mal talebi artar ve cari açık olumsuz etkilenir. Diğer yandan arz sabit iken, tüketimin artması fiyatlar genel seviyesini arttıracak ve yerli para değer kazanacaktır.

Aşağıda Şekil 22’de 2000-2012 yılları itibari ile cari açık, cari açık/GSYH oranı ve krediler/GSYH oranı incelenmektedir.

Şekil 22.Yıllar İtibari İle Cari Açık (Milyar \$), Cari Açık /GSYH Oranı (%) ve Krediler/GSYH Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında cari işlemler dengesi fazla vermiş (GSYH'nın %1,9'u kadar), 2002 yılından itibaren ise açık vermeye başlamış ve etkisini çok fazla hissettirmiştir. 2008 krizi izleyen dönemde Türkiye hızlı ve güçlü bir ekonomik büyüme sergilemiştir. Bu dönemde yıllık toplam kredi büyüme oranları da % 40'a yaklaşmış, kredi kullanımının yıllık milli gelire oranı ise 2011 ortasında % 14'e ulaşmıştır. Dünyada cari açık sıralamasında, 2012 yılında 47 milyar dolar cari açık ile Türkiye 8. sırada yer almıştır.

Krediler/GSYH ve Cari Açık/GSYH oranlarının sunulduğu Grafik 19'da kredi büyümesi ve cari açık büyümesi arasında pozitif ilişki izlenebilmektedir. Kredi hacminin daraldığı yıllarda cari açık azalmakta, kredi hacminin arttığı yıllarda ise cari açık da artmaktadır. Yüksek bir kredi büyümesi, cari dengeyi bozarak makroekonomik açıdan risk teşkil eder. Yüksek derecede finans hareketliğinin yaşandığı bir ülkede cari açık oranı da yüksek olacak ve söz konusu ülkenin ekonomisi dış gelişmelere karşı daha hassas hale gelecektir.

Kredi ve cari açık arasındaki ilişkinin kredinin alt kalemleri ile değişip değişmediğinin anlaşılması, cari dengenin değişmesine ve finansal istikrarın iyileşmesine yönelik politikaların gelişimi yönünden büyük önem taşımaktadır.

Tüketici kredilerine nazaran ticari kredilerin cari açık üzerinde oluşturduğu olumsuz etki daha azdır. Örneğin bir firma ithal girdilerini temin etmek için ticari kredi miktarını artırırsa, bu cari açığı arttırırken, diğer yandan yaşanan üretim artışı ile birlikte üretim yapısında ithal girdi lehine genel bir bozulma yaşanmadığı sürece, cari açık bozulmasını sınırlandırabilecektir. Öte yandan, yatırımları finanse etmek için ticari kredi kullanımının artmasıyla ekonomik kaynakların bir bölümünün yurtdışından temin edilmesinin zorunluluğundan dolayı cari açık artacak fakat yapılan yatırımlarla birlikte ihracata dönük üretimi arttıracak ve cari açıktaki artışı sınırlandırabilecektir (TCMB, 2015: 19).

5. BANKACILIK KREDİLERİNİN İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ

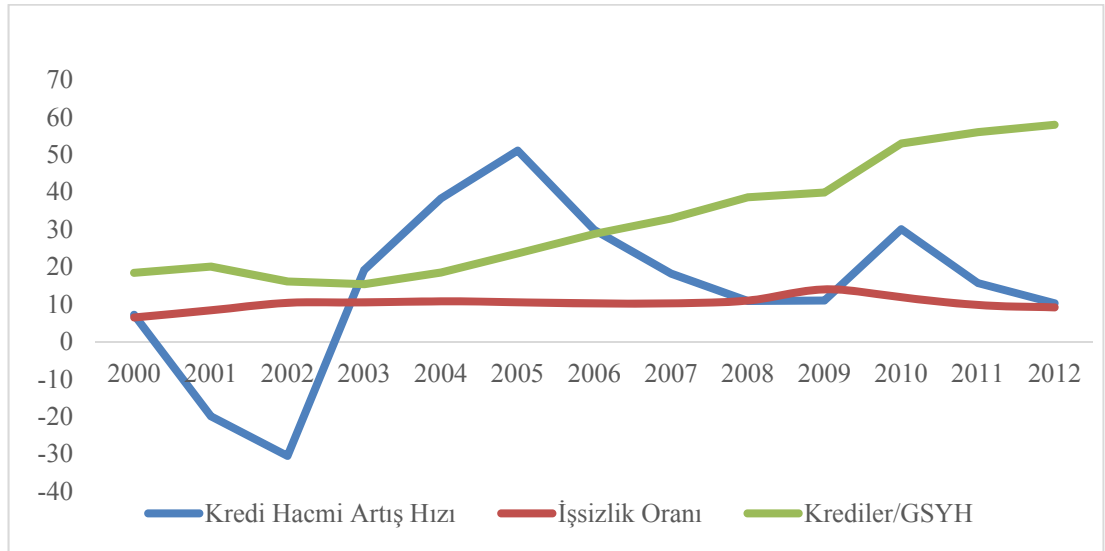
İşsizlik sorunu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de önemli sorunlarından biridir. Dünya genelindeki işsizlik oranları 2005 yılı itibariyle düşme eğilimi göstermektedir. *2008 Küresel Finansal Krizi* birlikte işgücü piyasasında yaşanan problemler gelişmiş ülkelerde daha çok hissedilmiş, ülkemizde 2007' de % 10,3 olan işsizlik oranı krizle beraber % 14 düzeylerine ulaşmıştır. Yüksek seviyelerde seyir eden bu oran, Avrupa ülkelerinde sorun olmaya devam ederken, ülkemizde uygulanan istihdam politikaları sayesinde tek haneli rakamlara indirilmiştir.

2008 Küresel Finans Krizi tüm dünyayı olumsuz etkilemiş olmasından dolayı Türkiye'nin diğer ülkelere ihracatını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum Türkiye'de istihdamı olumsuz yönde etkilemiş, işsizlik oranı 2009 yılının sonunda %

14'e yükselmiştir. Bunun üzerine finans yönetimi, iç talebi canlandırmak için; bankaları yatırım ve tüketici kredisi vermeye zorlamış, özel tüketim vergilerini azaltmış, kamuya personel alımlarını hızlandırmış, sosyal yardımları ve kamu harcamalarını arttırmıştır. Yürürlüğe giren bu para ve maliye politikalarının etkisiyle Bkz. Tablo 21'de kredi hacmi artış hızı 2010 yılında % 30'lara çıkmış, işsizlik oranı % 14'den % 11,9'a gerilemiş, % 9,2 büyüme oranı ile dünyada en hızlı büyüyen ikinci ekonomi olmuştur. Bu dönem de kredi hacmi 9 kat artmıştır (Göçer, 2015: 113).

Aşağıda toplam reel kredi hacmindeki büyüme oranı, krediler/GSYH, İşsizlik ve istihdam oranlarının gelişimi şekil ve tablo olarak verilmiştir.

Şekil 2. Toplam Reel Kredi Hacminde Büyüme Oranı, Krediler/GSYH Oranı ve İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: BDDK, TCMB ve TÜİK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Tablo 21. Toplam Reel Kredi Hacmi Büyüme Oranı, ve İşsizlik Oranı ve İstihdam Oranı (%)

Yıllar	Toplam Reel Kredi Hacmi (Milyar TL)	Toplam Reel Kredi Hacmi Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
2000	22,7	7,2	6,5	46,7
2001	18,2	-19,9	8,4	45,6

2002	12,6	-30,5	10,4	44,4
2003	15,1	19,2	10,5	43,2
2004	20,8	38,3	10,8	46,0
2005	31,5	51,1	10,6	46,4
2006	40,9	29,9	10,2	46,3
2007	48,4	18,2	10,3	46,2
2008	53,6	10,9	11,0	46,9
2009	59,5	11,0	14,0	47,9
2010	77,4	30,1	11,9	48,8
2011	89,6	15,7	9,8	49,9
2012	98,8	10,3	9,2	50,0

Kaynak: BDDK, TCMB ve TÜİK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Şekil 23 incelendiğinde, kredi hacminin ve Kredi/GSYH Oranı'nın son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 2005'de kredi hacminin artışı % 51 ile en yüksek seviyesine ulaşmış; 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkisiyle % 10,9'a kadar düşmüştür.

Tüketici kredilerinin ekonomi açısından da faydalı yönleri vardır. En faydalı yönlerinde birisi kaydi para yaratmasıdır. Paranın tedavül hızını etkilediğinden toplam arzda olumlu bir etki yaratır. Üretim artışına ve yeni yatırımlara yol açarak istihdamı arttırır.

İstihdam ile bankacılık sektörü kredileri arasındaki ilişki incelendiği ise; kredi hacmindeki genişlemenin istihdam ve ücretleri etkilediği, ülkede iş imkanlarını ve istihdam oranını arttırdığı sonucuna varılmıştır.

6. BANKACILIK KREDİLERİNİN KUR ÜZERİNE ETKİSİ

Kur, bir para biriminin başka bir para birimi cinsinden fiyatıdır. Döviz kredileri ise ihracatçılara, ihracat sayılan satış ve teslim gerçekleştirenlere ve döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunanlara verilen bir kredi türüdür.

Döviz kurunda meydana gelen hareketlilik, parasal piyasalarda temel ekonomik göstergeleri etkileyen en önemli değişkenlerden biridir.

Kurlarda yaşanan ani iniş ve çıkışlar birçok makroekonomik faktörün yanında tüketim harcamalarını da etkilemektedir. Türk Lirasının değer kaybetmesi tüketicilerin gelirini azaltacağından tüketim harcamalarının düşmesine sebep olacaktır. Döviz kurlarındaki inişler ve çıkışlar sebebiyle oluşacak enflasyonist baskı da tüketim mallarının fiyatını arttıracığından tüketim üzerindeki olumsuz etki artacaktır.

Aşağıda Şekil 24’de 2000-2012 yılları döviz kurları, cari açık/GSYH ve krediler/GSYH oranlarının gelişimi verilmiştir.

Şekil 24. 2000-2012 Yılları Döviz Kurları, Cari Açık/GSYH ve Krediler/GSYH Oranları (%)

Kaynak: TÜİK ve BDDK verileri kullanılarak tarafımda hazırlanmıştır.

Döviz kurlarındaki dalgalanmaların en önemli nedenlerinden biri ise ülkelerin faiz oranlarının farklı olmasıdır. Kurlarda oluşan hareketlilikler, bankaların bilançolarında bulunan döviz kalemlerinin piyasa değerlerine yansımakta, bunun sonucunda bankaların ileri dönemdeki gelirlerini etkilemektedir. Kur riskini göze alan bankalar, bu durumdan hem kar hem zarar edebilmektedirler.

Türkiye, faizleri en yüksek ve para birimi dolara karşı en çok değer kaybeden bir ülkedir. Kısacası küresel piyasalardaki dalgalanmalardan en çok etkilenen ülkedir. Kurlarda meydana gelen artış kredi borçlarının büyük bir kısmı döviz kredisi olan firmaların kredi yükünü arttırır. Dolayısıyla kurdaki artış sebebiyle firmaların borç yükü artar. Kurda kısa sürede meydana gelen yükselmeler sonucu firmalar kredilerini geri ödeyemez hale gelir ve bu durum bankalar için ciddi risk oluşturmaktadır. Kur yükselişlerinin kontrol altına alınmaması durumunda bu durum kredi krizine dönüşebilecektir.

Aşağıda Tablo 22’de 2000-2012 dönemine ilişkin Türkiye ekonomisi makro iktisadi göstergeleri incelenmektedir.

Tablo 22. 2000-2012 Dönemine İlişkin Türkiye Ekonomisi Makro İktisadi Göstergeleri

Yıllar	Toplam Kredi (milyon TL)	GSYH Büyümesi (%)	Enflasyon (TÜFE, yılsonu, yıllık, %)	Faiz Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Cari Açık (%)	Döviz Kuru (TL)
2000	31.844	6,77	39,0	62,7	6,5	-9,9	0,67
2001	43.908	-5,60	68,5	60,6	8,4	1,9	1,45
2002	56.370	6,16	29,7	42,69	10,4	- 0,6	1,63
2003	69.990	5,30	18,4	31,21	10,5	-7,6	1,39
2004	103.241	9,40	9,3	27,27	10,8	-15,6	1,34
2005	153.059	8,40	7,7	17,13	10,6	-21,4	1,34
2006	218.063	6,90	9,7	23,12	10,2	- 31,8	1,40
2007	280.453	4,70	8,4	17,97	10,3	-37,8	1,30
2008	366.900	0,70	10,1	23,27	11,0	- 40,4	1,27
2009	381.012	-4,80	6,5	13,92	14,0	- 12,2	1,56
2010	525.803	9,20	6,4	10,58	11,9	- 45,4	1,50
2011	628.801	8,50	10,5	17,1	9,8	-75,1	1,63
2012	794.700	2,20	6,2	12,92	9,2	-48,5	1,79

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Toplam kredi hacmini ülkenin ekonomik göstergeleri belirlemektedir. 2000 ve 2001 krizlerinden sonra ekonomide yaşanan daralma sebebiyle kredi hacmi düşmüş, kredilerin yapılandırılmasının etkisiyle 2003 yılının sonlarına doğru artış eğilimine girmiştir. 2003 yılında ekonomide sağlanan istikrarın yanı sıra makroekonomik göstergelerde görülen iyileşmenin faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki istikrarın da etkisiyle yaşanan hızlı kredi artışında enflasyondaki gerilemede etkili olmuştur.

2007 ve 2011 yılları arasında nüfus ciddi oranda artmış, artan nüfus ile sermaye yetersizliği ve cari açığa orantılı olarak yükselmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise büyümenin yavaşladığı, enflasyonun tek haneye düştüğü ve kredi kullanım miktarının arttığı görülmektedir.

7. AMPİRİK BİR UYGULAMA: KORELASYON ANALİZİ

Korelasyon bir veya daha fazla değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi gösterir. İki değişken arasındaki ilişki miktarı, ikili ya da basit korelasyon denen korelasyon teknikleriyle hesaplanır.

Değişkenler arasındaki ilişki, korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Hangi katsayının kullanılacağı;

- √ Değişkenlerin değerlerin hangi ölçek düzeyinde ölçüldüğüne,
- √ Değişkenlerin sürekli veya süreksiz olmalarına
- √ Kullanılan verilerin doğrusal olup olmamasına göre değişmektedir.

Korelasyon katsayısı: Analiz sonucunda doğrusal ilişki olup olmadığı ilişki varsa bu ilişkinin derecesinin hesaplanmasıdır.

Korelasyon katsayısı $-1 \leq r \leq 1$ şeklinde gösterilir;

- √ $r = -1$ ise tam negatif doğrusal bir ilişki vardır.
- √ $r = +1$ ise tam pozitif doğrusal bir ilişki vardır.
- √ $r = 0$ ise iki değişken arasında ilişki yoktur (Yalçın, 2016: 5-10).

<u>r</u>	<u>İlişki</u>
0.00	ilişki yok
0.01 -0.29	düşük düzeyde ilişki
0.30 -0.70	orta düzeyde ilişki

0.71 -0.99 yüksek düzeyde ilişki
1.00 mükemmel ilişki

Korelasyon analizinde aşağıdaki Tablo'da sunulan makroekonomik değişkenlerin 2000-2012 dönemine ilişkin yıllık verileri kullanılmıştır.

Tablo 23. 2000-2012 Dönemine İlişkin Makro İktisadi Göstergeler

Yıllar	Kredi Oranı (KO)	Büyüme Oranı (BO)	İşsizlik Oranı (İO)	Cari Açık Oranı (CO)	Döviz Kuru (DK)	Faiz Oranı* (FO)	Enflasyon Oranı (EO)
2000	18,4	6,77	6,5	-9,9	0,67	62,7	39,0
2001	20,1	-5,60	8,4	1,9	1,45	60,6	68,5
2002	16,1	6,16	10,4	-0,6	1,63	42,69	29,7
2003	15,4	5,30	10,5	-7,6	1,39	31,21	18,4
2004	18,5	9,40	10,8	-15,6	1,34	27,27	9,3
2005	23,6	8,40	10,6	-21,4	1,34	17,13	7,7
2006	28,8	6,90	10,2	-31,8	1,40	23,12	9,7
2007	32,9	4,70	10,3	-37,8	1,30	17,97	8,4
2008	38,6	0,70	11,0	-40,4	1,27	23,27	10,1
2009	39,9	-4,80	14,0	-12,2	1,56	13,92	6,5
2010	53,0	9,20	11,9	-45,4	1,50	10,58	6,4
2011	56,0	8,50	9,8	-75,1	1,63	17,1	10,5
2012	58,0	2,20	9,2	-48,5	1,79	12,92	6,2

* Tüketici kredilerine uygulanan faiz oranıdır.

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Korelasyon analizi sonucu elde edilen korelasyon katsayılarına ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 24. Bazı Makroekonomik Göstergelerin Korelasyon Tablosu

	KO	BO	İO	CO	DK	FO	EO
KO	1.000						
BO	-0.022	1.000					
İO	0.267	-0.141	1.000				
CO	-0.696	-0.550	-0.053	1.000			
DK	0.503	-0.176	0.493	-0.081	1.000		
FO	-0.679	-0.207	-0.725	0.647	-0.553	1.000	
EO	-0.507	-0.428	-0.604	0.714	-0.278	0.917	1.000

KO: Kredi Oranı (Kredi Hacmi/GSYH), BO: Büyüme Oranı, İO: İşsizlik Oranı, CO: Cari Açık Oranı (Cari Açık/GSYH), DK: Döviz Kuru, FO: Faiz Oranı (Tüketici kredilerine uygulanan), EO: Enflasyon Oranı.

Kaynak: Veriler tarafımca hazırlanmıştır.

Korelasyon tablosunda elde edilen kredi oranı (KO) ile diğer makro ekonomik değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları aşağıda ayrı ayrı kısaca yorumlanmaktadır.

KO-BO: Korelasyon katsayısı: -0,022

KO ve BO arasında pozitif ilişki beklenir. Çünkü kredi oranı arttıkça ekonomik büyümenin de artması beklenir. Ancak korelasyon katsayısı negatif ve sıfır değerine çok yakındır. Bu şu anlama gelmektedir: Türkiye’de 2000-2012 döneminde kredi oranı artarken büyüme oranı aynı paralelde artış göstermediği görülmektedir. Bu seriler arasında yakalanamayan beklenen pozitif ilişki kredi hacmi artış oranı ile büyüme oranı arasında ya da kredi oranı reel GSYH serileri arasında yakalanabilir.

KO-İO: Korelasyon katsayısı: 0,267

KO ve İO arasında negatif ilişki beklenir. Çünkü, kredi oranının artışı ekonomik büyümeye neden olurken, işsizlik oranının da düşmesi beklenir. Ancak korelasyon katsayısı bu ilişkiyi vermemektedir. Kredi oranı artarken işsizlik oranı azalmamaktadır.

KO-CO: Korelasyon katsayısı: -0,696

KO ve CO arasında pozitif ilişki beklenir. Çünkü kredi oranı artarken cari oran da artar. Korelasyon katsayısı bu pozitif ilişkiyi vermektedir. CO serisi cari açıklarda negatif işaretli gösterildiği için korelasyon katsayısı negatif işaretli çıkmakta, ancak iki seri arasındaki ilişki pozitif olmaktadır.

KO-DK: Korelasyon katsayısı:0,503

KO ve DK arasında pozitif ilişki beklenir. Çünkü kredi oranı arttığında kur da artar. Bunun sebeplerinden birisi cari açık oranının artmasıdır. Kullandırılan kredilerin bir bölümünün ithal girdiler, aramallar ve tüketim mallarına gidiyor olması cari açığı artırmaktadır. Ancak bu ilişki orta düzeyde bir ilişki düzeyindedir.

KO-FO: Korelasyon katsayısı: -0,679

KO ve FO arasında negatif ilişki beklenir. Kredi oranının artması faiz oranlarının düşmesi ile olur. Türkiye'deki faiz oranlarının düşmesinin ardında dış kaynaklı kredi kullanımının artması yer almaktadır. Düşük maliyetli dış kaynaklı bu krediler yurtiçi faiz oranlarının düşmesine ve yurtiçi kredi oranının (KO) artmasına sebep olmaktadır.

KO-EO: Korelasyon katsayısı: -0,507

KO ve EO arasında pozitif ilişki beklenir. Ancak, KO ile EO arasında korelasyon analizi sonucuna göre negatif ve orta düzeyde bir ilişki çıkmaktadır. Bunun nedeni, yine korelasyon tablosunda görüldüğü üzere EO ile FO arasında tespit edilen 0,917 büyüklüğündeki korelasyon katsayısıdır. Bunun anlamı şudur: Düşük faizli dış kaynak kullanımının yurtiçi faiz oranlarını düşürmesi, kredi oranı artarken enflasyon oranının da düşüşünü beraberinde getirmiştir. Bu nedenle KO ile EO arasında negatif orta düzeyde bir korelasyon çıktığı söylenebilir.

SONUÇ

Türk bankacılık sektöründe bankaların temel plasman alanı olan kredileri, kendi içerisinde niteliklerine, vadelerine ve kullanım amaçlarına göre üçe ayırabiliriz.

Bankalar, müşterilerinin ihtiyaçları doğrultusunda farklı bireysel kredi türleri çıkarabilirler. Bu durum müşterinin isteklerine ve bankalar arası rekabete göre şekillenebilmekte olup bu durum bankaların plasmanını önemli ölçüde arttırmaktadır. Örneğin; bayramlarda çıkarılan bayram kredisi, sadece kamu personelinin yararlanacağı kamu personeline özel kredi, yaz kredisi vb. kredi türleri mevcuttur.

Türk bankacılık sektöründe en yaygın olarak talep edilen krediler ise ihtiyaç kredileri, konut kredileri ve kredi kartlarıdır. Son zamanlarda bunlara ilave yeni bir kredi türü olan *kredili mevduat hesabı* (KMH) eklenmiştir. *Kredili mevduat hesabı* ile kişiler bankanın belirlediği limitler dahilinde hesaplarında bulunan paradan daha çok para harcama imkanına sahip olurlar ve kişilerin düzenli ödeme, kredi kartı gibi ödemelerini hesaplarında para olmasa bile artı limitten kullanarak tahsil edilmesini sağlar ve bankalar gelirlerinin büyük bir kısmını *kredi mevduat hesabından* elde ederler.

Bankaların kullandığı bir diğer kredi türü ise *ticari kredilerdir*. *Ticari krediler*, işletmelerin kendini geliştirmek için yapacağı yatırımlar veya borçları için kullanabileceği finans destekleridir. İşletmeler ister küçük bir firma ister büyük bir firma (holding) olsun bankalar tarafından bu kredi ürünlerinden faydalanma hakkına sahiptirler. *Ticari krediler*, *nakdi krediler* ve *gayri nakdi krediler* olmak üzere ikiye ayrılır. *Nakdi krediler*; taksitli, iskonto, rotatif, BCH, spot ve ihracat kredileridir. *Gayri nakdi krediler* ise; teminat mektubu, referans mektubu, harici garantiler, akreditif, kabul kredileri olmak üzere sınıflandırılırlar. Bankaların en çok kullandığı ve en çok getiri sağlayan kredi türü rotatif kredidir. Rotatif kredi, günlük faiz oranlı ve 1 yıla kadar vadeli olabilir. Rotatif kredilerde faiz tahakkukları 3 aylık dönem sonlarında 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül, 31 Aralık tarihlerinde yapılır ve anapara vade sonunda tahsil edilir.

Bankacılık sektöründe kredinin işlevleri üç gruba ayrılmaktadır. İlk işlevi; kredi sistemi aracılığıyla ekonomideki sermaye ve tasarrufların ekonomik gelişmeye katkı sağlamasıdır. Böylece tasarruflar, ülke ekonomisinin gelişmesi yönünde

değerlendirilmiş olur. İkincisi, kredi sermaye birikimini artırır. Üçüncüsü ise, kredi bir tedavül aracıdır.

Bankalar, yaptığı işin doğası gereği çok sayıda riske maruz kalmaktadırlar. Her işletme gibi bankalarda faaliyetlerini ve verimliliği sürdürmek zorundadırlar. Bankalar faaliyetlerini yürütürken *kredi riski*, *likidite riski*, *faiz oranı riski* ve *operasyonel risk* gibi bir takım riskleri omuzlanmak zorunda kalmaktadırlar. En büyük gelirleri faiz geliri olan bankalar kredi faiz gelirlerini arttırırken aynı zamanda en önemli risk olan *kredi riskini* ve *faiz oranı riskini* yüklenmektedirler.

Bankacılık sektöründeki kredi riskinin en önemli nedenleri arasında; kredi faiz ve fiyatlarındaki artış ve zayıf portföy risk yönetimidir. Kredi riskini en aza indirebilmek etkin bir risk yönetiminden geçer. Risk yönetiminin ana amacı, riski ortaya çıkartıp ölçerek riskin kontrol edilebilirliğini sağlamaktır. Başarılı bir risk yönetiminden bahsedebilmek için, riskin kaynaklarının ne olduğunun belirlenmesi, riskin ölçülmesi, riskin karakterine göre gerekli uygulamaların yapılmaya başlanması, riski önlemeye yönelik tekniğin seçilmesi ve zamanında uygulanmasıdır.

Bankaların kredi verme sürecinde bu şekilde titiz davranmaları; kredilendirme sürecinde oluşabilecek hataları ve bu nedenle oluşabilecek problemleri kredi sayısını azaltır. Borçlu ve banka arasında geri ödeme anlaşmasının ciddi manada bozularak, vadenin süresinin dolması ve zarar ihtimalinin meydana gelmesi problemleri kredilerin oluşmasına neden olmaktadır. Kredi kullandırılmadan önce gerekli tüm istihbarat yapılmış ve yakından takip edilmiş olmasına karşın her kredinin farklı nedenlerle problemleri hale gelme ihtimali vardır. Bununla birlikte kredilerin problemleri hale gelmesinin birçok sebebi vardır. Makroekonomik faktörler, işletmeye ilişkin nedenler, teknolojik gelişmeler, çevresel nedenler, kontrolsüz büyüme, pazarlama koşulları ve kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları kredinin problemleri vaziyete gelmesine sebebiyet vermektedir.

Problemleri kredilerin bankalara getirdiği yükler sonucu bankanın maliyetlerinin büyümesi bankaları iflasa kadar götürebilmektedir. Ülkemizde 2001 yılında yaşanan krizden sonra toplam krediler içerisinde takipteki kredilerin payı % 20'ye çıktığı görülmüştür. Yani bankacılık sektöründeki aktif kalitenin bozulmasına sebep olmuştur. Yine 2001 yılında karşı karşıya kalınan ekonomik daralma

beraberinde kur riskini getirmiştir. Bu kur riski ile bankaların kötü yönetilmesine bağlı olarak da takipteki kredi oranı yükseliş göstermiştir.

Ülkemizde bankacılık sektöründe kriz harici dönemlerde takipteki kredi oranları devamlı bir düşüş halindedir. Bu düşüş eğilimi 2010 yılında başlamış ve 2011 yılının son çeyreğinde artış eğilimi içerisine girmiştir. Takibe dönüşüm oranı, en yüksek KOBİ kredilerinde olup, bireysel kredilerde ise ilk sırada kredi kartları % 8,7 ile, ikinci sırada ise % 5,4 ile tüketici kredileri izlemektedir. Bireysel kredilerde en düşük takibe dönüşüm oranı, kullandırım yapılırken teminat alınması sebebiyle % 0,8 ile konut kredileridir.

2000 ve 2001 yılında gerçekleşen iki ciddi nitelikteki finansal kriz ile birlikte Türkiye ekonomik daralma ile karşı karşıya kalmış ve finansal piyasaların yeniden hareketlenmesi uzun zaman almıştır. *2008 Küresel Finansal Krizi*'nin ardından Türkiye'de devam eden borçlanma, 2012 yılında makro ihtiyatlı bir yaklaşımın devam etmesi faydalı olmuştur. 2012 yılında GSYH büyüme % 3'ün altına düşmüş, kredi stoku yaklaşık % 16 büyümüştür. Toplam kredi hacminin GSYH içindeki payı, 2002 yılı sonunda % 16 iken, 2012 yılı itibariyle % 58'e ulaşmıştır. 2000–2012 döneminde, Türk Bankacılığında nakdi krediler büyümeyi sürdürürken, vadesi gelmiş tahsil olunacak kredilerin azaldığı görülmektedir. Kredilerin yükselmesi nedeniyle Türkiye'de dış ticaretin ve GSYH'nın arttığı, bankacılık sektörünün ise ekonomik büyümenin devamlılığını üstlendiği görülmektedir.

Ülkemiz 2000 yılında yaşanan krizle birlikte bankacılık sektöründe yoğun faiz riski yaşanmış, bilançoları büyük oranda zarar görmüştür. 2000 yılında ortaya konulan politikalar neticesinde faiz oranları, arzu edilen seviyenin de altında seyir etmiş, bu da servet etkisine neden olarak özel tüketim harcamalarını arttırmıştır. Bu dönemde tüketici kredileri yaklaşık olarak % 380 oranında yükseliş göstermiş ve bu durumda iç talebi arttırmıştır. Faiz oranlarının bu şekilde düşmesiyle birlikte tüketici kredilerinin yükselmesine sebep olmuştur. Bu krediler arasında otomobil kredileri yüksek miktarda artarken, konut kredilerinde çok fazla değişme olmamıştır. Kredi faiz oranlarının düşmesi, kredi hacminin genişlemesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, faiz oranları düşerse, kredi talebi artacak ve ülkenin kredi hacmi genişleyecektir.

Bir ekonomide fiyatların artmaya başlaması, harcamaların azalmasına bu durum ise kredi hacminin daralmasına ve zamanla ekonominin durgunluğa girmesine sebep olur. Bununla birlikte banka kredilerinin miktarının azalması daha az kredi kullanılmasına, iç talep artışına ve bunlardan kaynaklı fiyat artışlarına neden olmaktadır.

Bir ülkede yüksek enflasyonun süreklilik arz etmesi, o ülkedeki yatırımları, gelir dağılımını ve dış ödemeler bilançosunu negatif manada etkiler. Etkin bir para politikasının uygulanmasıyla enflasyon oranlarının daha düşük seviyeye çekilmesi ve disipline edilmiş bir maliye politikasının uygulanması enflasyon ile bankacılık sektörünün arasındaki ilişkinin pozitif olması açısından önem arz etmektedir.

2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisi, enflasyonda ciddi anlamda bir başarı yakalamış ve enflasyon oranını yıllık % 39 seviyelerinden % 6,2 seviyesine kadar indirilebilmiştir. Enflasyonun düştüğü dönemlerde ekonomik istikrarla birlikte bankalar donuklaşmış kredilerinden kurtulurlar, hem de alacaklarına ayırdıkları karşılık oranlarından kurtulmuş olurlar. Etkin bir para politikası aracılığıyla, bankacılık sektörü ve enflasyon arasındaki ilişki olumlu yönde değişebilir. Bu da etkin bir maliye politikası ile gerçekleşebilir. Aksi halde enflasyon riski, aktif işleyen bir ekonominin oluşmasına ve sektörün gelişmesini de engellemektedir.

Enflasyonist dönemlerde faizlerin yüksekliği nedeni ile kredi arzı ve talebinin daraldığı görülmektedir. Çünkü bankaların kaynak maliyeti yüksektir ve kredi vermek yerine riski az getirisi yüksek menkul kıymetlere yöneleceklerdir. Bu dönemde ekonomide belirsizlik nedeni ile reel kesimin yatırım yapmama eğiliminde olması kredi talebini azaltır. Ayrıca faiz oranlarının yüksekliği kredilerin geri dönme riskini artıracığından bankalar daha temkinli davranırlar. Enflasyon oranlarının düşürülmesi bankalar açısından olumlu sonuçlara sebebiyet vermektedir. Enflasyon oranları düşürülürse, kredilerin donuklaşma riski azalır ve bankaların alacağı gecikmiş kredilerin maliyetlerine yansımakta olan yük hafiflemiş olur.

Enflasyon oranları azalırsa, banka kredileri de artış gösterecektir. Bu yüzden enflasyon ile banka kredileri arasındaki ilişki, ekonomik büyümenin devamlılığı açısından son derece önemli bir husustur.

2008 Küresel Finansal Krizinden sonra birçok ülke para politikalarını değiştirmiş, oluşabilecek bir ekonomik istikrarsızlığa karşın ekonomik büyüme,

finansal istikrar, cari dengesi gibi göstergelere yönelik önlemler almışlardır. Bu önlemlerle birlikte kredi hacmi genişlemiştir. Merkez Bankası tarafından kredilerin hızlı bir şekilde büyüyüp TL' nin aşırı bir biçimde değer kazanmasından ötürü, cari dengenin bozulma eğilimine girmesi üzerine makroekonomik risklerin azaltılmasını amaçlamış, 2010 yılı Kasım ayından itibaren kredi hacmini düşürmeye yönelik tedbirleri içeren bir para politikası uygulanmaya başlanmıştır.

TCMB, kredi arzını kontrol etmek için kanuni karşılık oranlarında kademeli artırımlara gitmiş ve kanuni karşılıklara faiz ödenmesi uygulanmasına son vermiştir. Alınan bu önlemler; kredi büyüme oranlarını daha uygun seviyelere çekmiş ve cari açıkta bir düzenleme yaşanmıştır.

Ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında cari işlemler dengesi fazla vermiş (GSYH'nın % 1,9'u kadar), 2002 yılından itibaren ise açık vermeye başlamış ve etkisini çok fazla hissettirmiştir. 2008 krizi izleyen dönemde Türkiye hızlı ve güçlü bir ekonomik büyüme sergilemiştir. Bu dönemde yıllık toplam kredi büyüme oranları da % 40'a yaklaşmış, kredi kullanımının yıllık milli gelire oranı ise 2011 ortasında % 14'e ulaşmıştır. Dünyada cari açık sıralamasında, 2012 yılında 47 milyar dolar cari açık ile Türkiye 8. sırada yer almıştır.

İşsizlik sorunu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de önemli sorunlarından biridir. 2008 Küresel finansal krizi birlikte işgücü piyasasında yaşanan problemler gelişmiş ülkelerde daha çok hissedilmiş, Türkiye'de ise 2007 yılında %10,3 olan işsizlik oranı krizle birlikte %14 seviyelerine ulaşmıştır. Bunun üzerine finans yönetimi, iç talebi canlandırmak için; bankaları yatırım ve tüketici kredisi vermeye zorlamış, özel tüketim vergilerini azaltmış, kamuya personel alımlarını hızlandırmış, sosyal yardımları ve kamu harcamalarını arttırmıştır. Yürürlüğe giren bu para ve maliye politikalarının etkisiyle kredi hacmi artış hızı 2010 yılında % 30'lara çıkmış, işsizlik oranı % 14'den % 11,9'a gerilemiş, % 9,2 büyüme oranı ile dünyada en hızlı büyüyen ikinci ekonomi olmuştur. Bu dönem de kredi hacmi 9 kat artmıştır.

Döviz kurunda meydana gelen hareketlilik, parasal piyasalarda temel ekonomik göstergeleri etkileyen en önemli değişkenlerden biridir. Kurlarda yaşanan ani iniş ve çıkışlar birçok makroekonomik faktörün yanında tüketim harcamalarını da etkilemektedir. Döviz kurlarındaki inişler ve çıkışlar sebebiyle oluşacak enflasyonist baskı da tüketim mallarının fiyatını arttıracığından tüketim üzerindeki olumsuz etki

artacaktır. Kurlarda meydana gelen artış kredi borçlarının büyük bir kısmı döviz kredisi olan firmaların kredi yükünü arttırır. Dolayısıyla kurdaki artış sebebiyle firmaların borç yükü artar. Kurda kısa sürede meydana gelen yükselmeler sonucu firmalar kredilerini geri ödeyemez hale gelir ve bu durum bankalar için ciddi risk oluşturmaktadır.

Bu çalışmada 2000-2012 yılları arasında bankacılık kredilerinin makroekonomik göstergeler üzerine etkileri incelendiğinde; kredi miktarı arttığında, yatırımların ve özel tüketim harcamalarının arttığını, yatırımların artması ile istihdam ve ekonomik büyümenin arttıracağı gibi, faiz oranı, işsizlik, döviz kuru ve cari açığın azalmasına, özel tüketim harcamalarının artması ise istihdam, döviz kuru, ekonomik büyüme ve iç talebin artmasına, faiz oranı ve işsizliğin azalmasına sebep olduğu görülmüştür.

Korelasyon analizinde ise; kredi oranı artarken büyüme oranı artar ve işsizlik oranının düşmesi Türkiye’de verilen kredilerde bir çarpıklık olduğunun tespitidir. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi kredi kullanımı yapan firmaların kullandıkları kredileri yatırım amaçlı değil, kendi özel ihtiyaçları için kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Kredi oranı artarken cari oran da artar. Bunun sebeplerinden birisi kredi oranı arttığında kurlarında artmasıdır.

Kredi oranının artması faiz oranlarının düşmesi ile olur. Türkiye'deki faiz oranlarının düşmesinin ardında dış kaynaklı kredi kullanımının artması yer almaktadır. Düşük maliyetli dış kaynaklı bu krediler yurtiçi faiz oranlarının düşmesine ve yurtiçi kredi oranının (KO) artmasına sebep olmaktadır. Düşük faizli dış kaynak kullanımının yurtiçi faiz oranlarını düşürmesi, kredi oranı artarken enflasyon oranının da düşüşünü beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2013). *Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001 - 2013)*. Çalışma Dünyası Dergisi, 1(2), 19.
- Açıkgül, E. ve Açıkgül, Hacı Ali. (2007). *Teori ve Uygulamada Kredi Kartı Sözleşmeleri*. (1.Baskı), Ankara Seçkin Yayıncılık.
- Adıyaman, A. (2006). *Dış Borçlarımız ve Ekonomik Etkileri*. Sayıştay Dergisi, Sayı:62, 22-23.
- Akdemir, A. (1999). *Likidite Riski*. 21.04.2016, <http://www.koprugrubu.org/likidite-riski/>.
- Akgün, K. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Operasyonel Risk Yönetimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Akman, Ş. (2012). *Bankacılık Sektöründe Problemler ve Ekonomi Üzerine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aloğlu, Z. (2005). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış, Uzmanlık Yeterlilik Tezi). TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Altıntaş, M. A. (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Arabacı, H. (2018). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi 2000-2016*. Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırma Dergisi, 2(3), 32.
- Aracıoğlu, B. ve Demirhan, D. (2011). *Kriz Öncesi Ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Finansal Hizmetler Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi*. İzmir SMMMÖ, Dayanışma Dergisi, Sayı:111, 23.
- Aras, G. (1996). *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*. SPK Yayınları, Yayın No:30, Ankara.
- Arıcan, E. ve Yücememiş, B. (2017). *Türk Bankacılık Sektörü 2002-2016 Dönemi Genel Görünümü*. İktisadi Araştırmalar Vakfı, 64-65-66-67.

- Arıkan, A. (1999). *Bankaların Ayırmış Oldukları Muhtemel Zararlar Karşılığını Esasları ve Bu Karşılığın Vergi Kanunları Karşısındaki Durum*. Vergi Dünyası, Sayı:210, 122.
- Arslan, İ. ve Yapraklı, S. (2008). *Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz 1983-2007*. Ekonometri ve İstatistik, Sayı: 7, 88-89-103.
- Arslan, Ö. ve Karan, M. (2009). *Türkiye’de Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredi Riskinin Değerlendirilmesi*. Ankara Dijital Basımevi, 2.
- Ataçoğlu, H. (2006). *Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri*. (Doktora Tezi).İstanbul Üniversitesi,İstanbul.
- Ayrıçay, Y. ve Yıldırım, U. (2007). *İpoteğe Dayalı Konut Finansman Sistemi ve Son Düzenlemeler Işığında Sistemin Türkiye’de İşleyişi*. Selçuk Üniversitesi, Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:12, 53.
- Babuşçu, Ş. (1997). *Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması*. SPK Yayın No:94, Ankara, 72-74.
- Balçı, D. (2013). *Türk Bankacılık Sektörünün Kar Kaynaklarının 2001 Öncesi ve Sonrası Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.
- BASEL COMMITTEE. (2001). *Operasyonel Risk*. Consultative Document, 10.01.04.2016, <http://www.bis.org/pub/bcbsca07.pdf>.
- BASEL COMMITTEE. (1997). *Principles for the Management of Interest Rate Risk*. 24.04.2002, <http://www.bis.org/publ/bcbs.htm> .
- BDDK. (2004). *Finansal Hizmetler Kanunu Tasarısı Taslağı Genel Gerekeçesi*. 12.05.2016, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/fhkt/23_aralik_genelgerekece.Doc.
- BDDK. (2001). *Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu*. 22.01.2016, www.bddk.org.tr.
- BDDK. (2005).*Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu*. 25.04.2016, www.bddk.org.tr.
- BDDK. (1 Kasım 2005). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu*. 25983 mükerrer Sayılı Resmi Gazete. 26.06.2016, <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20>.

- BDDK. (30.06.2001). *Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik*. 24448 sayılı Resmi Gazete. 26.06.2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/htm>.
- BDDK. (2006). *Bankaların Kredi Yönetimine İlişkin Rehber*. Sayı:6827, 25.03.2019, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0091.pdf.
- BDDK. (2010). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*. Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, BDDK Ofisteknik Doküman Merkezi, Ankara.
- BDDK. (2011). *Raporlar*. 11.11.2015, <http://www.bddk.org.tr/Websitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>.
- BDDK. (2012). *Raporlar*. 18.12.2018, <http://www.bddk.org.tr/Websitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>.
- BDDK. (2012). *Finansal Piyasalar Raporu*. 25.01.2015, <http://www.bddk.org.tr/Duyurular/Finansal-Piyasalar-Raporunun-27-nci-SayisiYayimlandi/480>.
- BDDK. (2012). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Aralık 2012*. 18.12.2018, http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0091.pdf.
- Beşinci, M. (2015). *Risk Yönetiminin Önemi ve Gerekliliği*. (Doktora Tezi). Kadir Has Üniversitesi Finans ve Bankacılık Fakültesi, İstanbul.
- Bekçioğlu, S. (1986). *Banka İşletmelerinde Problemler ve Kredilerin Önlenmesi*. İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı:12, 28-39.
- Caymaz, H. (1989). *Krediler*. Türk Ticaret Bankası, İstanbul: Eğitim Müdürlü Yayınları.
- Cebeci, E. (2004). *Bireysel Kredi ve Kredi Kartlarında Risk İzleme ve Değerlendirme*. İstanbul: TBB Yayınları.
- Civan, M. ve Buyuran, B. (2011). *2008 Mali Kriz Döneminde Bankalarda Firma Kredilendirme Süreci*. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:2, 59.
- Civcir, İ. (2012). *Türkiye’de Kriz Sonrası Dönemde Kredi Çöküşü*. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni.

- Çayır, Ö. (2015). *Türkiye’de ki Banka Kredilerinin Gelişimi ve Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Çeker, M. (1997). *Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türkiye İş Bankası Vakfı, 7-8.
- Çetiner, M. ve Taşdelen, S. (2017). *Türk Bankacılık Sektörün’deki Değişimlerinin Analitik Değerlemesi: 2005-2017 Dönemi*. International Journal Academic Value Studies. 3(17), 277-290.
- Demir, A. (2013). *Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Yönetimi: Türkiye Garanti Bankası Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, F. , Karabıyık, A. , Ermişoğlu, E. ve Küçük, A. (2010). *ABD Mortgage Krizi*. Ankara: BDDK Ofis teknik Doküman Merkezi, Sayı:3, 25-26.
- Demir, M. (2015). *2008 Küresel Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Demirezen, Ö. (2015). *Türkiye’de Kredilerin Özel Tüketim Harcamalarına Etkisi*. (Uzmanlık Tezi). T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Demirgüç Kunt, A. ve E. Detragiache. (1998). *The Determinants of Banking Crises: Evidence from Developed and Developing Countries*. IMF Staff Papers, 45.
- Doğan, S. ve Sarsel, Y. (1996). *Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış*. Türkiye Bankalar Birliği, Ankara.
- Dursun, Y. ve Nakıp, M. (1997). *1994 Ekonomik Krizin İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketiciler Üzerindeki Etkileri*. Kayseri: Üniversite-Sanayi Araştırma İşbirliği Vakfı Yayını.
- Eğilmez, M. (2018). *Türkiye’de Bütçe Açığı ve Finansmanı*. 21.12.2018, <http://www.mahfiegilmez.com/2018/03/butce-acg-ve-cari-ack-nasl-finanse.html>.
- Esen, O. (2005). *Bankacılık Krizleri Yeniden Yapılandırma Programları ve Bankacılık Sektörü*. İzmir Ekonomi Üniversitesi, Siyasa Dergisi, 1(1), 29.
- Erim, N. ve Türk, A. (2005). *Finansla Gelişme ve İktisadi Büyüme*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:10, 21-45.
- Ersel, H. (2008). *Bankaların Kredi Açmasını Etkileyen Faktörler Nedir?* 18.04.2019,

<https://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi/s/1054>.

Finansal Kurumların Karşılaştığı Riskler. 08.06.2015,
http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/3521/mod_resource/content/3/Riskler.pdf.

Güloğlu, B. (2001). *İstikrar Programından İstikrarsızlığa: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri*. Yeni Türkiye Dergisi, Kriz Özel Sayısı 1, 7.

Göçer, İ. (2015). *Bankacılık Sektörü Kredi Hacmi Genişlemesinin İşsizlik Üzerine Etkileri: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşitlenme Analizi*. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 17(2), 113.

Göçer, İ. , Mercan, M. ve Bölükbaş, M. (2015). *Bankacılık Sektörü Kredilerinin İstihdam ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Ekonomisi İçin Çoklu Yapısal Kırılması Eş Bütünleşmesi Analizi*. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33(2), 65-84.

İbiş, E. (2013). *2001 Krizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.

İnan, E. A. (2000). *Dezenflasyon Programının Türk Bankacılık Sistemine Etkileri*. Bankacılar Dergisi, Sayı: 32.

Kalyoncu, D. (2013). *Risksiz Risk Yönetiminin Alternatif Yolları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.

Karabaş, F. R. (2010). *Bireysel Krediler Kapsamında İpotekli Konut Kredileri (Mortgage)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Karaçor, Z. (2006). *Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:16, 387-388.

Karagözlü, C. (2010). *2001'de Batan Bankalar*. 16.12.2018,
<http://cankaragozlu.blogcu.com/2001-de-batan-bankalar-10-yil/6813010>.

Karamustafa, C. (2011). *Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. T.C.Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Denetçilik Tezi, İstanbul.

- Karamustafa, C. (2013). *Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C.Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Kavcıoğlu, Ş. (2013). *Yurtdışı Kaynaklı Krediler ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri*. Marmara Avrupa Araştırma Dergisi, Sayı:21.
- Kavcıoğlu, Ş. (2012). *Kriz Dönemleri Sonrasında Türk Bankacılık Sektöründe Analizi (2002-2011 Dönemi)*. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 3 (6), 37.
- Koç, S. (2002). *Bankaların Yeniden Sermayelendirilmesi Sürecinin Düşündürdükleri*. Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:26,58.
- Koçyiğit, S. Ç. ve Demir, A. (2014). *Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Yönetimi: Türkiye Garanti Bankası Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi, 6(3), 223.
- Koyuncu, C. ve Şahan, D. (2011). *Türkiye’de Yabancı Bankaların Varlığın Yatırım ve GSMH Üzerindeki Etkisinin Analizi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:30, 263.
- Köse, N. ve Togat, S. (2010). *Küresel Ekonomik Krizin Türkiye’de Reel Yansımaları*. MPM Verimlilik Raporu, Ankara.
- Mesutoğlu, B. (2001). *Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetimi Şirketlerince Tasfiyesi Ülke Örnekleri*. BDDK, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları.
- Nalın, H. T. ve Taşdelen S. (2016). *Bankalarda Kredi Arzını Etkileyen Faktörler*. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 53(615), 73.
- Özgür, E. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Arzını Etkileyen Unsurlar: Türk Bankacılık Sektöründe “Kredi Çöküşü”*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Ankara.
- Özkan, C. (2014). *Türkiye’de Kredi Kartı Kullanıcı Profili ve Davranışı Analizi (Uzmanlık Yeterlilik Tez)*. TCMB, Ankara.
- Özmen, A. (2012). *Ticari Kredilerde Bankacılık Uygulamaları ve Yatırım Kredilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Öztürk, N. ve Durgut, D. (2011). *Faiz Oranlarının Belirleyicileri: Türkiye Ampiri Bir Analiz*. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 3(1), 117-144.
- Saltoğlu, B. (1998). *Ekonomik Büyüme ve Finansal Piyasaların Gelişimi*. İktisat Dergisi, Sayı: 12, 13-37.
- Savaşal, M. (2003). *Kredi Türleri ve Risk Yönetimi*. İstanbul: TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, 51.
- Sayın, S. (2005). *Türk Hukukunda Kredi Kartı ve Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Hukuki Sorumluluk*. İstanbul:Kazancı Hukuk Yayınevi.
- Sertkaya, B. (2012). *Bankacılık Krizleri ve Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. T.C. İstanbul İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları, Yayın No:59, 75-76-77-78-251-275-276.
- Sipahi, N. (2013). *Problemlili Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği*. TCMB Yayınları.
- Süer, G. (2002). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Sümer, G. (2016). *Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Sektörü İle Karşılaştırılması*. Gazi Üniversitesin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2), 491.
- Söker, M. (2010). *Bankacılık Sektöründe Bireysel Krediler ve Bankaların Mali Tablolarına Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şaçlı, E. A. (1997). *Kredi Kartları*. İstanbul: T. Emlak Bankası AŞ. Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Sayı:23, 3-4.
- Şahbaz, N. (2010). *Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Etkileri:Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Şahin, A. (2005). *REMM Modeli Çerçevesinde Bireylerin İstatistiksel Davranışlarının Analizi*.Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 3(12), 191- 195.
- Şakar, H. (2002). *Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi*. İstanbul: Mida Eğitim Merkezi, 264.

- Şimşek, Y. (2013). *Türk Bankacılık Sisteminde Bireysel Kredilerdeki Türlerin Kredi Dönüşlerine Etkileri*. (Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Takan, M. (2002). *Bankacılıkta Teori Uygulama ve Yönetim*. Ankara: Nobel Yayınları, 345.
- TBB. (2005). *Türkiye’de Yabancı Bankalar*. Bankacılar Dergisi, Sayı:52, 7.
- TBB. (2008). *2008 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi*. 02.10.2015, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirmaveyayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year>.
- TBB. (2009). *Uluslararası Gelişmeler, Türkiye Ekonomisine ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları*. 10.10.2015, <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/Kitap.pdf>.
- TBB. (2009). *Bankalarımız 2009*. 12.05.2010, https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Bankalarimiz_Kitabi___/914.
- TBB. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. Yayın No:280. 12.03.2012, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/796/Rekabet_Kitap.pdf.
- TBB. (2014). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü*. 18.02.2016, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/6293/Turkiye'deBankacilik_Sektoru_19602014.pdf.
- TBB. (2015). *Bankacılar Dergisi*. 25.10.2015, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/bankacilardergisi/43?year>.
- TCMB. (2005). *Finansal İstikrar Raporu*. 19.12.2018, www.tcmb.gov.tr.
- TCMB. (2011). *Türkiye’de Kredi Kartı Piyasası*. 20.05.2011, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/Wcm/connect/1cfda03c-cc71-4db7->.
- TCMB. (2015). *Türkiye’de Tüketici ve Ticari Kredilerin Cari Açıkla İlişkisi*. Eğitim Notları. 28.07.2016, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Arastirma+Yayinlari/Ekonomi+Notlari/>.
- TCMB. (2019). *Yurtiçi Kredi Hacmi*. 09.05.2019, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php/?evds/serieMarket/collapse_4/5906/DataGroup/turkish/bie_kmyikrhc/.
- Tim S. C. ve William A. K. (1993). *Financial Risk Management, Fixed Income and Foreign Exchange*. Harper Collins Collage Publisher, New York.

- TMSF. (2009). *Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk*. Sayı:22. 03.04.2015, <https://www.tmsf.org.tr/File/Download?fileId=1364&typeId=1>.
- TOBB. (2016). *Raporlar*. 02.04.2016, <http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligi/Dairesi/Dokumanlar/Raporlar/AYBveTurkiye.pdf>.
- Turgut, A. ve Ertay, H. İ. (2016). *Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi*. Aksaray Üniversitesi IIBF Dergisi, 8(4), 126.
- Uygur, E. (2001). *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri* Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, 05.05.2015, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/dosyalar/KRIZ-2000-20013.pdf>.
- Uygur, E. (2001). *2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri Üzerine Değerlendirme*. Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı:227, 54-55.
- Ünsal, B. A. (2001). *Bankacılıkta Likidite Riski Yönetimi*. BDDK Yetki Enstitü Raporu, Ankara.
- Yalçın, S. (2016). *Korelasyon, Korelasyon Türleri ve Regresyon*. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri. 20.08.2017, <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=108>.
- Yıldırım, O. (2004). *Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler*. Ankara: Dış Ticaret Dergisi, 9(30), 19.
- Yılmaz, E. (2000). *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri* İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yiğit, M. (2009). *İpotekli Konut Kredisi Kullanma Eğilimi ve Banka Seçimini Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırılmalı Analizi: Ankara Bölgesinde Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yiğitoğlu, A. İ. (2005). *2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi*. Sosyo-Ekonomi, Sayı:1, 120-121-124.
- Yücememiş, B. ve Sözler, İ. A. (2011). *Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulama*. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 3(5), 44-46.